

Anul XVI nr. 4/2024

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Publicație indexată în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL

Revistă cu prestigiu științific recunoscut de Consiliul Național de Atestare
a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)

Direcția Generală de Informații a Apărării

CUPRINS

PERSPECTIVE GEOPOLITICE ȘI GEOSTRATEGICE

Disparația dividendului păcii: câteva gânduri <i>Daniel DĂIANU</i>	5
Relativizarea etică a dreptului de a ucide legal ca răzbunare, sancționare a trădării și represiune. Cazul Ismail Hanyieh <i>Iulian CHIFU</i>	11
Reașezări de alianțe în Orientul Mijlociu <i>Anamaria MANOLE</i>	22
Spațiul – noua dimensiune a dominației globale <i>Ștefan-Cristian NUȚU</i>	35

RĂZBOAIELE SECOLULUI XXI

Epigenetica agresivității de stat și războiul hibrid: un nou cadru de înțelegere a dinamicilor puterii în relațiile internaționale <i>Ilie BOTOȘ</i>	42
10 lecții învățate dintr-un război care continuă <i>Laurențiu SFINTEȘ</i>	49
Rolul Chinei în sprijinirea complexului militar al Federației Ruse <i>Lucian IVAN, Irena (ARĂDĂVOAICEI) APOLZAN</i>	56

INTELLIGENCE

România în cadrul structurilor aliate de contrainformații

Andrei-Ciprian ZOTA, Laurențiu LĂZĂROIU 62

Calitatea informațiilor utilizate în analize publice referitoare la conflicte militare contemporane

Adriean PÂRLOG 66

Leadership serviabil bazat pe valori, centrat pe oameni și orientat spre rezultate, în organizațiile militare

Dorin PANCHIOSU 73

PERSPECTIVE ISTORICE ASUPRA ACTIVITĂȚII DE INFORMAȚII MILITARE

Femeile și lumea intelligence-ului militar

Isabela ANCUȚ 81

„Early Warning” în primăvara anului 1940. Serviciul secret al armatei române avertizează despre pericolul imperialismului sovietic

Ioan Codruț LUCINESCU 94

DISPARIȚIA DIVIDENDULUI PĂCII: CÂTEVA GÂNDURI

*Acad. Daniel DĂIANU**

Abstract

In this article, I examine the implications of the ongoing conflict in Ukraine, where European leaders have increasingly referred to a transition towards a „war economy” and the loss of the „peace dividend”. This perspective is evident in the rising defense expenditures across most European countries. Romania, for example, ranks around the middle among NATO and EU member states in terms of the percentage of GDP allocated to defense spending. The European Union is also attempting to adjust its common budget to meet the growing needs for defense and deterrence against potential military threats. The discussion of a „new Cold War” and an emerging arms race has shifted from a theoretical possibility to a dynamic reality.

I am to analyze the economic impacts of the shift, which are apparent at the macroeconomic level (such as inflationary pressures and budgetary constraints), structurally (through significant resource reallocations), and in the daily lives of citizens. The old dilemma of „guns versus butter” is resurfacing with a new urgency.

Keywords: *peace dividend; war economy; defense spending; cold war vs. hot war dynamics; macroeconomic impact.*

INTRODUCERE

În contextul conflictului din Ucraina, se vorbește, inclusiv în rândul liderilor europeni, despre trecerea către regimul de „economie de război” sau de pierderea *dividendului păcii*¹. Această abordare se reflectă în creșterea cheltuielilor pentru apărare în majoritatea statelor europene; astfel, datele despre bugetele de apărare ale statelor NATO pe anul 2023 sunt elocvente – 23 de țări au depășit 2% din PIB (între care Polonia 3,9% din PIB, țările baltice între 2,4 și 2,8% din PIB). Media la nivel NATO a depășit, pentru prima dată, 2% din PIB. De asemenea, la nivelul UE se încearcă adaptarea bugetului

comun la nevoi de apărare și de descurajare a unor adversari militari.

Într-o accepțiune extinsă, cheltuielile de apărare le pot include pe cele dedicate combaterii terorismului, prevenirii atacurilor cibernetice, protecției interne a populației, activității de intelligence și cercetării științifice cu aplicații militare.

UN NOU „RĂZBOI RECE”

Discuția despre un nou „război rece” și o nouă cursă a înarmărilor nu mai este o ipoteză de lucru; este realitate în dinamică, ce privește economiile și societățile europene. Această evoluție are loc într-o lume multipolară – momentul „geopolitic

**Daniel Dăianu este profesor universitar și membru titular al Academiei Române (din 2013). Din 2019 este președinte al Consiliului Fiscal din România. A fost ministru de Finanțe (1997-1998), economist-șef și apoi membru al Consiliului de Administrație al Băncii Naționale a României; membru al Parlamentului European între anii 2007-2009.*

unipolar”, ce a semnat preeminența economică și geopolitică copleșitoare a SUA în spațiul global și a fost consfințit de prăbușirea comunismului, epuizându-se în timp.

Este de făcut o distincție între *război cald* și *război rece*. Al Doilea Război Mondial a fost prin excelență unul cald, desfășurat prin lupte militare de-a lungul mai multor ani, pe arii largi (în Europa, în special, dar și în Asia și Africa), cu zeci de milioane de victime umane și atrocități greu de imaginat. Acest război a implicat mobilizarea unor resurse umane și materiale uriașe, realocări de resurse în scopuri militare și privațiuni pentru populația civilă. De exemplu, în SUA, în 1945, efortul de ducere a războiului a reprezentat cca. 40% din PIB. Marea Britanie a consumat și ea resurse imense. Cheltuielile de apărare au scăzut mult după 1945 în SUA, producția revenind la regim de pace, dar au reprezentat, totuși, în perioada Războiului Rece, în jur de 6% din PIB (în anii '80). Fosta Uniune Sovietică avea, după unele estimări, cheltuieli de apărare ce atingeau 17-18% din PIB în anii Războiului Rece, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial cheltuielile fiind mult mai mari ca pondere în PIB, cu o mobilizare totală a sistemului economic pentru război.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial au fost dezvoltate modelele *input-output*, care să ajute alocarea de resurse pe domenii prioritare. Cel mai probabil, modelele de tip *input-output* (modele structurale ce ajută și la formularea de politici industriale) vor reveni în atenție.

Ce se întâmplă acum în Ucraina nu are egal de la terminarea celui de-al Doilea Război Mondial; poate numai destrămarea Iugoslaviei și confruntările militare din Balcani din primul deceniu de după 1989 ar putea oferi un anume etalon de comparație.

Însă, distincția *război cald* versus *război rece*, având în vedere situația din Ucraina, este, într-un fel, tributară unei viziuni eurocentrice, întrucât conflicte militare, războaie civile, împânzesc lumea de mult timp: Orientul Mijlociu, Africa, America Latină și Asia au reprezentat terenuri pentru războaie propriu-zise, războaie civile, insurecții militare și conflicte inter-etnice, cu

intervenții ale unor puteri străine, într-o formă sau alta, – țări mari, producătoare de arme și rivali geopolitici furnizând direct și indirect mijloace de luptă părților combatante. Să ne gândim, de exemplu, la conflictele interetnice și la războaiele civile din Rwanda, Sudan, Somalia, Yemen, Myanmar, Haiti, Honduras, Nicaragua, El Salvador, etc.

Tragedia din Ucraina dovedește că țările europene democratice au nevoie de o întărire a capacității de apărare și descurajare. Totodată, este nevoie de aranjamente de securitate atât pentru a preveni un cataclism nuclear, cât și pentru a îngrădi (cât mai mult posibil) utilizarea foarte distructivă a inteligenței artificiale (AI)².

CONTEXT ȘI TENDINȚE

Există tendințe de durată ce oferă un context pentru examinarea procesului de pierdere a „dividendului păcii”; există și efecte concrete ale pierderii acestui dividend la nivel economic, social și politic. Din punct de vedere economic, în condițiile multiplelor șocuri adverse puternice (pandemie, criza energetică, invazia din Ucraina), puține economii au dovedit reziliență, loviturile lăsând urme adânci: au crescut mult datoriile publice, a avut loc o resurrecție a inflației (chiar dacă în scădere din 2023), ratele dobânzilor au crescut (ca efect al întăririi politicilor monetare de către băncile centrale), ceea ce a mărit costul finanțării deficitelor și refinanțării datoriilor. Această reziliență nu poate fi judecată, prin urmare, fără precauție și nuanțare.

Șocurile evocate trebuie examinate în relație cu tendințele de durată din spațiul global, ce au implicații pentru relațiile economice și geopolitice. Sunt modificări structurale în economia globală, cu o glisare a centrului de gravitație către zona Pacificului. Explicația este simplă: cele mai dinamice economii din ultimele decenii se află în Asia, China devenind a doua economie din lume (cu PIB-ul măsurat la paritatea puterii de cumpărare), iar progresele sale științifice și tehnologice fiind remarcate în publicații de prestigiu³. Această mutare de putere economică se observă și din comparația între G7 (grupul

celor mai puternice democrații – SUA, Japonia, Germania, Marea Britanie, Franța, Italia, Canada) și grupul BRICS (Brazilia, China, Egipt, Etiopia, India, Iran, Rusia, EAU și Africa de Sud), dacă se examinează date ale FMI și Băncii Mondiale.

SUA consideră China marele rival economic, tehnologic și geopolitic de mai mult timp, fapt evidențiat și în strategia sa de securitate. Confruntarea geopolitică este, de ani de zile, însoțită de dispute comerciale și de acțiuni hibride, ambele state având mari interese în zona Pacificului. Pe acest fond are loc o recrudescență a protecționismului și politicilor industriale (ex.: “Inflation reduction Act” în SUA) și o fragmentare (de-globalizare) a economiei globale pe aliniamente geopolitice. Formarea BRICS este și o expresie a insatisfacției unor state față de funcționarea instituțiilor financiare create după cel de-al Doilea Război Mondial și considerate a fi dominate de lumea occidentală.

Se manifestă, totodată, și un naționalism în creștere, ilustrat de situația foarte încordată din Balcanii occidentali și din alte regiuni. De asemenea, se desfășoară o competiție economică și ideologică între democrațiile liberale și autocrații. Democrațiile liberale pot deveni „anocrații” prin erodarea democrației din interior, după cum observă Barbara F. Walter, profesor la San Diego University; anocrațiile s-ar afla într-o zonă vagă, între democrații și autocrații (*How civil wars start*, Random House, 2022)⁴. Sunt țări dezvoltate unde sunt vizibile asemenea evoluții.

În același timp, s-a produs și o erodare a clasei mijlocii, ca o consecință a globalizării neîngrădite, a unei paradigme ce a subestimat efectele nefaste ale financiarizării economiilor, ale creșterii inegalităților în țări dezvoltate. Subțierea clasei mijlocii alimentează curente extremiste, slăbește democrațiile liberale, iar aceste schimbări se reflectă în evoluții politice, în rezultate electorale. În acest context, Martin Wolf, unul dintre cei mai cunoscuți editorialiști ai *Financial Times*, vorbește despre o „criză a capitalismului democratic” (*The Crisis of Democratic Capitalism*, 2023). Se poate constata și o creștere a tentațiilor autoritariste în țări democratice dezvoltate. Din această perspectivă,

crizele mari din ultimii ani (criza financiară, pandemia, criza energetică, invadarea Ucrainei) sunt o explicație plauzibilă⁵.

UE este în pierdere de influență în competiția globală, după cum reiese din documente ale Uniunii, inclusiv din ceea ce a răzbătut din rapoartele Draghi și Letta⁶ – care fac referire la o scădere de competitivitate, în condițiile unui deficit mare de investiții (ce s-ar ridica la cca. 800 miliarde euro) și a accesului scump la resurse energetice, situație care afectează industria europeană.

În Africa și America Latină are loc o ofensivă din partea Chinei (mai ales economică) și Rusiei (militară, în special), în detrimentul intereselor UE și ale SUA. Această ofensivă se încadrează într-o luptă pentru acces la resurse, energie și metale rare. Din această perspectivă, este de adus în discuție și ceea ce este numit *Sudul Global*.

Se observă și o deteriorare treptată a habitatului, ce este de pus în relație cu schimbările climatice și acțiunile umane (ex: despădurire necugetată). Lupta pentru accesul la resursele de apă și la alimente la prețuri accesibile este o obsesie cotidiană în numeroase țări și favorizează conflicte interne și interstatale, provoacă mișcări de populație și emigrație. De remarcat că revoluția generată de implementarea inteligenței artificiale, deși aduce multe beneficii, se poate transforma oricând într-un nou Armageddon, alături de amenințarea nucleară.

PIERDEREA DIVIDENDULUI PĂCII ÎN TERMENI CONCREȚI

Cea mai vizibilă expresie a pierderii *dividendului păcii* este creșterea cheltuielilor de apărare (cifre SIPRI - think-tank de relații internaționale din Stockholm, ale NATO, statistici naționale). Creșterea cheltuielilor de apărare înseamnă realocare de resurse în scopuri militare, ceea ce implică mai puține fonduri (în termeni relativi, dar și absoluți, uneori) pentru alte domenii. Această realocare se vede și în structura investițiilor. În numeroase state din UE are loc un asemenea proces, deși există diferențe considerabile între ele ce pot fi judecate prin prisma

geografiei și istoriei (a se vedea, ca exemplu, contenciosul istoric dintre Grecia și Turcia). Țările baltice și Polonia au grăbit pasul din acest punct de vedere, fiind între cele mai expuse la războiul din Ucraina.

Realocarea de resurse pentru mărirea producției în scopuri de apărare/ militare nu se poate face rapid și aceasta s-a văzut în dificultățile pe care țările UE le-au întâmpinat în eforturile de sprijinire a Ucrainei. Este valabilă această remarcă și pentru SUA, care oricât ar fi de puternice și performante tehnologic, se confruntă cu limite în utilizarea resurselor pentru mai multe fronturi (ceea ce istoricul Paul Kennedy numea *overstretch* / „supraextindere”, cu ani în urmă, în lucrarea “The Rise and Fall of Great Powers”).

Presiunea pe bugetele publice este tot mai mare în condițiile în care mai multe țări au intrat, în acest an, sub incidența procedurii de deficit excesiv (în UE); alături de România sunt acum Franța, Polonia, Ungaria, Slovacia, Italia, Belgia și Malta. Unele state din UE au datorii publice ce depășesc 100% din PIB (Grecia, Italia, Franța, Belgia, Spania). Și dacă ne gândim la ratele de politică monetară, care au devenit real pozitive în 2023, rezultă o povară mai grea a serviciului datoriei publice.

Guvernele trebuie să facă rost de resurse suplimentare în condițiile în care nu pot practica deficite bugetare mari la nesfârșit. Noile reguli fiscale din UE impun un control riguros al „cheltuielilor publice nete” (se scad cheltuielile temporare și serviciul datoriei publice din total), pe o traiectorie care să asigure sustenabilitatea datoriilor publice. Se poate imagina o situație *in extremis*, când băncile centrale ar practica din nou operațiuni neconvenționale pentru a ajuta finanțarea industriei de apărare, dar s-ar intra iar într-un joc complicat și riscant pentru politicile economice; ar fi stimulate așteptări inflaționiste și ar crește aversiunea față de risc.

În cadrul UE se discută, de ceva timp, despre formarea unei „capacități de apărare comună”. Acum există industrii naționale, singurele state vest-europene ce au forțe de descurajare nucleară fiind Regatul Unit (care nu mai este în UE după Brexit) și Franța. Dar UE este departe de a avea o capacitate comună relevantă și o coordonare

adecvată a măsurilor de apărare la nivelul statelor; și interoperabilitatea este o problemă mare. Probabil, o cooperare mai strânsă între țările europene în domeniul militar va fi între cele care au capacități militare superioare. Nu este ascunsă între europeni îngrijorarea față de scenariul în care SUA își diminuează prezența militară pe continentul european în viitor – după încetarea, într-o formă sau alta, a războiului din Ucraina.

NATO nu are capacitate militară proprie, resursele fiind ale statelor membre, în principal ale SUA. Cu excepția poate a Franței și Regatului Unit (ce au avut și imperii coloniale de administrat), europenii au fost „free-riders” după cel de-al Doilea Război Mondial. A operat și „umbrela de securitate” a SUA. De asemenea, Germania Federală a avut interdicție să dețină o capacitate militară semnificativă după cel de-al Doilea Război Mondial, Japonia în Asia fiind într-o situație similară. Războiul din Ucraina a schimbat datele, iar Germania, Japonia și alte țări sunt angajate în creșterea cheltuielilor militare.

Pierderea „dividendului păcii” se vede și în efectele de fragmentare a economiei mondiale – apariția de blocuri geopolitice. Fragmentarea și redirectionarea de fluxuri comerciale, deși pot avea beneficii de siguranță militară, pot aduce costuri mai mari de producție și la nivelul lanțurilor de aprovizionare. Inclusiv sancțiunile (adesea ineficiente) intră în logica fragmentării și costurilor ce decurg din acest proces.

Noi politici industriale pot ajuta la dezvoltarea producției de apărare/militare. Pe termen scurt pot impulsiona economiile, însă pe termen lung durabilitatea creșterii economice este discutabilă, dacă are la origine deficite mai mari sau datorii publice crescute. PIB-ul potențial poate crește dacă inovațiile în tehnica de luptă au aplicații comerciale pe scară largă, ce ameliorează productivitatea. Dar aici se operează cu supoziții și incertitudini. Producția de război nu trebuie să fie privită ca un scop în sine, ca „bun economic”, ci ca mijloc de a răspunde la provocări de securitate.

Se schimbă gradual și starea de spirit generală, cu o lume mai clar împărțită în blocuri geopolitice, cu un nou *război rece*. Vor fi compromisuri

(trade-offs) tot mai dificile în domeniul politicilor publice din cauza problemelor climatice, tranziției energetice și realocării de resurse către industria de apărare.

PRESIUNI PE BUGETUL ROMÂNIEI

Noul *război rece* va pune presiune pe bugetul public al României, pe economie în general. Sectorul privat nu va putea evita efectele schimbării mediului internațional, cel puțin din perspectiva realocării de resurse și afectării percepțiilor de risc.

România, în pofida unui progres economic incontestabil în ultimele două decenii, are de redus dezechilibre macroeconomice majore (deficit bugetar și extern) și de continuat modernizarea.

Corecția macroeconomică, de care depinde stabilitatea financiară a României, va fi extrem de dificilă. Trebuie să ajungem cu deficitul bugetar la aprox. 2% din PIB (cu spațiu fiscal față de pragul de 3% din PIB, ce este reper în cadrul fiscal din UE). Fără corecția fiscală nu se poate concepe aderarea la zona euro.

Față de deficitul de, probabil, peste 7% din PIB în 2024 (după cum apreciază Consiliul Fiscal în ultima sa evaluare)⁷, ar fi deci cca 5% din PIB corecție fiscală necesară. Iar această ajustare nu se poate efectua numai pe partea de cheltuieli, având în vedere nivelul veniturilor fiscale și presiunile pe buget. Reformele la pensii și salarii complică corecția macroeconomică. Dezechilibrul bugetar este reflectat și în dimensiunea deficitului de cont curent, care se învâрте în jur de 7% din PIB – jumătate din acesta fiind acoperit prin împrumuturi externe. Este de văzut cum se va face această ajustare până la finele acestui deceniu.

Analize ale OCDE, ale altor instituții internaționale, ale Comisiei Europene, constată ceea ce Consiliul Fiscal deplânge de ani buni: nivelul foarte scăzut al veniturilor fiscale (inclusiv contribuții) – sub 27% din PIB, față de o medie de cca. 40% din PIB în UE. Cu venituri atât de joase este foarte dificil să finanțezi în mod adecvat educația și sănătatea, să modernizezi infrastructura, să amortizezi șocuri adverse puternice și să crești cheltuielile de apărare. Iar

PNRR nu poate suplini această subfinanțare cronică.

Trebuie să ajungem să stăm cât mai mult pe picioarele proprii în privința resurselor bugetare. Mai ales că după 2026 PNRR nu va mai exista, iar Romania, în virtutea creșterii venitului mediu față de media din UE, va beneficia, probabil, de mai puține fonduri structurale și de coeziune (raportate la PIB).

Corecția macroeconomică nu se poate face în trei ani (2025-2027), iar reformele pot prelungi perioada de corecție. Ajustarea reclamă reforma regimului fiscal (reașezare fiscală) și o colectare mult mai bună de taxe și impozite. Investițiile eficiente și reformele trebuie să mărească competitivitatea economică (reducerea deficitelor externe). Modernizarea în continuare a României nu poate fi pusă pe un pilot automat, derivat din recomandări date de instituții internaționale. România are nevoie de o însușire (*ownership*) mai bună a formulării și aplicării de politici publice, care să definească interesele naționale în mod concret, să țină cont de relațiile de putere din cadrul UE și de pe plan internațional, să încerce să creeze avantaje competitive în raport cu resursele disponibile, într-un mediu geopolitic foarte complicat, în condițiile fragmentării economiei globale și ale unui nou *război rece*. Este nevoie și de mai multă solidaritate între cetățeni, în vremuri atât de dificile, și de responsabilitate politică.

OBSERVAȚII FINALE

Vremurile sunt foarte dificile, complicate, cu o confruntare geopolitică ce aduce numeroase amenințări excepționale, între care „Armageddonul nuclear” și utilizarea distructivă a inteligenței artificiale. Este cea mai periculoasă perioadă de după cel de-al Doilea Război Mondial, care pune în discuție repere și reguli de conduită în relațiile interstatale. În acest context, țări mari și mici trebuie să identifice soluții la provocări imense și la dileme de politică publică/economică.

Am intrat într-un nou *război rece*, devenit mai vizibil după invadarea Ucrainei de către Rusia. Și trebuie evitată o escaladare a conflictului

în Europa, ce ar putea conduce la un cataclism nuclear. Indiferent de cum se va sfârși războiul din Ucraina, Europa are nevoie de aranjamente de securitate - un fel de *Helsinki 2*, care să permită un control al cursei înarmărilor; desigur, aici trebuie inclusă în ecuație și China.

Efectele economice ale *pierderii dividendului păcii* se observă pe plan macroeconomic (presiuni inflaționiste și presiuni pe bugetele publice), pe plan structural (cu realocări importante de resurse), precum și în traiul cetățenilor. Vechea dilemă „guns vs. butter” (*arme versus unt*), de la nivelul decidenților politici și politico-militari, își arată din nou colții.

În acest context, devine legitimă următoarea întrebare: ce vom face cu „bunurile publice globale”, care privesc controlul cursei înarmărilor (pentru a evita un cataclism nuclear), controlul utilizării inteligenței artificiale, combaterea pandemiilor și a efectelor schimbărilor climatice, ajutorul pentru populația cea mai săracă din lume, etc.

Chiar în condițiile unor tensiuni geopolitice accentuate trebuie să existe canale de comunicare și de dialog între marile puteri. Dacă nu va exista luciditate și grijă pentru soarta omenirii, în ansamblu, lumea va fi cuprinsă de anarhie, după cum profetea Robert D. Kaplan acum mai bine de două decenii (“*The Coming Anarchy*”, New York, 2000), sau chiar mai rău.

¹ Kenneth Rogoff, laureat al Premiului Nobel pentru economie, a făcut referire imediat după invadarea Ucrainei de către F.Rusă la pierderea acestui dividend pentru europeni (“*Is the peace dividend over?*”, Project Syndicate, 2 March 2022). Tema a revenit, în mod recurent, în diverse scrieri economice și politice. Această sintagmă, „dividendul păcii” se referă la beneficiile economice și sociale care apar în urma reducerii cheltuielilor de apărare după încheierea unui conflict sau a unei perioade de tensiuni geopolitice; aceste beneficii includ realocarea resurselor către sectoare precum educația, sănătatea și infrastructura, ceea ce duce la o creștere economică mai largă și la dezvoltare socială.

² Vezi și Joseph S. Nye Jr, “*AI and National Security*”, 31 July, Project Syndicate. În 2024, tema principală de analiză a Aspen Strategy Group a fost AI și securitatea națională.

³ *The Economist* (“*The Rise of Chinese Science*”, 21 June, a.c), *New York Times* (“*How China pulled so far ahead on industrial policy*”, 27 May, a.c), etc.

⁴ Barbara F. Walters, ca argumentație din perspectivă politică, poate fi pusă în relație cu Douglas North (“*Structure and Change in Economic History*”, New York, Norton, 1980) și Mancur Olson Jr. (“*The Rise and Decline of Nations. Economic Growth, Stagflation and Social Rigidities*”, New Have, Yale University Press 1982), care făceau referință la o posibilă scleroză a instituțiilor, inclusiv în societăți avansate economic. A se vedea și Daron Acemoglu și James Robinson, “*Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*”, New York, Crown, 2012.

⁵ Am examinat aceste tendințe în „*Democrația liberală vs. democrația iliberală – de ce cresc înclinațiile autoritariste*”, Hotnews și Contributors.ro, 14 mai 2018, și în „*Noul protecționism: de unde vine și încotro duce?*”, Opinii Bnr.ro, 2 februarie 2017, “*The Inward-looking syndrome: where does it come from and where could it go*”, World Commerce Review, Spring 2017. Aceste texte sunt reluate în volumul meu „*Economia și Pandemia*”, Polirom, 2021.

⁶ Elaborate sub conducerea foștilor premieri ai Italiei, Mario Draghi și Enrico Letta.

⁷ Consiliul Fiscal, Raport 2023, București, august 2024; documentul include o analiză a perspectivei pentru acest an pornind de la execuția bugetară pe primele șase luni din 2024 și alte date.

RELATIVIZAREA ETICĂ A DREPTULUI DE A UCIDE LEGAL CA RĂZBUNARE, SANȚIONARE A TRĂDĂRII ȘI REPRESIUNE *Cazul Ismail Hanyieh*

*Iulian CHIFU**

Abstract

Political assassination is a constant of life since the inception of the human communities. It has reached a certain level of sophistication in terms of normative specifications, apparent legitimacy and moral coverage, developed in time. But from the definition as a legal state sanctioned operation to bases for a rational choice there is a long way in legally defining conditions, opportunities and means for state use of this instrument of choice.

Therefore revenge, sanctioning betrayal, repression or just image of power have played an important role in using assassination as a political instrument, exposing the acute lack of alternative solutions. In very few cases, assassination is the last resort of a needed action for establishing a lost credible deterrence with a declared enemy short of full scale war. We are looking into the case of the leader of the political branch of Hamas, Ismail Hanyieh assassination in Tehran to weight on the major consequences, risks to fall into a full scale regional war in the Middle East and Israel's deterrence needs after the 7th of October 2023 attack.

Keywords: *political assassination; revenge; war against terrorism; repression*

O ABORDARE METODOLOGICĂ COMPLEXĂ/ RELATIVIZĂRI LEGITIME ȘI LIMITE ETICE

Literatura privind asasinatul politic este extrem de vastă și amănunțită. Totuși, când ajungem la asasinatul țintit ca instrument al statului, lucrurile încep să se înceteze și să piardă din rigoare și strictețe. Este motivul pentru care ne-am propus să identificăm definiții

alternative și mecanisme reale din subtextul rațional al utilizării asasinatului ca instrument de acțiune de către un stat. De asemenea, vom explora baza legală ce sancționează asasinatul și momentul de unde încep relativizările care privesc legitimitatea în actul de a utiliza instrumentul asasinatului, dincolo de prevederi publice sau secrete de stat, glisaje sau interpretări juridice acoperitoare pentru un anumit nivel de impunitate.

**Iulian Chifu este profesor la Universitatea Națională de Apărare și profesor asociat la Școala Națională de Studii Politice și Administrative. Este președintele Centrului de Prevenire a Conflictelor și Early Warning. A fost consilier de stat al prim-ministrului Guvernului României pentru afaceri externe, securitate și afaceri strategice în perioada 2021-2023. Anterior, a fost consilier prezidențial pentru afaceri strategice, securitate și politică externă (2011-2014).*

Nu în ultimul rând, am vizat limitele etice ale utilizării asasinatului și postura morală superioară care ar permite și justifica existența unui asemenea instrument în panoplia statelor, dar și modul de supraveghere al utilizării instrumentului pentru a-l menține în limite acceptabile în plan public.

Cazul particular pe care îl urmărim este asasinarea nerevendicată a liderului Hamas, Ismail Hanyieh, care a avut loc la Teheran, precum și istoria asasinatelor statului evreu, consecințele și eficiența lor. Scopul este de a estima motivația legitimă, vulnerabilitățile prezente și nevoia de a recurge la asasinat ca instrument de ultimă opțiune în dorința restabilirii descurajării credibile în relația cu Iranul și organizațiile dependente de acesta, care ar justifica opțiunea jocului la risc maxim și acceptarea probabilității crescute de cădere în război regional a întregului Orient Mijlociu.

Am selectat câteva variante de definiții cu care vom opera. Astfel, asasinatul politic este „o acțiune care duce direct sau indirect la decesul unui individ implicat în sfera politică, țintit intenționat, cu scopul de a promova sau preveni politici specifice, valori, practici sau norme care ar afecta comunitatea sau statul implicat în întregime”¹. Pe de altă parte, asasinatul politic este definit și drept o formă specifică de violență care este legată de interpretarea culturală și recursul retoric la credințe, obiective și simboluri comune². Pe această bază se creează justificarea unui asemenea act, precum și termenii cvasi-legali care nu sunt, evident, rezultatul unei proceduri juridice corecte și complete în fața unei Curți independente³.

Un studiu mai larg al altor elemente care intră în epistemologia definițiilor asasinatului arată diferențele specifice față de infracțiunea de omucidere – eliminarea țintită și care presupune omorârea unei persoane utilizând secretul sau surpriza – cu nuanța diferenței față de uciderea fără surpriză, în duel sau război – sau delimitările față de uciderea pentru scopuri personale sau din răzbunare, contra utilizării aceluiași instrument, dar pentru scopurile și obiectivele unui guvern, organizații, grup sau cauze⁴. În acest ultim caz,

asasinatul înseamnă „uciderea deliberată a unei anumite persoane pentru a facilita atingerea unui obiectiv militar sau politic, utilizând elementul de surpriză și câștigând astfel elementul avantaj”⁵. Atunci când o face un guvern sau cineva în numele unei puteri instituite și recunoscute vorbim despre „asasinat asumat”, legitim, cu prezumată bază legală de legitimitate⁶.

În acest context, asasinatul, ca instrument, a devenit, dacă nu o adevărată industrie, oricum o modă în ultima vreme, din moment ce orice persoană, faimoasă sau nu, poate fi o victimă potențială a unei crime validate de un guvern. De-a lungul ultimelor decenii instrumentul asasinatelor țintite a proliferat, având Rusia, Israelul, Iranul și India în prim-plan. În ultima vreme, constatăm, tot mai des, că asasinatele premeditate, ordonate de state, devin o practică, fiind de multe ori asumate și chiar popularizate deoarece deservesc interesele elitelor aflate la putere.

ASASINATUL POLITIC ȘI ASASINATUL CA „OPERAȚIUNE LEGALĂ”

Zona cea mai cețoasă din relația dintre asasinatul politic și asasinatul ca „operațiune legală” a statului se poate destul de bine observa și analiza după atacul terorist din 11 septembrie 2001. Nevoia de rezultate rapide, în condiții de criză politică, a condus la adoptarea mai multor documente, printre care și Patriot Act⁷, care au generat acțiuni controversate (de tipul interogatoriilor cu metoda *waterboarding* de la Guantanamo⁸ sau scenele reprobabile de umilire a prizonierilor de la Abu Ghraib⁹). Atunci s-a deschis practic „cutia Pandorei” și s-a pus problema dacă asasinatul devine acceptabil atunci când cel vizat este un lider terorist, iar aducerea sa în fața justiției și condamnarea legală presupun un efort uriaș, inacceptabil (din punct de vedere al costurilor financiare și al resursei umane). Calea legală a condus la situația în care ultimii responsabili care nu au murit în atacurile de la „turnurile gemene” din New York sunt judecați și condamnați de-abia azi¹⁰, la 23 de ani de la crimele comise.

Astfel, fie că sunt rezultatul unei echipe de asasini profesioniști sau a pastei de dinți otrăvite, asasinatele extrateritoriale au devenit un instrument de politică de securitate, de geopolitică și, nu rareori, de represiune internă¹¹. Asasinatul ca instrument ordonat de stat are multiple motivații, între care insecuritatea celor de la putere, extremismul ideologic, radicalismul religios, teoriile conspirației răspândite prin intermediul *social media*, răzbumarea sau, pur și simplu, dorința unui dictator. Numitorul comun al acestor motivații ar fi eșecul politicilor obișnuite, colapsul standardelor sociale și morale¹², nerespectarea legii, respectiv plasarea liderilor deasupra legii și crearea doar a unor aparențe de legitimitate. Fără crearea acestei forme de impunitate este dificilă implicarea instituțiilor statului pentru a duce la bun sfârșit o asemenea operațiune.

Omorârea unei persoane, într-un stat de drept, ar fi valabilă legal doar în trei condiții: 1) ca act de poliție în fața iminenței unei crime, cu respectarea dreptului acuzaților la un proces corect; 2) ca act militar potrivit regulilor războiului, în condițiile regulamentelor militare stricte ale utilizării armelor; 3) ca pedeapsă capitală, în statele unde se păstrează această formă de sancționare a infracțiunilor grave în Codul Penal. De altfel, dezbaterea despre legătura dintre pedeapsa capitală și utilizarea asasinatului politic nu a fost încă investigată și ar putea oferi rezultate interesante. Totuși, într-o asemenea situație și cu o asemenea bază juridică, asasinarea unei ținte este doar subiect al unui act de război, care presupune eliminarea unei amenințări clare, imediate, letale, venite din afara țării. Legal, aceasta trebuie considerată o operație militară, în condițiile aferente stricte.

Asasinatul este prezentat deseori legitim și moral, atunci când este legat de executarea unor operațiuni contrateroriste¹³. Aceasta a fost una dintre cele mai evidente căi de justificare și introducere în prim-plan a asasinatului ca acțiune a statului. Astfel, proliferarea fenomenului terorist, împreună cu eventualele lacune existente (în momentul de față) în materie de formulare a definițiilor și stipulare a diferențelor specifice

dintre termeni, creează spațiul legalizării actelor de eliminare țintită a unor subiecți, considerați ca fiind implicați în acțiuni contrare intereselor unei puteri în stat sau etichetați eventual ca fiind teroriști.

În mod paradoxal, o demonstrează Bruce Berkowitz¹⁴, nu există o bază legală care să interzică asasinatul țintit, ordonat, de către un stat. Există autoapărarea din Articolul 51 al Cartei ONU, care e baza permisiunii utilizării oricăror mijloace pentru autoapărarea unui stat¹⁵, dacă se dovedește acțiunea ofensivă a celui vizat, care trebuie să fie și iminentă. Altfel, Convențiile de la Haga despre dreptul războiului, din 1899 și 1907, susțin că dreptul beligeranților de a adopta orice mijloace pentru a-și răni inamicul nu este nelimitat, făcând diferențe între beligeranți și non-beligeranți, combatanți sau nu, implicați sau nu în acte ostile (de război) pe baza propriei voințe, și chiar îi împiedică pe beligeranți să ucidă sau să rănească în afara unei lupte drepte soldații unei armate sau oamenii unei națiuni inamice¹⁶.

Cel mai aproape de interzicerea asasinatului se află prevederile Convenției din 1973 privind prevenirea și pedepsirea crimelor împotriva persoanelor protejate, inclusiv agenți diplomatici¹⁷, care interzic atacurile împotriva șefilor de state în timp ce-și exercită funcțiile formale, a șefilor de guverne cât călătoresc în afara țării și a diplomaților care-și exercită funcțiile¹⁸.

ASASINATUL CA RĂZBUMARE, SANȚIONAREA TRĂDĂRII ȘI ACT DE REPREȘIUNE

Altfel, ca exemple, numai în ultimii cinci ani avem o colecție întreagă, cu mai multe sau mai puține justificări: în 2020, asasinarea generalului iranian Qassem Suleimani (la Bagdad), șeful forțelor Al Quds ale Corpului Gardienilor Revoluției Islamice, de către SUA; executarea de către Rusia a separatiștilor ceceni, a foștilor spioni care au defectat (vezi cazul Skripal); executarea liderilor Sikh, cu precădere cazul din Canada, de către India – împușcarea liderului separatist sikh Hardeep Singh Nijjar¹⁹. Putem să adăugăm lesne pe listă cazul Khashoggi și Arabia Saudită, ca să

extindem paleta actorilor ce utilizează această metodă extrajudiciară și să subliniem faptul că asasinatul nu mai este apanajul exclusiv al marilor puteri, ca în perioada Războiului Rece.

Dacă este să pătrundem în substanța motivațiilor utilizării excesive a acestor instrumente de către state, putem începe prin faptul că omuciderea aduce beneficii de imagine celor care își cultivă statura de om forte și adaugă la credibilitatea acestui model. Altfel, putem adăuga lipsa generală de respect față de politicieni, creșterea virulenței discursului public, normalizarea violenței politice, tot mai puțin sancționate, amenințările directe cu moartea, limbajul dezumanizant care permite rivalului politic să devină ținta oricui, demitizarea posturii publice a liderilor și crearea premiselor ca uciderea unui politician să pară un act justificat și chiar apreciat la nivel public.

Desigur, rămâne dezbaterea privind impactul asasinatului politic sau ordonat de către state. Eficacitatea acțiunii, rezultată din studiul asasinatelor din perioada 1945-2013, arată că acestea nu ating obiective de tipul schimbării cursului de evoluție sau a trendurilor majore la nivel politic sau diplomatic, ci au mai degrabă un nivel acceptabil de eficacitate pentru scopuri politice punctuale, țintite, restrânse ca nivel de ambiție²⁰. Desigur, impactul e diferit, de la caz la caz, contra-exemplul fiind asasinarea premierului israelian Itzhak Rabin, în 1995, care a dus la prăbușirea procesului de pace dintre Israel și palestinienii²¹.

Statistica arată că cele mai multe tentative de asasinat (până în 2013) au vizat șefi de state – 17%, lideri ai opoziției (18%) și membri ai Parlamentului (21%); 14% au vizat miniștri, 10% diplomați și 5% guvernatori sau primari cu relevanță locală. Mai mult de jumătate dintre asasinii politici (51,3%) au fost persoane cu antecedente criminale – sancționate sau nu – ceea ce arată că acest tip de operațiune este lăsată în seama operativilor experimentați ai statului sau diferitelor organizații, nu debutanților sau celor mai puțin pregătiți²².

Vedem, astfel, cum asasinatul devine legitim și legal cel puțin relativ la legea internă

a comunității care-l ordonă, indiferent cum este el prezentat ca formă juridică, de vânare a unui terorist sau de executare a unei pseudo-sentințe neformale, decise de la nivel executiv în autocrații. Dar, în egală măsură, dincolo de acoperirea formală, el reflectă, nu rareori, acte de răzbunare sau de marcarea a ultimului cuvânt, într-o asemenea formă inedită de comunicare (vezi Israel-Iran sau organizațiile dependente, cazul confruntării directe din aprilie 2024), de sancționare a trădării (Rusia și vânatoarea foștilor spioni trecuți la dușman) sau acte de represiune, în cazul regimurilor autocratice (vezi Coreea de Nord, Rusia, Belarus, China, Iran), împotriva disidenților, a membrilor nedoriți de familie pentru a soluționa dilemele de succesiune sau a membrilor regimului căzuți în dizgrație.

Totuși, nu putem nega statelor dreptul de a utiliza eliminarea țintelor ca opțiune. În principiu, asasinatul ca operațiune legală este o opțiune atunci când nimic altceva nu pare să mai funcționeze și oficialii au nevoie să dovedească direct și palpabil că fac ceva într-o anumită speță²³. Pe de altă parte, este și un instrument mai lesne de utilizat atunci când se evită astfel războiul. Desigur, fiind un act de război, el poate fi lesne și declanșatorul unei escaladări, care poate duce în final la război – vezi celebra declanșare a Primului Război Mondial, prin asasinatul de la Sarajevo a arhiducelui Franz Ferdinand.

Deci, și la acest capitol, etica privind asasinatele țintite trebuie ponderată atunci când avem de-a face cu rezonabilitate în argumente, cu recursul la un instrument controlat strict de către justiția din stat, utilizat exclusiv în cazuri limită, când e absolut necesar și când nu există altă variantă; cu exercitarea controlului civil și politic al acțiunilor celor care-l înfăptuiesc din zona operativă și stricta respectare a legilor războiului, când este aplicat un asemenea instrument, precum și cu o bază solidă de argumente juridice și sancționate la nivelul politic de top. Și, desigur, recursul la acest instrument să se facă, dacă se poate, cât mai rar cu putință, reflectare a caracterului excepțional al condițiilor de utilizare.

ISRAEL ȘI INSTRUMENTUL ASASINATULUI – EFICIENȚĂ ȘI CONSECINȚE

Israelul a utilizat deseori instrumentul eliminării țintelor desemnate, asasinatul principalilor lideri – de prim-plan sau de rang inferior – ai organizațiilor declarate teroriste. În general, principala țintă a fost eliminarea celor vinovați de atacuri teroriste împotriva cetățenilor israelieni și a statului Israel, cu precădere Hamas și Hezbollah. De asemenea, în sarabanda de asasinate au intrat și lideri militari iranieni, care coordonau, conduceau sau asigurau antrenamentul sau transferul armelor către organizațiile așa-numitei Axe de Rezistență, dar și oameni de știință implicați în programul nuclear iranian, în Iran sau în afara teritoriului iranian. În toate aceste cazuri, amenințarea teroristă sau nucleară, contestarea existenței statului Israel sau acțiuni împotriva statului au stat la baza justificării desfășurării acestor operațiuni, majoritatea asumate, unele neasumate, dacă e să ne referim la atacurile din Siria sau la cele de pe teritoriul iranian.

Ronen Bergman²⁴ susține că, până în anul 2000, la începutul celei de-a doua Intifade, Israelul a utilizat de 500 de ori asasinatul în operațiuni pe teritoriul palestinian, rezultatul fiind moartea a peste 1000 de persoane (cei vizați și victime colaterale). În timpul celei de-a doua Intifade, Israelul a avut peste 1000 de operațiuni, dintre care 168 au avut succes. De atunci, au mai avut loc alte 800 de operațiuni pentru uciderea liderilor civili și militari ai Hamas în Fâșia Gaza sau peste hotare. *Ambiguitatea strategică*, care să permită negarea credibilă, a fost parte a acestei politici.

Totuși, există numeroase momente în care acest procedeu este utilizat în discursul public, pentru descurajare. Astfel, într-un caz, rachetele trimise au fost trase la trei zile după ce premierul Ariel Sharon s-a întâlnit cu președintele George W. Bush, în 2004, atunci când l-a anunțat pe partenerul său strategic că-și dorește să șteargă de pe fața pământului terorismul palestinian. În acel context, directorul general adjunct al Ministerului de Externe israelian, Gideon Meir, a declarat, în

siajul războiului global împotriva terorismului lansat de Bush Jr. după 11 septembrie: „Noi prevenim atacurile teroriste și, parte a acestei prevenții este să mergem și să eliminăm teroriștii. (...) Oricine îi va înlocui, și va continua această activitate teroristă împotriva Israelului, este o țintă legitimă”²⁵. Iar în ianuarie 2024, directorul Mossad, David Barnea, a anunțat că Israelul este „hotărât să rezolve socotelile cu oricine este implicat, direct sau indirect - inclusiv jucători din spate și trimiși speciali – în invazia Hamas din Gaza”, de la 7 octombrie 2023²⁶.

Desigur, există o întreagă procedură pentru a trece la execuțiile din afara teritoriului israelian care vizează asemenea ținte. Mai întâi, identificarea țintei, care se realizează în mai mulți pași în interiorul serviciului de informații israelian Mossad, apoi la nivelul comunității de informații și, la final, la nivelul conducerii politice. Comunicațiile între diferitele sedii externe unde se află operativii și decidenții organizațiilor sau statelor vizate sunt supervizate și monitorizate, furnizând datele și probele pentru stabilirea țintelor legitime, pe baza unor proceduri interne clare. Apoi, unitatea Caesarea, o componentă operativă acoperită a Mossad, responsabilă de spionajul din lumea arabă, care are și atribuții de a executa ordinele de eliminare, acționează prin intermediul unității numită Kidon – Baioneta – aceasta fiind specializată în sabotaj și asasinate²⁷. Decizia aparține premierului israelian care o împarte, de obicei, cu anumiți miniștri (de regulă, ai apărării și securității), pentru a nu se singulariza.

Spre deosebire de Mossad, CIA are un proces în mai mulți pași cu relevanță juridică. Acesta implică Biroul CIA pentru Consiliul General, Departamentul Justiției și Consiliul Legal al Casei Albe. În toate cazurile, ordinele de execuție a unei operațiuni de ucidere țintită de către CIA sunt autorizate de către președintele american, care emite un document legal, redactat de către CIA și Departamentul Justiției, care autorizează operațiunea, executată de către Centrul de Activități Speciale (SAC) al CIA, numit și Divizia pentru Activități Speciale (până la reorganizarea din 2016). Misiunile paramilitare top-secrete de

eliminarea a țintelor stabilite sunt executate de Grupul de Operațiuni Speciale, parte a SAC. Președintele Barack Obama a autorizat 353 asemenea operațiuni, cu precădere lovituri cu dronele, în timp ce George W. Bush a aprobat 48 asemenea operațiuni²⁸, pe baza Patriot Act.

Deci operațiunile de eliminare a țintelor, respectiv de asasinat în interesul statului Israel, sunt făcute prin proceduri precise, validate juridic și sancționate la cel mai înalt nivel al statului de către prim-ministru. Ele sunt apanajul Mossad, unul dintre cele trei servicii înființate la crearea statului Israel de către premierul Ben Gurion, în 1949, alături de AMAN și Shabak. La nivel etic, singura întrebare se pune asupra *modus operandi* al Mossad și al subordonării exclusive față de premier. Asasinatul politic este utilizat extensiv de către acest stat pentru că este mai rapid, mai curat și mai sigur decât declanșarea unui război, de fiecare dată când o intervenție este necesară. În multe cazuri, operațiunile sunt un adevărat succes, reflectă creativitate și utilizarea tehnologiilor de vârf. Alături acțiunile nu merg potrivit planului, vezi tentativa de asasinat a lui Khaled Mashal, șeful biroului Hamas, aflat atunci în Iordania²⁹.

CAZUL HANYIEH: VICTORIE, SIMBOLISM, REINSTALAREA DESCURAJĂRII CREDIBILE

Stuxnet și sabotarea centrifugelor pe baza unui atac cibernetic masiv a fost un succes tehnologic³⁰, rămas de referință în domeniul operațiunilor serviciilor secrete. Iar eliminarea lui Mohsen Fakhrazadeh Mahabadi, șeful programului nuclear iranian, la 27 noiembrie 2020, într-o ambuscadă realizată cu ajutorul unei arme autonome, coordonată prin satelit³¹, a fost o altă culme a acțiunilor acoperite israeliene, despre care a vorbit cel mai aproape de recunoaștere Yossi Cohen, fostul șef Mossad, într-un interviu de televiziune³². Dar nu mai puțin spectaculoasă, deși neasumată public, a fost eliminarea liderului politic al Hamas, Ismail Hanyieh, la 31 iulie 2024, într-o casă de oaspeți a Corpului Gardienilor Revoluției Islamice situată în Teheran, despre care nu există date reale și complete care să

o explice – atentat, bombă plasată anterior în încăperea unde stătea de obicei, rachetă sau dronă trimisă în cursul nopții.

Uciderea unui număr de lideri Hamas și Hezbollah într-o succesiune rapidă, cu precădere a lui Hanyieh, în noaptea în care participase la investirea noului președinte iranian, Massoud Pezeshkian, a fost privită ca o dovadă de putere, dar a creat și efecte secundare importante. Eliminarea lui Hanyieh a fost o lovitură masivă pentru Iran, gazda inaugurării și a victimei³³, înregistrată la o zi după confirmarea eliminării comandantului militar al Hamas, Mohammed Deif, într-un raid israelian în sudul Gaza, la 13 iulie, și a eliminării lui Fuad Shukr, lider militar Hezbollah și consilier al liderului Hezbollah, Hassan Nasrallah, țintit și ucis de o rachetă lansată în sudul Beirutului.

Dacă Deif fusese parte a planificării atacurilor din 7 octombrie, în sudul Israelului, Shukr a fost vinovat de tirul din 27 iulie în înălțimile Golan, cu racheta iraniană Falaq-1 (cu încărcătură de 55 kg de explozibil) care a distrus un teren de fotbal într-o comunitate druză la Majdal Shams, ucigând 12 copii și rănind alți 50. Shukr a fost comandantul militar al Hezbollahului libanez pro-iranian și fusese desemnat terorist global de către SUA, aflat pe lista premierii cu 5 milioane de dolari pentru prinderea sa viu sau mort, fiind direct legat de atentatul terorist din 1983 de la Beirut, dintr-o cazarmă unde au murit 241 de pușcași marini americani și 56 militari francezi³⁴.

Toate aceste operațiuni, cu precădere cea din Teheran, au subliniat fără drept de apel superioritatea *intelligence*-ului israelian în fața celui iranian și a capacităților similare ale organizațiilor pro-iraniene din Orientul Mijlociu. Presa a relatat că ar fi vorba despre o bombă amplasată din timp în incintă, dar și această perspectivă a fost infirmată de alte relatări. Pentru a complica lucrurile și a crește confuzia, dar și pentru a accentua debandada din structurile de investigații iraniene, cu precădere a Gardienilor Revoluției, Armata israeliană (IDF) a revendicat atacul din Beirut, dar nu și asasinarea lui Hanyieh la Teheran. Purtătorul de cuvânt al armatei israeliene, contraamiralul Daniel Hagari,

a declarat: „Nu a mai fost o altă lovitură aeriană, nici o rachetă și nici o dronă israeliană în întregul Orient Mijlociu în acea noapte”³⁵.

Din păcate, istoria atentatelor coordonate de Israel, recunoscute sau nu, a avut consecințe neprevăzute. Din perspectivă istorică, un studiu arată că eliminarea unui lider prin această metodă a adus în prim-planul organizațiilor respective decapitate lideri și mai radicali, care au mișcat organizațiile mai aproape de Iran, le-au dotat cu armament mai performant și mai sofisticat și au devenit mai amenințători la adresa statului Israel³⁶. Nici la nivel militar și al retalierei așteptate, lucrurile nu stau mai bine: în aprilie a.c., după eliminarea celor doi generali ai Gardienilor Revoluției într-o dependență a misiunii diplomatice iraniene la Damasc, din cele 300 de drone, rachete balistice și de croazieră lansate de iranieni – cu avertisment, și după convenirea dezescaladării între părți și a evitării războiului - cel puțin cinci rachete balistice au trecut de scutul anti-rachetă³⁷. Hezbollahul are 150.000 de rachete ce pot lovi Israelul oriunde, care pot fi trase într-o cadență de peste 400 pe zi timp de un an întreg, fără a se reproviziona. Mai mult, sistemele de protecție Iron Dome, Arrow sau Praștia lui David nu sunt eficiente împotriva rachetelor cu rază scurtă, timpul până la impact fiind prea scurt.

Desigur, acțiunea israeliană nu a avut de-a face cu umilirea Teheranului, cât cu demonstrarea faptului că partea israeliană are abilitatea de a lovi capacități nucleare ale statului iranian oricând și oriunde, practic neidentificabil, o formulă de restaurare a *descurajării credibile*. Cu un F-35 invizibil, o rachetă poate fi lansată oriunde, vizând și eliminând orice țintă cunoscută, iar Israelul a dovedit că știe și are cunoaștere specială

în regiune. După 7 octombrie 2023 Israelul a considerat că această descurajare credibilă instituită, care-i permitea să se apere din spatele zidurilor și gardurilor dotate tehnologic, nu mai e credibilă, iar descurajarea trebuie restabilită.

Și Iranul, după eliminarea lui Hanyieh, are aceeași problemă, în special față de propria populație și organizațiile *proxy* pe care le stipendiază, deși ambii actori afirmă public că nu-și doresc escaladarea spre un război pe scară largă. Formula de ieșire propusă a fost anunțată public de către Hassan Nasrallah, liderul Hezbollah, care oricum a atacat nordul Israelului constant, cu un nivel de intensitate redus: Hezbollahul nu se oprește până când nu are loc un acord de încetare a focului cu Hamas³⁸, negociat asiduu de Statele Unite, Egipt și Qatar.

Statele Unite sunt cu atât mai interesate de limitarea reacțiilor contondente ale tuturor părților și evitarea războiului cu cât, dacă varianta restabilirii descurajării între Israel și Iran se poate elabora și aplica, Irakul riscă să cadă la mijloc și să intre în vrie, cu fragilitatea sa, iar ținta să fie soldații americani din Irak și din regiune, din Iordania și Siria³⁹. Deja la 5 august a.c., mai mulți militari americani au fost răniți la baza Ain al-Assad, atacați de milițiile pro-iraniene, în timp ce efectul asupra Irakului poate fi dezastruos, iar premierul Mohammed Shia al-Sudani are dificultăți majore cu acordul anti-terrorist și staționarea trupelor americane în regiune, luptându-se cu „Rezistența Islamică” și cu Forțele de Mobilizare Populară, un grup de miliții pro-iraniene. Aceasta în condițiile în care ISIS anunță deja capturarea de teritorii la granița irakiano-siriană, pentru prima oară în ultimii cinci ani.

BIBLIOGRAFIE

1. AL-MARASHI Ibrahim, *Israel's assassinations of Hamas and Hezbollah leaders will backfire*, Al Jazeera, 1 august 2024, <https://www.aljazeera.com/opinions/2024/8/1/israels-assassinations-of-hamas-and-hezbollah-leaders-will-backfire>.
2. BAEZNER Marie, Robin Patrice, *Stuxnet*, Researchgate, February 2018, https://www.researchgate.net/publication/323199431_Stuxnet.
3. BEAUMONT Peter, "Ex-Mossad Chief signals Israel Culpability for Iranian Attacks", *The Guardian*, 11 iunie 2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/jun/11/ex-mossad-chief-yossi-cohen-signals-israel-culpability-for-iran-attacks>.
4. BERGMAN Ronen, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, Random House, 2018, 784 p.
5. BERKOWITZ Bruce, "Is Assassination an Option?", *Hoover Digest*, Hoover Institution, 30 January 2002, <https://www.hoover.org/research/assassination-option>.
6. BURNS William J., *The Back Channel. American Diplomacy in a Disordered World*, C.Hurst & Co Publishers, London, 2021.
7. CHIFU Iulian, „Lege, etică și legitimitate vizând proporționalitatea în război. Cazul Gaza”, *Infosfera*, vol. XVI, nr. 1, 2024, p. 5-20.
8. FREY Bruno S., *Why Kill Politicians? A Rational Choice Analysis of Political Assassinations*, Institute for Empirical Research in Economics University of Zurich, Working Paper, No. 324, 29 mai 2007.
9. HASSAN Jennifer, Javaid Maham, "Israel has a long history of assassination operations across borders", *The Washington Post*, 31 iulie 2024, <https://www.washingtonpost.com/world/2024/07/31/hamas-leader-assassination-history/>.
10. HENRIKSEN Thomas H., *Using Power and Diplomacy to Deal with Rogue States*, Hoover Institution, 1 februarie 1999, <https://www.hoover.org/research/using-power-and-diplomacy-deal-rogue-states>.
11. KAWA Hassan, *Israeli Assassinations in Iran and Lebanon Put Iraq's Stability in Further Peril*, 7 august 2024, Stimson Center, <https://www.stimson.org/2024/israeli-assassinations-in-iran-and-lebanon-put-iraqs-stability-in-further-peril/>.
12. KNIGHT Ben, Linder Esther, *Three assassinations across three territories: What we know about Israel's targeted strikes on its enemies*, Australian Broadcasting Corporation, 2 Aug 2024, <https://www.abc.net.au/news/2024-08-02/three-assassinations-israel-iran-lebanon-gaza/104175598>.
13. LING Justin, "Trudeau Says India Likely Behind Murder of Canadian Sikh Leader", *Foreign Policy*, 19 septembrie 2023, <https://foreignpolicy.com/2023/09/19/canada-india-trudeau-modi-hardeep-singh-nijjar-assassination-sikh-leader/>.
14. NACHMAN Ben-Yehuda, "Political assassinations as rhetorical devices: Events and interpretations", *Terrorism and Political Violence*, vol. 2, nr. 3, 1990, p. 324-350, Taylor and Francis, publicat online la 21 decembrie 2007, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09546559008427069>.
15. National Archives Catalogue, The George W. Bush Foundation, *Global War on Terror*, 11 September 2001, <https://www.georgewbushlibrary.gov/research/topic-guides/global-war-terror>.
16. PERLIGER Arie, "The Causes and Impact of Political Assassinations", *CTC Sentinel*, Combating Terrorism Center, West Point, ianuarie 2015, vol. 8, nr. 1, <https://ctc.westpoint.edu/the-causes-and-impact-of-political-assassinations/>.
17. ROSENBERG Carol, "Psychologist Who Waterboarded C.I.A. Prisoners Defends Method's Use in 9/11 Case", *The New York Times*, 20 iulie 2024, <https://www.nytimes.com/2024/07/20/us/politics/cia-terrorism-waterboarded-prisoners.html>.

18. SANBAR Sarah, *Abu Ghraib Torture Case Finally Goes to Trial. 20 Years On, Still No Accountability for US Government Abuses*, Human Rights Watch, 15 Aprilie 2024, <https://www.hrw.org/news/2024/04/15/abu-ghraib-torture-case-finally-goes-trial>.
19. SHUMFALBI Atilla, *Bill Clinton: If Rabin Would Have Not Been Assassinated There Would Be Peace Today*, YNET News, September 14, 2009, www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3805013,00.htm.
20. SOFAER Abraham D., Goodman Seymour E., *The Transnational Dimension of Cyber Crime and Terrorism*, Hoover Press, 2013, https://www.hoover.org/sites/default/files/uploads/documents/0817999825_1.pdf.
21. STRUM Jonathan D., "Israel's assassinations: tactical successes, strategic blunders", *The Hill*, July 30, 2024, <https://thehill.com/opinion/international/4810927-israels-assassinations-tactical-successes-strategic-blunders/>.
22. TISDALL Simon, "Once a relic of the cold war, political assassins are back with a licence to kill", *The Guardian*, 6 aprilie 2024, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/apr/06/political-assassins-back-with-licence-to-kill>.
23. UN Treaty Collection, *1973 Convention on the Prevention and Punishment of Crimes Against Internationally Protected Persons, Including Diplomatic Agents*, New York, 14 decembrie, 1973, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-7&chapter=18&clang=_en.
24. UN, UN Charter, article 51, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text#:~:text=Article%2051,maintain%20international%20peace%20and%20security>.
25. US Congres, *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT ACT), ACT OF 2001*, <https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.htm>.
26. US Department of Defense, *Media Invitation Announced for United States vs. Khalid Sheikh Mohammed et al. Pre-Trial Hearing*, 16 august 2024, <https://www.defense.gov/News/Advisories/Advisory/Article/3876146/media-invitation-announced-for-united-states-v-khalid-sheikh-mohammed-et-al-pre/>.
27. YOUNES Ali, *How Mossad carries out assassinations*, Al Jazeera, 22 Apr 2018, <https://www.aljazeera.com/news/2018/4/22/how-mossad-carries-out-assassinations>.
28. *** *Israeli Assassinations of Top Hamas and Hezbollah Officials*, Wilson Center, 1 august 2024, <https://www.wilsoncenter.org/microsite/8/node/121621>.
29. "Mossad killed Iran's top nuke scientist with remote-operated machine gun", *Times of Israel*, 18 septembrie 2021, <https://www.timesofisrael.com/mossad-killed-irans-top-nuke-scientist-with-remote-operated-machine-gun-nyt/>.

- ¹ Arie Perliger, "The Causes and Impact of Political Assassinations", *CTC Sentinel*, Combating Terrorism Center, West Point, Ianuarie 2015, vol. 8, nr. 1, <https://ctc.westpoint.edu/the-causes-and-impact-of-political-assassinations/>.
- ² De exemplu recursul la Talmud, Sanhedrin 72a: „Dacă cineva vine să te ucidă, ridică-te și ucide-l tu primul”; sau recursul la Vechiul Testament: „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”, așa cum criticii instrumentului recurg la Biblie și simbolistica întoarcerii celuilalt obraz.
- ³ Nachman Ben-Yehuda, "Political assassinations as rhetorical devices: Events and interpretations", *Terrorism and Political Violence*, vol. 2, nr. 3, 1990, p. 324-350, Taylor and Francis, publicat online la 21 decembrie 2007, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09546559008427069>.
- ⁴ Bruce Berkowitz, "Is Assassination an Option?", *Hoover Digest*, Hoover Institution, 30 ianuarie 2002, <https://www.hoover.org/research/assassination-option>.
- ⁵ Bruno S. Frey, *Why Kill Politicians? A Rational Choice Analysis of Political Assassinations*, Working Paper No. 324, Institute for Empirical Research in Economics, University of Zurich, 29 mai 2007.
- ⁶ Abraham D. Sofaer, Seymour E. Goodman, *The Transnational Dimension of Cyber Crime and Terrorism*, Hoover Institution Press, 2001, https://www.hoover.org/sites/default/files/uploads/documents/0817999825_1.pdf.
- ⁷ Thomas H. Henriksen, *Using Power and Diplomacy to Deal with Rogue States*, Hoover Institution, 1 februarie 1999, <https://www.hoover.org/research/using-power-and-diplomacy-deal-rogue-states>.
- ⁸ US Congress, *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism* (USA PATRIOT ACT), ACT OF 2001, <https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.htm>.
- ⁹ Carol Rosenberg, "Psychologist Who Waterboarded C.I.A. Prisoners Defends Method's Use in 9/11 Case", *The New York Times*, 20 iulie 2024, <https://www.nytimes.com/2024/07/20/us/politics/cia-terrorism-waterboarded-prisoners.html>.
- ¹⁰ Sarah Sanbar, *Abu Ghraib Torture Case Finally Goes to Trial. 20 Years On, Still No Accountability for US Government Abuses*, Human Rights Watch, 15 Aprilie 2024, <https://www.hrw.org/news/2024/04/15/abu-ghraib-torture-case-finally-goes-trial>.
- ¹¹ US Department of Defense, *Media Invitation Announced for United States vs. Khalid Sheikh Mohammed et al. Pre-Trial Hearing*, 16 august 2024, <https://www.defense.gov/News/Advisories/Advisory/Article/3876146/media-invitation-announced-for-united-states-v-khalid-sheikh-mohammed-et-al-pre/>.
- ¹² Simon Tisdall, "Once a relic of the cold war, political assassins are back with a licence to kill", *The Guardian*, 6 aprilie 2024, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/apr/06/political-assassins-back-with-licence-to-kill>.
- ¹³ Bruce Berkowitz, *Op.cit.*
- ¹⁴ National Archives Catalogue, The George W. Bush Foundation, *Global War on Terror*, 11 September 2001, <https://www.georgewbushlibrary.gov/research/topic-guides/global-war-terror>.
- ¹⁵ Bruce Berkowitz, *Op.cit.*
- ¹⁶ UN, UN Charter, article 51, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text#:~:text=Article%2051,maintain%20international%20peace%20and%20security>.
- ¹⁷ Iulian Chifu, „Lege, etică și legitimitate vizând proporționalitatea în război. Cazul Gaza”, *Infosfera*, vol. XVI, nr. 1, 2024, p. 5-20.
- ¹⁸ UN Treaty Collection, *1973 Convention on the Prevention and Punishment of Crimes Against Internationally Protected Persons, Including Diplomatic Agents*, New York, 14 decembrie, 1973, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-7&chapter=18&clang=en.
- ¹⁹ Bruno S. Frey, *Op. cit.*
- ²⁰ Justin Ling, "Trudeau Says India Likely Behind Murder of Canadian Sikh Leader", *Foreign Policy*, 19 septembrie 2023, <https://foreignpolicy.com/2023/09/19/canada-india-trudeau-modi-hardeep-singh-nijjar-assassination-sikh-leader/>.
- ²¹ Thomas H. Henriksen, *Op.cit.*
- ²² Atilla Shumfalbi, *Bill Clinton: If Rabin Would Have Not Been Assassinated There Would Be Peace Today*, YNET News, September 14, 2009, www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3805013,00.htm.
- ²³ Arie Perliger, *Op.cit.*
- ²⁴ Ali Younes, *How Mossad carries out assassinations*, Al Jazeera, 22 Apr 2018, <https://www.aljazeera.com/news/2018/4/22/how-mossad-carries-out-assassinations>.
- ²⁵ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, Random House, 2018.
- ²⁶ *** *Israeli Assassinations of Top Hamas and Hezbollah Officials*, Wilson Center, 1 august 2024, <https://www.wilson-center.org/microsite/8/node/121621>.
- ²⁷ Jennifer Hassan, Maham Javaid, "Israel has a long history of assassination operations across borders", *The Washington Post*, 31 iulie 2024, <https://www.washingtonpost.com/world/2024/07/31/hamas-leader-assassination-history/>.
- ²⁸ Ali Younes, *Op. cit.*
- ²⁹ Ronen Bergman, *Op. cit.*
- ³⁰ William J. Burns, *The Back Channel. American Diplomacy in a Disordered World*, Hurst & Co, London, 2021.

- ³¹ Marie Baezner, Patrice Robin, *Stuxnet*, Researchgate, February 2018, https://www.researchgate.net/publication/323199431_Stuxnet.
- ³² *** "Mossad killed Iran's top nuke scientist with remote-operated machine gun", *Times of Israel*, 18 septembrie 2021, <https://www.timesofisrael.com/mossad-killed-irans-top-nuke-scientist-with-remote-operated-machine-gun-nyt/>.
- ³³ Peter Beaumont, "Ex-Mossad Chief Signals Israel Culpability for Iranian Attacks", *The Guardian*, 11 iunie 2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/jun/11/ex-mossad-chief-yossi-cohen-signals-israel-culpability-for-iran-attacks>.
- ³⁴ Jonathan D. Strum, "Israel's assassinations: tactical successes, strategic blunders", *The Hill*, July 30, 2024, <https://thehill.com/opinion/international/4810927-israels-assassinations-tactical-successes-strategic-blunders/>.
- ³⁵ Ben Knight, Esther Linder, *Three assassinations across three territories: What we know about Israel's targeted strikes on its enemies*, Australian Broadcasting Corporation, 2 august 2024, <https://www.abc.net.au/news/2024-08-02/three-assassinations-israel-iran-lebanon-gaza/104175598>.
- ³⁶ Ibrahim Al-Marashi, *Israel's assassinations of Hamas and Hezbollah leaders will backfire*, Al Jazeera, 1 august 2024, <https://www.aljazeera.com/opinions/2024/8/1/israels-assassinations-of-hamas-and-hezbollah-leaders-will-backfire>.
- ³⁷ Ronen Bergman, *Op. cit.*
- ³⁸ Ibrahim Al-Marashi, *Op. cit.*
- ³⁹ Jonathan D. Strum, *Op. cit.*
- ⁴⁰ Kawa Hassan, *Israeli Assassinations in Iran and Lebanon Put Iraq's Stability in Further Peril*, August 7, 2024, Stimson Center, <https://www.stimson.org/2024/israeli-assassinations-in-iran-and-lebanon-put-iraqs-stability-in-further-peril/>.

REAȘEZĂRI DE ALIANȚE ÎN ORIENTUL MIJLOCIU

*Anamaria MANOLE**

Abstract:

Middle East is an area of divergent interests of a various state and non-state actors, with amount of unexpected alliances, more or less lasting, with conjuncture coalitions that reflect common or individual purposes both regionally and internationally.

From the geopolitical perspective, the Middle East is an important compression space because is an intermediate buffer zone with the potential to transform into a belt of ruins located between areas of influence of the major global players, such as the USA, China and Russia, being constantly in the attention of the West.

The global players' interest for the Middle East consists in its significance as the connection line between the northern and southern pivot areas that contain the center of gravity of the eastern hemisphere. This area is described by Mackinder as the inner semicircle and by Spykman as the Rimland, being bounded by points of maritime construction, the Bosphorus and the Dardanelles, the Suez Canal, the Bab el Mandeb and Hormuz straits, the Nile delta, the Tigris and Euphrates rivers, the Jordan, the Niles and many others oases, lakes, islands, bays, ports, high mountains, passes.

Alliances in this space have been shaped according to certain interests or circumstances in order to favour a state or a group of regional states, some of them being coordinated by one or more global actors. At the core of these alliances were the continuous configuration from the period after the collapse of the Iron Curtain, the positions towards the terrorist jihadist phenomenon and the Palestinian cause, the influences of the major global players in the region. To these were added regional rivalries and more, certain geostrategic calculations that resulted in conflicts, insurgency, hybrid and asymmetric aspects, economic, energy competition, and other similar things.

Keywords: *Middle East alliances; global actors and the axes of power; regional powers competition.*

EVOLUȚII ACTUALE ALE MEDIULUI POLITIC ȘI DE SECURITATE AL REGIUNII

Orientul Mijlociu se află la granița dintre rivalitatea marilor jucători geopolitici globali și a competitorilor regionali care prin interacțiunile lor influențează și modelează actualul mediu geostrategic, activând conflicte prelungite, de la războaiele din Siria, Liban, Irak, până la cele

din Israel și Yemen, la care se adaugă jocul rivalităților perpetue între coaliții conduse de competitori regionali, precum Arabia Saudită, Iran și aliații lor.

La baza dinamicilor tensionate generate de anumiți competitori locali se află Iranul, care este considerat a fi în centrul instabilității regionale, cu un potențial suplimentar de escaladare a incidentelor violente, care vizează cu precădere

*Autoarea este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale

poziția de lider în regiune (crearea noului califat a lui Mahdi) și care, în prezent, acționează în favoarea cauzei palestiniene, activând în acest scop o serie de rețele regionale și internaționale, organizații partenere, aliate, proxy și agenți de influență, pe care i-a îndemnat și sprijinit în executarea de atacuri care au vizat, în principal, state rivale, precum Israelul și Arabia Saudită.

Pe lângă competiția regională, marii jucători globali – SUA, F.Rusă și China – sunt direct interesați de Orientul Mijlociu, influențând agenda politică, diplomatică, economică, militară și securitară a regiunii. În ultima perioadă, China s-a implicat tacit și activ în zonă, prin mijloace *soft power*, extinzându-și semnificativ influențele strategice și economice, contribuind la sporirea rivalităților în regiune, acționând prin investițiile companiilor proprii în zone din Eurasia până în Africa, promovând o agendă a multipolarismului, în variantă chineză, și subminând, pe cât posibil, influența americană. La nivelul regiunii, neînțelegerile și instabilitatea sunt dominante, principalii actori statali fiind divizați de mai multe rivalități, combinate cu faliiile regionale deja existente (ex.: Iranul šiit vs. statele arabe sunnite conduse de Arabia Saudită sau tensiunile dintre Israel și Turcia) care și-au pus amprenta negativă asupra stabilității regiunii.

De-a lungul timpului, relațiile dintre statele occidentale și cele din Orientul Mijlociu au cunoscut mai multe transformări - fie s-au aliat cu Occidentul (Egipt, Iordania, Maroc, Arabia Saudită, Pakistan etc.), fie au ajuns pe o „axă a răului” – de exemplu, Iranul.

Însă, existența unor interese strategice comune, la un moment dat, a dus și la îmbunătățirea relațiilor dintre anumite state din regiune în fața amenințărilor asimetrice, de exemplu, apropieri între Arabia Saudită și Israel sau alianțe între Israel și state din cadrul Consiliului de Cooperare al Golfului.

În general, alianțele din Orientul Mijlociu s-au modelat sau remodelat în funcție de anumite interese sau conjuncturi menite să favorizeze un stat sau un grup de state din regiune, care au avut la bază unul sau mai mulți jucători globali. La baza acestor alianțe au mai contribuit și

reconfigurările globale din anumite perioade, respectiv momentul de după căderea Cortinei de Fier, poziționările față de fenomenul jihadist terorist și a cauzei palestiniene, influențele marilor jucători globali în regiune, dar și anumite calcule geostrategice din care au rezultat conflicte, insurgență, aspecte de ordin hibrid și asimetric, competiție economică, energetică etc.

Conflictele regionale cu repercusiuni asupra evoluțiilor politice, economice și de securitate au implicat inevitabil și jucătorii globali, precum SUA, R.P. Chineză și F.Rusă, care au pus regiunea pe agenda internațională, solicitând acțiuni globale și obligând comunitatea internațională să reacționeze la identificarea unor soluții imediate la crize precum cea a refugiaților, iar pe termen lung, la crearea unor planuri de pace comprehensive care să ducă la oprirea conflictelor și la instituirea stării de pace. Or, de-a lungul timpului, soluțiile identificate privind deconflictarea și instituirea ordinii în regiune nu au înregistrat succesul dorit. Astfel, conflictele au avut consecințe grave, precum migrația, intervenții militare externe, posesia și utilizarea armelor CBRN, creând schimbări în ordinea regională. La rândul lor, rivalitățile statelor dominante din zonă au favorizat creșterea competitivității între marii jucători globali pentru obținerea unui control cât mai mare în regiune, într-un joc geopolitic asertiv, mai amplu și mai grav decât luptele religioase și/sau sectariene specifice Orientului Mijlociu.

Fenomenul pandemic și războiul din Ucraina au influențat negativ regiunea, lăsând în afara agendei internaționale problemele de pe „axa statelor eșuate” Libia – Siria – Yemen – Irak, marii jucători fiind mai puțin preocupați de acestea, atenția concentrându-se asupra războiului care a izbucnit în Europa. Astfel, SUA au reorientat agenda internațională în afara regiunii pentru a se putea confrunta cu Rusia și China. Totodată, un alt mare jucător - F.Rusă, cunoscut ca un important comerciant de armament în Orientul Mijlociu, s-a orientat pentru asigurarea necesarului pieței interne, fiind direct implicat în război. Situația s-a dovedit, însă, favorabilă pentru alți furnizori, precum China și Turcia, care au încheiat acorduri pe linie de apărare avantajoase (acorduri între

Turcia - Emiratele Arabe Unite și Arabia Saudită privind programe comune de producție de apărare și producție de drone militare).

Printre cele mai grave efecte ale războiului din Ucraina, cu urmări asupra statelor din Orientul Mijlociu, s-a numărat criza securității alimentare, aproximativ 20% din populația lumii fiind concentrată în această regiune, iar produsele cerealiere (precum grâul din Ucraina și F.Rusă) erau necesare pentru consumul intern. Embargourile impuse comerțului cerealier din F.Rusă au creat îngrijorare pentru statele din regiune și de pe continentul african; Egiptul, de exemplu, importă aproximativ 80% din necesar din F.Rusă. Negocierile legate de soluționarea acestui impas au salvat în ultimul moment regiunea; oprirea importurilor de grâu ar fi generat o gravă criză umanitară cu foamete și noi valuri de migrație către Europa. Un alt efect a constat în fluctuațiile din domeniul energetic. Astfel, creșterile prețurilor la barilul de petrol și gaze au accentuat criza economică globală, afectând suplimentar statele fragile din regiune. Se poate spune că războiul din Ucraina nu a provocat o schimbare doar pentru Europa, ci s-a transformat într-o criză care afectează întreg sistemul global și, implicit, și Orientul Mijlociu.

Chestiunea palestiniană revenită brusc și violent în atenția publică la 07.10.2023, prin atentatele teroriste din Israel, a readus Orientul Mijlociu pe agenda internațională și o preocupare suplimentară a marilor jucători globali. Principalele divergențe sunt reprezentate de situația refugiaților, criza ostaticilor luați de gruparea Hamas, preocupările forțelor de securitate israeliene privind eradicarea teroriștilor Hamas și posibila creare a unui stat palestinian.

Astfel, conflictul s-a redeschis, pe măsură ce violențele dintre israelieni și palestinieni s-au intensificat, iar perspectiva unei soluționări de pace pe deplin agreeate pare, cel puțin pentru moment, tot mai îndepărtată, dacă nu chiar imposibilă. În lipsa unor măsuri care să țină cont de factorii declanșatori ai diviziunilor și fără negocieri la care protagoniștii să-și dorească pacea de comun acord, situația poate degenera și mai mult. Dincolo de ceea ce se întâmplă în

Israel și în imediata sa vecinătate, comunitatea internațională a devenit tot mai polarizată, accentuând partizanatul între cei pro-palestinieni, generând resentimente față de israelieni odată cu operațiile FA israeliene în Gaza. Pe de altă parte, populația Israelului se declară dezamăgită de modalitatea de gestionare a crizei ostaticilor aflați în custodia militanților Hamas, mulți dintre aceștia pierzându-și viața în captivitate sau în operațiile militare.

Mai mult, evoluțiile recente privind situația de securitate a regiunii indică un conflict deschis în Gaza și atacuri repetate ale grupărilor Hamas, Hezbollah și Houthi care vizează în principal Israelul, la care se adaugă replicile raidurilor din Marea Roșie ale SUA și Marii Britanii care au vizat milițiile Houthi din Yemen. Totodată, încă de la începutul anului, Iranul a lansat atacuri cu rachete balistice în Siria, Irak (Erbil), Pakistan (Belucistan) și Israel, prin Gărzile Revoluționare, care aveau ca ținte baze sau interese israeliene în aceste zone.

Au urmat apoi replicile Pakistanului, care a răspuns printr-o serie de atacuri care au vizat teroriștii extremiști din provincia Sistan-Balucistan din Iran, și Iordaniei care a executat un atac asupra orașului Suwayda din Siria, denunțând totodată problema drogurilor provenite din acest stat eșuat. La acestea se adaugă operațiile desfășurate de FA turce împotriva unor obiective PKK-YPG din Siria și Irak și răspunsurile limitate ale Israelului pentru a evita o posibilă escaladare. În acest context, sistemul de alianțe al statelor din Orientul Mijlociu se rescrie permanent, ținând cont de interesele jucătorilor globali, dar și ale celor zonali aflați în competiție, care influențează inevitabil acest spațiu, caracterizat în mare parte de crize interne și regionale. Principalele coagulări de forțe care se întâlnesc sub diferite denumiri contribuie la particularizarea identității geostrategice actuale a acestui areal. Iată de ce, de cele mai multe ori, actorii implicați acționează indirect, folosindu-se de entitățile non-statale, desfășurând războaie de tip hibrid la granițele unui stat care fie este un competitor în supremația regională, fie într-un anumit sector (controlul hidrocarburilor), fie acționează pe axe politico-

militare rivale (Israel-Iran), care la rândul lor beneficiază de sprijin provenit din partea jucătorilor globali rivali, formând alte noi alianțe în competiție: Israel-SUA vs. Iran-Rusia.

DINAMICA JUCĂTORILOR GLOBALI ÎN REGIUNE

Din perspectiva dominației spațiului de competiție maritim, SUA au fost permanent preocupate de Orientul Mijlociu și mai ales de identificarea soluțiilor de pace, atât pe cale diplomatică cât și din punct de vedere militar. Preocupările SUA legate de Orientul Mijlociu s-au concretizat în diverse alianțe și axe care au vizat sprijinul diplomatic, economic sau militar, după caz, pentru unele state precum Israel, Arabia Saudită, Egipt, Iordania, state din Golf etc., importante din punctul de vedere al așezării geostrategice, dar aflate în vecinătatea unor țări cu grave probleme de guvernare din cauza conflictelor încă active, ca Siria și Yemen, sau al interesului manifestat de către alți jucători globali, precum China sau F.Rusă.

Retragerea graduală a prezenței militare americane din regiune, ultima notabilă fiind din Afganistan în 2021, a creat un vid de securitate care a accentuat instabilitatea și a intensificat activitatea teroristă. Totodată, dezangajarea prezenței militare americane a fost considerată sfârșitul erei unipolare și al controlului SUA asupra regiunii. Astfel, se poate spune că urmările acestui demers au accelerat procesul, la care s-au adăugat și circumstanțele politico-economice interne americane, alături de dinamicile de la nivel global.

Însă, în pofida dinamicii militare, la nivel diplomatic, SUA au fost active în regiune, vizitele secretarului de stat, Antony Blinken, fiind tot mai dese, concretizate în monitorizarea evoluțiilor din Gaza, sprijinul militar acordat Israelului și contracararea acțiunilor grupărilor teroriste care acționează în zonă.

Pe de altă parte, vidul de securitate creat a fost în parte ocupat de alți jucători globali, precum **China**, în dorința obținerii unei influențe sporite în regiune. Tendințele chineze de

exercitare a influenței în Orientul Mijlociu s-au axat pe încheierea unor acorduri comerciale sau investiții substanțiale în porturi situate strategic în principalele strâmtoni, care să ducă în final la construirea unor baze navale. De asemenea, față de grupările teroriste care acționează în regiune, China a promovat o politică precaută în ceea ce privește războiul Israel-Hamas, clamând o atitudine neutră și non-intervenționistă, dar încheind un parteneriat strategic cu Autoritatea Palestiniană în iunie 2023. Urmare a acestor acțiuni, relațiile dintre Israel și China au fost afectate în detrimentul companiilor chineze care au investit în tehnologii de ultimă generație în porturile strategice din Israel.

La nivel declarativ, China a dezvoltat o retorică de contestare a politicilor americane asupra regiunii, blamând SUA pentru actuala stare de instabilitate, oferind alternative multipolare. Un exemplu ar fi Organizația de Cooperare de la Shanghai (OCS), fondată de Moscova și Beijing împreună cu foste republici sovietice din Asia Centrală: Kazahstan, Tadjikistan, Uzbekistan și Kirgizstan, printre membri numărându-se în prezent și Iranul, având drept parteneri de dialog țări precum Bahrain, Egipt, Kuwait, Arabia Saudită, Turcia și EAU (Siria și Irakul dorind și acestea să se alăture organizației). Acest grup de state urmărește intensificarea cooperării în mai multe domenii, diplomatic, economic și militar. Cu toate că scopul declarat al OCS îl reprezintă lupta împotriva terorismului și a separatismului, în realitate organizația reprezintă un cal troian de creștere a influenței chineze în Orientul Mijlociu, prin atragerea a cât mai multor state din regiune, urmărindu-se contracararea influenței SUA în Asia Centrală, regiune bogată în hidrocarburi.

În general, în politica Orientului Mijlociu China a mizat pe imaginea de jucător neutru, iar în ultimii ani s-a apropiat din motive energetice¹ de lideri regionali precum Arabia Saudită și Iran. Poziția de neutralitate a Chinei s-a dorit a fi o replică la instabilitatea tot mai accentuată a regiunii care afectează și interesele economice ale Beijingului, îndepărtând antreprenorii de la investițiile necesare pentru obținerea influenței mult dorite. În prezent, China își dorește să rămână

un partener de afaceri, visând să devină cel mai mare importator de petrol, evitând să abordeze deschis problematica amplă de securitate, optând pentru soluția deconflicării pe linie diplomatică, în calitate de membru permanent al CS al ONU.

Cu toate acestea, problema securității regiunii nu este total străină Chinei, serviciile de informații americane dezvăluind, încă din 2021, publicului larg, prin intermediul *Washington Post*, documente care semnaleză, de exemplu, activități de construire la o instalație militară din Emiratele Arabe Unite. Potrivit acestora, pe lângă baza militară la vedere din Africa, Djibouti, deținută încă din 2017, Armata Populară de Eliberare a Chinei are un plan amplu de realizare a cinci baze și zece locații de sprijin logistic, până în 2030, în Orientul Mijlociu, Asia de Sud-Est și Africa, menționând statele Cambodgia, Gabon, Guineea Ecuatorială și Emiratele Arabe Unite.

În 2021, *Wall Street Journal*, citând surse de informații americane, preciza că Beijingul ar putea construi o bază militară secretă în portul Khalifa din Abu Dhabi, unde există un terminal de containere operat de COSCO Shipping, companie a statului chinez. Această construcție a fost observată și în decembrie 2022. Dezvăluirile includ detalii și despre planurile de dezvoltare a dronelor supersonice chineze, atât China, cât și SUA aflându-se în competiție pentru obținerea controlului cât mai extins asupra resurselor dispuse pe Glob.

De altfel, portul Khalifa ar găzdui o bază militară chineză și face parte din planul chinez de investiții, peste 100 de porturi comerciale și terminale strategice din mai multe regiuni (Singapore, Indonezia, Pakistan, Sri Lanka, Kenya, Tanzania și Angola) beneficiind de acest proiect. Conducerea de la Abu Dhabi a considerat această investiție benefică pentru mediul de afaceri concentrat doar pe domeniul energiei și o oportunitate de a se dezvolta multilateral, după modelul orașului Dubai.

Până în prezent, demersurile chineze de obținere a controlului în zonă au avut succes, unele state din Golf orientându-se către alți jucători globali care promovează o nouă alternativă a

ordinii internaționale multipolare, manifestând dubii cu privire la sprijinul concret al SUA. Mai mult, statele din regiune și-au crescut importurile de armament de fabricație chineză, chiar dacă nu se ridică la nivelul echipamentelor militare americane de înaltă calitate, dar care constituie o alternativă mai accesibilă.

La rândul său, **F.Rusă**, tributară moștenirii Uniunii Sovietice, a dezvoltat de-a lungul timpului bune relații cu statele din Orientul Mijlociu, implicându-se activ în medierea procesului de pace Israel-Palestina, în comerțul cu cereale necesar regiunii sau ca furnizor de securitate și armament, încercând sporirea influenței sale și, totodată, contracararea intereselor americane și occidentale, prin oferirea alternativei multipolare, dar care să avantajeze, în bună măsură, Rusia.

Cu toate acestea, odată cu deschiderea frontului în Ucraina, influența rusă în Orientul Mijlociu a cunoscut o diminuare graduală, Moscova fiind interesată mai degrabă în păstrarea unor centre de interes și influență în zona Africii, spre regiunea Sahel, implicându-se, cu ajutorul milițiilor Wagner, în organizarea loviturilor de stat și contribuind la accentuarea resentimentelor antioccidentale și anticolonialiste existente, de altfel, în zonă. Toate acestea indică faptul că interesele Rusiei în Orientul Mijlociu nu sunt total abandonate, dimpotrivă, aceasta capitalizând orice element de oportunitate în vederea consolidării de alianțe noi și contracarării celorlalți jucători globali, în special SUA și aliații săi. Reorientarea Rusiei către Africa reprezintă un pas abil de ocolire, dar, în final, de obținere a accesului la piețele de la Oceanul Indian, prin Cornul Africii, către statele din Orientul Mijlociu, vizând cu precădere consolidarea relațiilor cu acestea, mai ales cu statele membre ale Consiliului de Cooperare a Golfului. Un obiectiv major al Rusiei este reprezentat de controlul total asupra resurselor de gaze și petrol și a infrastructurii de transport din Orientul Mijlociu și Nordul Africii către Europa în vederea stabilirii prețului final pe piața de hidrocarburi.

Pe lângă acestea, un alt obiectiv al Rusiei este reprezentat de achiziționarea de echipamente militare care să-i suplimenteze capacitățile

în Ucraina și, de aceea, se află în căutare de parteneri regionali care să-i ofere acest sprijin. De altfel, Iranul a fost acuzat că a vândut către Rusia dronele de tip Shahed-136, identificate pe teritoriul Ucrainei.

REMODELAREA ALIANȚELOR DINTRE MARI JUCĂTORI GLOBALI ȘI STATELE DIN REGIUNE

Odată cu schimbarea și reconfigurarea intereselor americane, rusești sau chineze în regiunea Orientului Mijlociu, controlul a fost preluat treptat și de actorii regionali, majoritatea rivali, respectiv Arabia Saudită (prin curentul sunnit și a influenței asupra statelor din Golf), Turcia (prin curentul turcic) și Iranul (prin curentul șiiit). La acestea se mai adăugă Israelul (important jucător politic, diplomatic, economic și militar) și Egiptul (actor politic și militar). Însă, cu toate ambițiile în plan regional, niciunul dintre acești actori statali nu are capacitatea de a domina integral spațiul, ci mai degrabă aceștia acționează din interiorul unor alianțe mai mult sau mai puțin vizibile sau de conjunctură, în funcție de interese și situațiile din teren. Astfel, alianțele sau axele se coagulează în sisteme geopolitice, respectiv de două sau mai multe state sau, dimpotrivă, conturează alianțe rivale, aflate în competiție care își dispută neînțelegerile, sau care își protejează/disimulează adevăratele obiective sub cupola unor interese politice, economice sau de securitate.

Însă, în prim-planul acestor alianțe rămâne jocul de putere rival al celor trei mari actori geopolitici – SUA, China, F.Rusă, care creionează abil diferite grupuri de state ale regiunii, stabilind în final dinamicile geopolitice și interacțiunile din cadrul grupurilor formate, noi sau vechi.

Dintre aceste alianțe, pot fi amintite câteva care în prezent sunt în atenția jucătorilor globali și regionali, dar și a analiștilor, fără a avea pretenția că au fost epuizate integral:

Axele militare de securitate:

SUA – Israel

Cu toate că nu este o axă nouă, aceasta este menționată pe fondul conflictului deschis din Isra-

el, dar și datorită faptului că reprezintă un element militar și diplomatic solid, consolidat în regiune și de suportul necondiționat al SUA pentru Israel, considerat aliat tradițional. Totodată, urmare a ultimelor evoluții de securitate din Israel, SUA, prin președintele Joe Biden, a reiterat sprijinul ferm față de dreptul Israelului de a se apăra în fața atacurilor cu rachete și a subliniat faptul că nu a constatat încălcări ale legislației internaționale de către Israel, afirmații care au generat opinii negative în lumea musulmană și au justificat atitudinea Iranului de sprijin a Hamasului.

Totodată, și la nivel diplomatic SUA s-au implicat activ în încercarea de a nu escalada conflictul din Gaza, având mai multe întrevederi cu lideri importanți ai regiunii, ca răspuns la intransigența Israelului de a se apăra în fața Hamas.

De altfel, SUA au rămas ferm angajate și în acordarea asistenței militare pentru Israel, care s-a ridicat, până în prezent, la suma de 3,8 miliarde de dolari pe an².

SUA – Marea Britanie și alte state din regiune

Intervențiile militare americane și britanice din cursul lunilor ianuarie și februarie 2024 din Yemen, în vederea contracarării rebelilor Houthi, susținuți de Iran, au avut ca scop protejarea libertății de navigație și asigurarea transportului maritim internațional de care beneficiază Europa, inclusiv China. Exploziile au vizat centrele logistice, sistemele de apărare aeriană și depozitele de armament ale grupării din capitala yemenită, Sana'a și din porturile de la Marea Roșie.

Totodată, operațiile militare americano-britanice au evidențiat încă o dată faptul că jucătorii regionali, precum Arabia Saudită, nu sunt încă în măsură să contracareze cu succes milițiile Houthi, în pofida faptului că și-au crescut considerabil cheltuielile pentru apărare.

Mai mult, ca răspuns la atacurile din 14.04.2024 asupra Israelului, SUA au reușit să mobilizeze o alianță din care fac parte Marea Britanie și mai multe state din Golf, în vederea acordării de sprijin Israelului. Astfel, răspunsul cu rachete al Iranului și al grupărilor aliate din

Siria, Irak și Yemen care au vizat Israelul, format din 120 de rachete balistice, 30 de croazieră și 170 de drone, a fost dejucat, 99% dintre acestea fiind doborâte de sistemele defensive ale FA israeliene, la care s-a adăugat sprijinul SUA, Marii Britanii, Franței și Iordaniei care cu ajutorul aviației au distrus dronele iraniene.

SUA - Turcia

Chiar dacă, la prima vedere, axa pare surprinzătoare, dat fiind faptul că, atunci când se vorbește despre relațiile SUA-Turcia, există aproape un clișeu privind pozițiile diametral opuse sau cvasiinexistente dintre cele două state, în realitate și aici se poate vorbi despre o remodelare, chiar dacă destul de fragilă. La această reconfigurare au contribuit rolul-cheie al Turciei de mediator în conflictul ucrainean, cu precădere în criza exporturilor de cereale, la care se adaugă evitarea reușită a unui eventual veto în NATO, referitor la aderarea Finlandei și a Suediei la Alianță, toate acestea favorizând Turcia și ducând la abaterea atenției de la problema kurdă și continuarea operațiilor militare turce în Siria și Irak. De altfel, prezența militară turcă în Siria a consolidat controlul și restabilirea ordinii în zonele pe care le ocupă, asigurând buna funcționare a serviciilor de bază, reconstruirea infrastructurii și a locuințelor, dar, pe de altă parte, lăsând cale liberă Armatei Naționale Siriene să acționeze împotriva militanților și civililor kurzi, cu scopul final de a împiedica crearea unui stat kurd independent. Turcia și-a stabilit ca obiectiv prioritar distrugerea zonelor kurde, în detrimentul desfășurării de acțiuni în regiunile în care activează Statul Islamic. În acest timp, atât ONU, cât și SUA, susținători ai cauzei kurde, au evitat impunerea unor sancțiuni împotriva Turciei, deoarece prin crearea unui stat kurd în Siria, s-ar fi reactivat mișcările secesioniste din Orientul Mijlociu, destabilizând suplimentar regiunea.

*Axa islamului politic*³ - Qatarul sunnit, finanțator al mișcărilor radical-islamiste – Turcia laico-sunnită, pe modelul constructului politic al președintelui Recep Tayyip Erdoğan – Iranul șiiit, considerat drept un opozant al expansiunii americane în regiune.

Încă din timpul Primăverii Arabe, când Iranul a condamnat răsturnarea președintelui Egiptului, Mohamed Morsi, de către FA egiptene în iulie 2013, au fost evidențiate tot mai multe afinități politice între revoluția iraniană și Frăția Musulmană, Iranul nedeclarând această grupare ca fiind teroristă. După acest moment, au urmat întâlniri între reprezentanți ai Hamas și oficiali iranieni, evidențiind o deschidere a dialogului și sprijinul Iranului pentru această grupare. În acest sens, atacul Iranului asupra Israelului, din 14.04.2024, s-a dorit a reprezenta în viziunea autorităților de la Teheran un gest simbolic al islamului politic, menit să sensibilizeze și să atragă atenția lumii musulmane asupra problemei palestinienilor. Demersul a avut efect, rețelele de socializare din această parte a lumii înregistrând poziții de aprobare populară față de Iran, considerat un pilon împotriva *agresiunii israeliene care este sprijinită de „marele Satan“*, așa cum sunt numite SUA la Teheran.

În Turcia, prin declarațiile președintelui Erdoğan, au fost condamnate acțiunile Israelului din Gaza, iar de-a lungul timpului, acesta a menținut relații foarte bune cu liderii grupării Hamas, toate aceste demersuri dorindu-se a fi, printre altele, o alternativă la izolarea și ignorarea Occidentului.

Iranul s-a folosit intens de retorica islamului politic pentru a-și spori influența asupra statelor arabe din regiune. Însă, acest demers a făcut ca doar statele cu probleme grave de guvernare, eșuate, să apeleze la sprijinul autorităților de la Teheran. Astfel, în Irak, guvernarea este practic inexistentă, înlocuită de miliția șiiită al-Hashd al-Shaabi; în Siria, președintele Bashar al-Assad a fugit din țară, puterea fiind preluată de grupările înarmate ale opoziției; în Liban, statul este sub controlul Partidului Hezbollah, iar în Yemen, statul este sub controlul milițiilor șiiite Houthi, toate beneficiind de suport iranian într-o formă sau alta.

Axa radicală a jucătorilor regionali non-statali: milițiile Hamas – Hezbollah - Houthi

Milițiile/grupările sunt folosite în scopuri geopolitice de către jucătorii interesați să reconfigureze sferele de influență din regiune și să

obțină un control cât mai mare asupra resurselor și maximum de avantaje în teren. Pe de altă parte, aceste grupuri sunt tributare atât mult invocatului Islam politic, cât și unor deziderate istorice, utopice, constituite în obiective, menționate cât mai general, după cum urmează:

- instaurarea califatului global, cu capitala la Ierusalim;
- crearea statului palestinian;
- eliminarea civilizației occidentale și a sionismului israelian, considerate decadente;
- înlocuirea valorilor occidentale cu Islamul, prin convertirea statelor non-musulmane;
- preluarea puterii politice și instituirea Shariei, la nevoie, prin folosirea forței sau a altor mijloace;
- crearea unei noi ordini mondiale, sub control islamic etc.

Pentru realizarea acestor deziderate utopice, dar extrem de motivante, aceștia consideră că acțiunile radicale, precum atentatele, răpirile etc. care vizează victime civile sunt chiar necesare.

Axa este evident coordonată de Iran, fiind cunoscută ca *axa rezistenței împotriva Marelui Satan american și a sionismului israelian*, însă autoritățile de la Teheran au negat de fiecare dată susținerea milițiilor, rezumându-se la rolul indirect de agitator.

Această axă a creat și efecte pozitive astfel că, în vederea contracarării acestor acțiuni, statele competitori regionale, precum Arabia Saudită și Israel, și-au îmbunătățit relațiile bilaterale, având ca scop comun dejucarea și eliminarea activităților teroriste ale acestor grupuri care acționează pe teritoriul lor.

Axa politică de conjunctură - F.Rusă-Turcia-Iran

Chiar dacă aceste state nu sunt toate sau în integralitate părți ale Orientului Mijlociu, au în comun autoimpunerea ca puteri decidente în ceea ce privește dosarele conflictuale ale regiunii. Un obiectiv l-a constituit războiul din Siria, devenit elementul de coeziune impus de evoluțiile conjuncturale, această alianță reprezentând un grup neefectiv și mai degrabă ambiguu.

Astfel, cu toate că Rusia și Iranul și-au justificat intervenția în Siria prin solicitările fostelor autorități de la Damasc, pentru perioada post-conflict, Moscova nu este dispusă să accepte pe teritoriul Siriei o prezență militară internațională.

Totodată, președintele rus, Vladimir Putin, a declarat că este interesat de menținerea legăturilor cu Israelul, stat care are relațiile întrerupte cu Turcia și Iran. Acesta a dat de înțeles că Rusia este dispusă să negocieze retragerea prezenței iraniene din Siria, cu condiția neamestecului în conflictul din Ucraina și a redeschiderii negocierilor dintre Israel și SUA, sub mediere rusă, a procesului de pace cu Autoritatea Națională Palestiniană, aspect care pentru moment pare imposibil de realizat.

În atare circumstanțe, se poate spune că alianța celor trei foste puteri imperiale este una de conjunctură, neprezentând elemente comune, nici măcar de tip ideologic, dar se dorește a fi o alternativă în jocul regional pentru influență și promovarea propriilor interese, putând fi activată ca răspuns al unei situații punctuale.

Axa dictaturilor orientale – F.Rusă – R.P. Chineză – Iran – Coreea de Nord

China și F.Rusă își promovează propriile agende și, pe fondul retragerii SUA din Orientul Mijlociu, cele două state intenționează să profite de acest gol, cu extindere către Africa. În acest joc, F.Rusă a făcut apel la dictaturile orientale (Coreea de Nord și Iran), transformate în instrumente de promovare a influenței sale în Orientul Mijlociu. La succesul acestei axe mai contribuie și entitățile teroriste, radical-islamiste, precum Hamas sau Houthi.

La rândul său, Iranul este interesat de acest grup de state pentru promovarea agendei sale nucleare, beneficiind de experți/specialiști proveniți din statele membre ale „axei”. Totodată, Iranul deține capacitățile necesare pentru a produce suficient uraniu îmbogățit pentru fabricarea focoarelor nucleare și este, în general, vehement împotriva inspectorilor Agenției Internaționale pentru Energie Atomică, care au acuzat Iranul de accelerarea producției de uraniu îmbogățit aproape de nivelul necesar

pentru fabricarea armamentului nuclear. În iunie anul trecut, secretarul de stat american, Antony Blinken, a reiterat că Iranul reprezintă principala amenințare la adresa Israelului și de aceea nu este oportun să dețină arme nucleare.

De cealaltă parte, China și F.Rusă sunt interesate în promovarea mult anunțatei ordini mondiale în variantă proprie, bazată pe un multipolarism în care hegemonul să fie eventual China, care să guverneze prin două sisteme internaționale, BRICS și Organizația de Cooperare de la Shanghai. De altfel, China urmărește mai degrabă un joc strategic propriu, în dorința de acumulare a influenței globale și a controlului resurselor, prin folosirea campaniei antiamericane și antioccidentale, acuzând SUA că ar sta la originea conflictelor de pe Glob.

Axa sunnită – moderată - Arabia Saudită, Egipt, Iordania, Emiratele Arabe Unite

Este o alternativă la islamul politic radical, statele membre ducând o politică mai degrabă în interes propriu, dar condamnând ideologiile radical-extremist-teroriste, făcându-le în acest fel mai frecventabile pentru dialogul diplomatic cu cancelariile europene și americane. În general, aceste state s-au adunat sub medierea SUA, încercând identificarea unor soluții la conflicte mai vechi, nerezolvate, cum ar fi problema palestiniană, prin promovarea ideii a două state, dar care în prezent se află într-un impas, pe fondul conflictului armat Israel-Hamas.

De-a lungul timpului, dosarul palestinian a fost dezbătut, dar și exploatat de către statele arabe în vederea promovării propriilor agende interne, în detrimentul populației palestinieni și a situației sale. Cu toate acestea, axa sunnită – moderată reprezintă o alternativă de succes la dialogul politic, securitar și economic, activându-se la nevoie și fiind frecventată de către toți marii jucători globali, în vederea obținerii avantajelor strategice.

Axa petromonarhiilor din zona Golfului – Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite, Qatar, Bahrain, Kuwait

Statele membre ale acestei axe au ca țintă

contracacarea ambițiilor regionale ale regimului de la Teheran. Din această perspectivă, acestea au relații cu Israelul atât la nivel politic, cât și militar sau comercial, dar și în alte domenii. La rândul său, Arabia Saudită, prin prințul moștenitor Mohammad bin Salman, și-a orientat relațiile diplomatice spre Israel, pe așa-numita apropiere strategică, militară și informativă antiiraniană.

Astfel, în vederea soluționării crizei umanitare din Gaza se mizează pe un sprijin substanțial al petromonarhilor din Golf, contribuțiile acestora fiind esențiale rezolvării acestui impediment.

INTENȚII DE RECALIBRARE A SITUAȚIEI DE SECURITATE ÎN REGIUNE

Soluțiile problemelor regiunii, deși sunt vechi, rămân doar la stadiul de intenții, statele din regiune și actorii globali arătând fie că nu sunt interesați de soluțiile propuse, considerându-le incompatibile cu cauza lor, fie că intenționează promovarea propriilor agende.

Prin promovarea intereselor particulare se produc remodelări de alianțe, adaptări și reînnoiri ale altora considerate depășite, scopul statelor din regiune fiind de adaptare continuă la jocul de putere global, ceea ce le oferă promovare, pentru unele supraviețuire, în fața marilor provocări ale lumii în plan economic, dar și securitar.

*Acordurile abrahamice*⁴, semnate la 15.09.2020, s-au dorit a încheia cu succes procesul de pace arabo-israelian și, totodată, mandatul președintelui Donald Trump. În realitate, acesta a creat nemulțumiri atât în tabăra arabă, moderată sau radicală, cât și în cea israeliană, generând poziții ireconciliabile. Acordurile au fost semnate de mai multe state – Israel, Emiratele Arabe Unite și Bahrein, urmate de Sudan și Maroc, sub medierea SUA, și au fost considerate esențiale în procesul de pace al regiunii, unele state arabe arătând deschidere către Israel, mai ales pe fondul amenințării iraniene. Astfel, se convenea crearea a două state, israelian și palestinian, și reglementa cooperarea în mai multe domenii conexe, precum turismul, educația, sănătatea, comerțul, securitate etc.

Acordul se dorea a fi reciproc avantajos, Administrația Trump considerându-l esențial pentru stabilizarea regiunii și, totodată, un motiv suplimentar pentru retragerea trupelor americane din regiune.

De cealaltă parte, contestatarii acordului, printre care și Autoritatea Palestiniană, l-au considerat o trădare și o îndepărtare de la realizarea statului palestinian, în versiunea văzută de aceasta. Pe poziții de nemulțumire s-au situat și grupările Hamas și Hezbollah, dar și alte state arabe sau musulmane, precum Turcia, Libanul, Pakistanul și Iranul. Împotriva acestui acord au fost inclusiv coloniștii israelieni, care s-au declarat trădați de către premierul Benjamin Netanyahu.

Evoluțiile ulterioare au arătat faptul că, deși încheiat, acordul este aspru criticat, fiind considerat un gest forțat, iar procesul de pace israeliano-palestinian fiind departe de a fi soluționat, situația de securitate escaladând în anii care au urmat încheierii sale.

Acordul SUA-Arabia Saudită (încă în negocieri) - evoluțiile situației de securitate din Israel au făcut ca Arabia Saudită să prindă tot mai multă relevanță în jocul regional de echilibru și putere. Astfel, încă de la începutul anului, SUA au făcut demersuri privind încheierea unui acord regional, în vederea soluționării conflictului din Fâșia Gaza și a prevenirii escaladării situației de securitate în Orientul Mijlociu. Totodată, normalizarea relațiilor dintre Arabia-Saudită și Israel, sub medierea SUA, chiar dacă a fost un deziderat mai mult decât necesar, nu a avut propuneri unanim acceptate de realizare, saudiții continuând să se prevealeze de demersurile privind încetarea focului în enclava palestiniană, iar statele arabe având tot mai multe reacții anti-americane și antiisraeliene pe fondul războiului din Gaza.

În prezent, acordul nu este încă semnat, întâmpinând mai multe dificultăți de realizare în condițiile unui conflict încă deschis și fără soluții de pace unanim acceptate, inclusiv Israelul având mai multe obiecții.

Cu toate că, cel puțin pentru perioada imediat următoare, acesta va rămâne suspendat, acordul

va fi păstrat pe masa discuțiilor, fiind foarte necesar, iar negocierile între americani și saudiți vor continua atâta timp cât rebelii houthi vor continua să amenințe regatul saudit. De cealaltă parte, și pentru SUA acest acord pe linie de securitate și apărare este mai mult decât necesar deoarece, prin semnarea lui, se consolidează poziția americană în regiune, contracarând, totodată, ascensiunea competițională a Chinei și a Iranului.

Intenția creării unei alianțe alternative la CCG - inițiativa acestui demers aparține emirului de la Doha, Tamim bin Hamad Al-Thani, care se declară în favoarea creării unui bloc care să constituie o alternativă la Consiliul de Cooperare al Golfului, considerat un construct depășit. Demersul a fost salutat de jucătorii regionali Turcia, Iran, Irak, Liban, Iordania și Siria. China și F.Rusă și-au manifestat dorința de a se alătura acestei noi alianțe, menite să impună o nouă ordine după încheierea conflictelor regionale active și în contextul vidului de echilibru creat de decizia de retragere a SUA.

La rândul lor, SUA, Israelul și Arabia Saudită au formulat aprecieri negative la adresa acestei inițiative, exprimând îndoieli în ceea ce privește posibilitatea ca acest proiect să devină realitate, în măsura în care se pune întrebarea dacă alianța nu este altceva decât un instrument alterantiv folosit de această dată de Qatar și alte state cointeresate în jocul de putere regional cu Arabia Saudită și cu ceilalți membri ai organizației CCG.

Prin urmare ...

Orientul Mijlociu va continua să rămână locul de desfășurare a dinamicilor centrelor de putere pe fondul intereselor geopolitice și geostrategice ale marilor jucători, creând premisele unor valuri perpetue de instabilitate. Trecerea la o nouă ordine mondială multipolară include inevitabil și această zonă în sfera remodelării alianțelor cu jucătorii regionali, statali și non-statali.

Probabil, cel mai mare impact al remodelării regiunii l-a constituit retragerea SUA și a aliaților săi din Afganistan în 2021, moment considerat definitoriu pentru sfârșitul unipolarității și al hegemoniei americane asupra regiunii, proces

combinat cu factorii interni americani, la care s-au adăugat și evoluțiile globale. Golul creat, chiar dacă s-a dorit a fi ocupat cu succes de ceilalți doi competitori globali, China și Rusia, nu a fost acoperit în integralitate, pe fondul problemelor interne sau financiare, în final, neexistând alternative viabile de reechilibrare a balanței de putere și stabilizare a regiunii, cu toate eforturile de remodelare de noi alianțe, axe, grupuri mai mari sau mai mici de state. De altfel, nici la nivel regional nu se întrevide un actor statal unic dominant sau o alianță care să controleze integral regiunea, chiar dacă această ambiție există la nivelul jucătorilor statali regionali Iran, Arabia Saudită, Turcia, Israel, Emiratele Arabe Unite sau Egipt.

Domeniul economic și cel al relațiilor bilaterale dintre competitorii regionali par a mai reduce rivalitățile, tot mai multe state din regiune fiind preocupate de creșterea economică și de identificarea a cât mai multor parteneri de afaceri împreună cu care intenționează să plaseze investiții considerabile. Alți actori zonali (Arabia Saudită și Turcia) vor continua promovarea jocului dual, ambiguu și duplicitar cu jucătorii globali, în funcție de cel care va fi dominant în zonă.

Reactivarea conflictului din Gaza și atacurile entităților teroriste care acționează în regiune vor crea polarizări și tabere, majoritatea dintre acestea promovând mai degrabă agende cu interese de conjunctură sau ambiții regionale ale unor actori statali în competiție, care urmăresc sporirea influenței regionale.

Iranul va reprezenta principalul element destabilizator al regiunii și coordonator al axei de rezistență anti-Israel, formată din organizațiile teroriste Hezbollah, Hamas și milițiile Houthi etc., în vederea obținerii unor succese punctuale, prin executarea de atentate cu drone, dar și prin radicalizarea musulmanilor din întreaga lume și polarizarea față de cauza palestiniană, inclusiv în rândul opiniei publice din Vest între cei pro-palestinieni (partidele de stânga radicale, neomarxiste) și cele anti-migrație, naționaliste (partidele de dreapta, conservatoare). La nivel diplomatic, Iranul, prin sprijinul acordat

entităților teroriste, va continua să submineze alianțele și întâlnirile bilaterale deosebit de importante pentru stabilizarea regiunii, (Arabia Saudită - Israel sau vizita președintelui Erdogan în Israel etc.)

Totodată, prin axa dictaturilor orientale din care Iranul face parte, se va urmări și compromiterea intereselor americane în regiune, în încercarea de a scoate SUA din jocul regional de putere.

La agravarea crizei din Orientul Mijlociu va contribui și tendința globală de accentuare a suveranității, ceea ce indică faptul că unele state sunt tot mai concentrate pe redresarea internă, în detrimentul implicării în acțiuni în afara granițelor. Astfel, în ultima perioadă, influența statelor sau a alianțelor a fost tot mai diminuată, iar locul a fost ocupat de entitățile teroriste, care prin acțiunile lor au creat și accentuat instabilitatea. Astfel, numărul atacurilor revendicate de Statul Islamic în Siria și Irak este dublu față de perioada anului trecut (153 de atacuri în primele șase luni), fiind remarcată o posibilă refacere a grupării⁵.

Cu toate acestea, preocupările în vederea refacerii echilibrului zonal nu au fost eliminate, atât la nivelul SUA, cât și la nivelul statelor din regiune continuând dialogul, cu precădere pe axa sunnită moderată – Arabia Saudită, Egipt, Iordania, Emiratele Arabe Unite. Însă, soluția la problema palestiniană bazată pe crearea a două state este foarte îndepărtată, inacceptabilă pentru Israel, mai ales în urma atentatelor grupării Hamas.

Actorii regionali precum Arabia Saudită și Israelul vor continua dialogul în încercarea de a limita influența Iranului pe plan regional și global. În ceea ce privește Israelul, mizele sunt legate de problema statalității și a securității: susținerea iraniană pentru gruparea Hamas și posibilitatea ca Iranul să își dezvolte arsenalul nuclear reprezintă amenințări directe la adresa sa, ceea ce va necesita răspunsuri militare tot mai ferme.

Pe termen scurt, soluțiile de pace par tot mai îndepărtate, ceea ce va duce la perpetuarea conflictelor, accentuând criza sistemului internațional.

BIBLIOGRAFIE:

1. CHICAN Dumitru, „Alianțele volatile ale Orientului Mijlociu: între prieteni, adversități, clientelisme și interese”, în *Pulsul geostrategic*, nr. 277, noiembrie-decembrie 2019, p. 72-76, https://www.pulsulgeostrategic.ro./static/editii-tiparite/BuletinNo277RoNov-Dec_2019.pdf.
2. CHICAN Dumitru, „Lumea arabă și islamul politic de azi, în *Pulsul geostrategic*“, nr. 284, ianuarie-februarie 2021, p. 56-59, <https://www.pulsulgeostrategic.ro./PG284RO.pdf>.
3. MACKINDER Halford John, "The Geographical Pivot of History", *The Geographical Journal*, 1904, vol. 23, <https://www.kateddrawiss.uwm.edu.pl>.
4. KISSINGER Henry, *Ordinea mondială*, Editura RAO, București, 2021.
5. SEMPA Francis P., *Nicholas Spykman and the Struggle for the Asiatic Mediterranean*, 09.01.2015, <https://www.thediplomat.com>.
6. KAYEDALIA Dassa, Sanam Vakil, Is an Anti-Iran Alliance Emerging in the Middle East? Limits of Cooperation between Israel and Arab States, *Foreign Affairs*, 26.04.2024, <https://www.foreignaffairs.com./middle-east/anti-iran-alliance-emerging-middle-east?>
7. NAUMESCU Valentin, *Axa Rusia-Iran-Coreea de Nord. Se va alătura și China?* *Atacul asupra Occidentului a început*, <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/axa-rusia-iran-coreea-de-nord-se-va-alătura-si-2311261.html>.
8. PINTILIE Raul, *Acordul dintre Israel și Emiratele Arabe Unite: normalizare și trădare*, <https://www.contributors.ro/acordul-dintre-israel-si-emiratele-arabe-unite-normalizare-si-tradare/>, 12.09.2020.
9. ***, *Essential Geopolitics: Israel's and Hezbollah's Incentives and Constraints*, RANE Podcast Series, 13.07.2024, <https://www.worldview.stratfor.com/article/essential-geopolitics-israels-and-hezbollahs-incentives-and-constraints>.
10. ***, <https://www.amosnews.ro/china-are-baze-militare-secrete-in-emiratele-arabe-unite-presa-franceza/>
11. ***, <https://karadeniz-press.ro/degradarea-influentei-ruse-in-orientul-mijlociu/>
12. ***, <https://icds.ee/en/the-shifting-of-alliances-in-the-middle-east-surveying-the-fluid-geostrategic-landscape/>
13. ***, <https://carnegieendowment.org/research/2019/03/the-middle-east-strategic-alliance-has-a-long-way-to-go?lang>
14. ***, <https://www.foreignaffairs.com/middle-east/anti-iran-alliance-emerging-middle-east?>

- ¹ China importă petrol din Arabia Saudită – al doilea producător global după SUA. Jumătate din importurile de petrol ale Chinei și peste o treime din petrolul întrebuințat de China provine din Golful Persic. Totodată, China a crescut de trei ori importurile de petrol din Iran, cu promisiunea unor investiții în această țară. Schimbul de petrol și combustibili se ridică la suma de 400 mld. de dolari, în pofida sancțiunilor occidentale impuse la adresa Iranului. www.kpler.com/event/kpler-insight-briefing-middle-east-2023.
- ² Potrivit <https://www.euronw.es/articole/antony-blinken-respinge-acuzatia-ca-sua-aplica-un-dublu-standard-pentru-israel-ce>.
- ³ Islamul politic a fost ideea învățătorului egiptean Hassan al-Banna, care în 1928 pune bazele primei confrerii, numite Mișcarea Fraților Musulmani. Aceasta avea ca obiective obținerea independenței naționale și reconfigurarea statului și societății, după modelul islamic. Ideologia confreriei s-a răspândit rapid în lumea arabă, sub forma unor mișcări, partide și organizații naționaliste, precum Mișcarea Hamas, partidul tunisian Al-Nahda (Renașterea) și alte formațiuni din Siria și Iordania, partidul centrist (Al-Wasad) din Egipt, Partidul reformator (Islah) din Yemen etc., toate acestea militând în favoarea preluării prin forță a puterii. După Primăvara Arabă, în unele state arabe eșecul guvernării islamului politic a făcut ca ideile Fraților Musulmani și formele sale organizatorice să fie îndepărtate de la putere, interzise sau considerate teroriste. Totuși, ideologia islamului politic a continuat să se răspândească în cadrul mișcărilor extremist-teroriste din Orientul Mijlociu, ca unic factor de coeziune al musulmanilor pe pământul propriu; <https://www.pulsulgeostrategic.ro/materiale/material/179>, amb. Prof. Dumitru Chican, *Lumea arabă și islamul politic de azi*.
- ⁴ Denumire dată după părintele celor trei religii monoteiste – iudaică, musulmană și creștină.
- ⁵ Potrivit anunțului CENTCOM, citat de Mediafax, în anul 2023 ISIS a executat aproximativ 215 atacuri în Siria, cu o creștere de 168% față de 2022.

SPAȚIUL – NOUA DIMENSIUNE A DOMINAȚIEI GLOBALE

*Ștefan-Cristian NUȚU**

Abstract

Outer space, often considered as the last frontier, has become an indispensable element for the daily life of the 21st century. Considered a common good, it provides the link between services used globally and people, with the help of satellites. Artificial celestial bodies, satellites, are an asset of particular importance especially for the armed forces. With their help, countries can obtain data about various military activities such as equipment and personnel movements as well as exercises. Given their particular importance, offensive methods with space attack capabilities are a topic of interest for any global power. Research and development regarding this field are rather an inflammatory element in multilateral relations than a deterrent. Laconic regulations are likely to accentuate this smoldering conflict regarding outer space.

Keywords: *global and regional powers; artificial celestial bodies; anti-satellite technologies; outer space, the new dimension of modern confrontations.*

INTRODUCERE

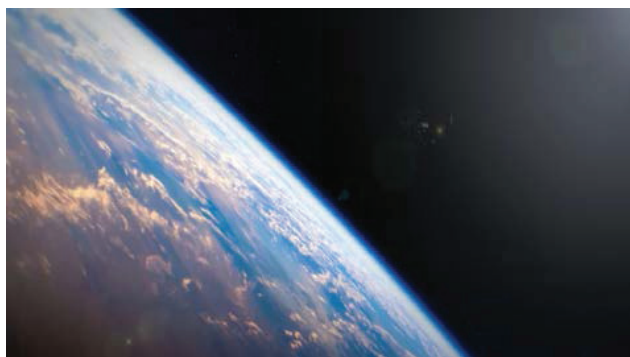
Spațiul cosmic reprezintă un element extrem de important atât pentru numeroase aspecte ale vieții moderne, cât și pentru securitatea globală. Sateliții plasați în spațiu sunt esențiali pentru comunicații globale, navigație prin GPS, monitorizarea vremii, observarea Pământului, dar și pentru colectarea și transferul de informații cu scop militar. Astfel, aceștia sprijină operațiunile militare, economiile naționale și infrastructurile critice. În plus, explorarea spațiului cosmic contribuie la avansul științific și tehnologic și poate deschide noi oportunități pentru utilizarea resurselor și extinderea umanității dincolo de Terra. Din acest motiv, spațiul cosmic este considerat

un domeniu strategic de mare importanță pentru națiuni și cooperarea internațională.

Putem considera sistemele de sateliți drept un mijloc indispensabil pentru viața cotidiană a secolului 21, fiind ansamblul care susține tranzitul ideilor, curenților, informațiilor, dar și al banilor sau bunurilor. În funcție de domeniul în care sunt folosiți, aceștia pot fi împărțiți în mai multe categorii. Astfel, sateliții geostaționari permit comunicarea globală prin intermediul telefoanelor mobile, televiziunii și Internetului; semnalele lor transportă apeluri telefonice, emisiuni TV și pachete de date, conectând oamenii din toate colțurile lumii. De asemenea, sistemele de navigație prin satelit, precum sistemul GPS, oferă informații precise de locație și direcție

*Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

pentru o gamă largă de aplicații, de la navigație rutieră și maritimă, la urmărirea pachetelor și activităților fizice.



Sateliții meteorologici orbitează Pământul, colectând date despre temperatură, precipitații, nori și alte fenomene meteorologice. Aceste date sunt esențiale atât pentru prognoza meteo precisă, alertarea timpurie în caz de vreme severă și monitorizarea schimbărilor climatice, cât și pentru cercetare științifică. La rândul lor, sateliții de observare a Pământului oferă imagini detaliate ale suprafeței planetei, permițând gestionarea resurselor naturale, urmărirea dezastrelor naturale și cartografierea precisă. Sateliții militari sunt utilizați pentru a obține informații și date, precum și pentru monitorizarea/ atenționarea privind lansările de rachete. Acești sateliți sunt cei care comandă și dirijează rachete sau coordonează deplasări ale convoaielor terestre, avioanelor, dronelor sau navelor militare.

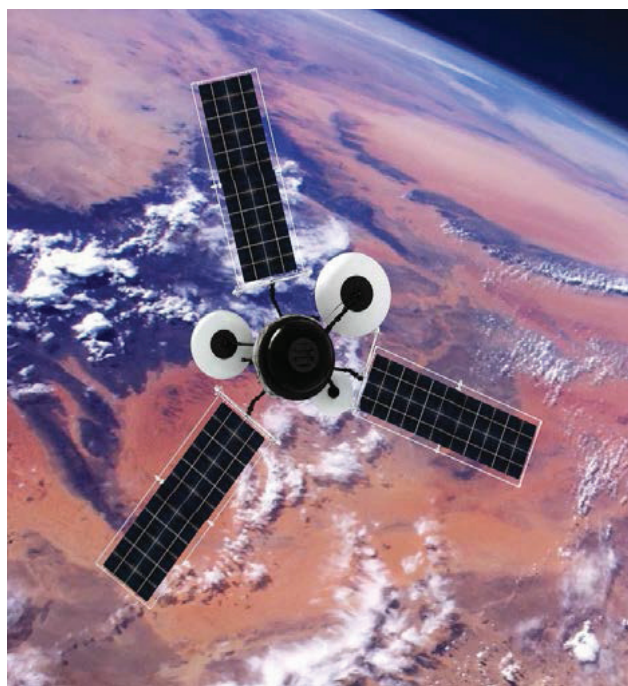
Sateliții de orbită joasă (LEO) orbitează cel mai aproape de Pământ, de obicei între 160 și 2000 km; pe lângă viteza mare de deplasare, avantajele acestora sunt distanța mică pe care semnalul trebuie să o parcurgă (ceea ce îi face ideali pentru aplicații care necesită răspuns instant) și faptul că sunt mai ușor de înlocuit din cauza cerințelor orbitale mai mici. Dezavantajele acestora sunt constituite de o durată de viață mai mică (din cauza atracției gravitaționale) și de necesitatea unei constelații mai dense pentru o acoperire continuă.

Sateliții geostaționari (GEO) se deplasează pe o orbită geosincronă la o altitudine de 35.786

de kilometri deasupra Ecuatorului. Deoarece orbitarea lor se potrivește cu rotația Pământului, aceștia par să fie staționari din perspectiva unui observator terestru. Sateliții geostaționari asigură o vizibilitate constantă asupra unei locații specifice de pe Pământ, având o acoperire mare. Printre dezavantajele acestora se numără latența ridicată, din cauza distanței mari față de Pământ, numărul limitat de sloturi disponibile pe orbită și costurile mari privind lansarea și întreținerea.

Sateliții de orbită medie (MEO) se deplasează între sateliții LEO și GEO, variind pe orbite de la 2000 de kilometri la 35000 de km deasupra Pământului. Aceștia au o durată de viață mai lungă comparativ cu sateliții LEO și asigură o zonă de acoperire mai mare, însă latența semnalelor este mai mare și sunt mai costisitori decât sateliții LEO.

Pe scurt, sateliții au devenit o parte indispensabilă a vieții moderne, influențând modul în care comunicăm, navigăm, ne informăm și înțelegem lumea din jurul nostru. Importanța lor va continua să crească pe măsură ce dezvoltăm noi tehnologii și ne bazăm tot mai mult pe date și conectivitate globală.



CAPABILITĂȚI OFENSIVE ÎN SPAȚIU

Cu cât această infrastructură asigurată de constelațiile de sateliți devine mai importantă, cu atât interesul pentru metode ofensive atrage tot mai mult atenția instituțiilor de cercetare. Așadar, indisponibilizarea sau chiar distrugerea unui satelit militar ar putea juca un rol important în desfășurarea unui conflict, lăsând forțele armate adverse fără un element esențial de comandă și control. Dezvoltarea unui sistem anti-satelit este văzută drept o nouă dimensiune a războiului psihologic, care poate completa alte elemente destabilizatoare, precum rachete hipersonice sau rachete cu capabilități nucleare. În plus, dezvoltarea și utilizarea de către națiuni rivale a rachetelor anti-satelit cu ascensiune directă ar putea escalada tensiunile și ar duce la o cursă destabilizatoare a înarmărilor, care ar avea implicații pentru stabilitatea întregii comunități internaționale.

Dezvoltarea capabilităților de atac în spațiul cosmic poate fi înțeleasă printr-o analogie cu criza rachetelor cubaneze din octombrie 1962, ca un eveniment în care fiecare putere implicată căuta descurajarea acțiunilor inamicului prin poziționarea și testarea tehnicii cât mai aproape de teritoriul inamic. Existența cursei înarmării în spațiul cosmic începe să prindă contur în contextul în care există tot mai multe exemple care susțin proliferarea armelor ce pot fi utilizate în spațiu, indiferent de rolul defensiv sau ofensiv al acestora.

Reînființarea USSPACECOM

În data de 20 decembrie 2019, președintele Statelor Unite ale Americii de la acel moment, Donald Trump, anunța înființarea unei noi ramuri din componența forțelor armate americane, anume US Space Force (USSF), care urma să pregătească și să comande personalul destinat protejării intereselor SUA în, dinspre și către spațiul cosmic¹. Astfel, prin semnarea National Defense Authorization Act, a fost înființată o nouă ramură a forțelor armate, pentru prima

dată din anul 1947. Totodată, trebuie menționat faptul că USSPACECOM (Comandamentul Spațial al SUA) a fost creat prima dată în 1985 și destructurat în 2002, iar în această perioadă nu a constituit în sine o ramură distinctă a forțelor armate americane.

Deși luată în derâdere la acel moment de către presă și de către opinia publică, fie din cauza neînțelegerii necesității sale, fie din cauza așa-zisei asemănări dintre noua ramură a forțelor armate și seria Star-Trek, USSF era considerat un subiect de interes, însă fără o motivație evidentă.



Cu toate acestea, la mai puțin de doi ani de la înființarea sa, în data de 15 noiembrie 2021, Federația Rusă a testat capabilitățile unei rachete anti-satelit. Specialiștii ruși au lansat o rachetă anti-satelit cu ascensiune directă, care a lovit satelitul rus, COSMOS-1408, și a creat un câmp de resturi în orbita joasă a Pământului. Testul a generat peste 1.500 de bucăți de resturi orbitale, care pot fi urmărite și care, probabil, vor genera alte sute de mii de bucăți mai mici. Într-o conferință de presă organizată după testul anti-satelit reușit al F.Ruse, comandantul Comandamentului Spațial al SUA, James Dickinson, condamna direct acțiunea Moscovei, catalogând-o drept un „dispreț deliberat pentru securitatea, siguranța, stabilitatea și sustenabilitatea” din domeniul spațial global. În cadrul conferinței a fost adusă în

discuție o altă problemă majoră, cea a resturilor spațiale apărute în urma testului, subliniindu-se faptul că acestea pot pune în pericol sateliții și misiunile spațiale, forțând mai multe manevre de evitare a coliziunilor.

Prezintă relevanță faptul că testul din 2021 nu este primul de acest tip efectuat de către F.Rusă. În data de 15 aprilie 2020, de pe teritoriul rus fusese lansată o altă rachetă anti-satelit cu ascensiune directă, componentă a sistemului Nudol, cu scopul testării capabilității de distrugere a unor sateliți. Deși racheta nu a reușit să atingă vreo țintă, generalul John Raymond, șef al operațiilor în cadrul USSF la acel moment, blama încercarea și considera actul drept o amenințare la adresa propriilor sisteme amplasate în spațiu. De asemenea, Pentagonul anunța faptul că testul a fost efectuat la scurtă perioadă după ce câțiva sateliți rusești au ajuns foarte aproape de un satelit american destinat culegerii de informații.

Pe de altă parte, trebuie menționat că primele încercări în domeniul rachetelor anti-satelit aparțin SUA. Astfel, primele încercări de testare a unei arme anti-satelit cu ascensiune directă (ASAT) au avut loc în SUA la sfârșitul anilor 1950, în cadrul proiectului Bold Orion, însă rachetele nu au reușit să intercepteze satelitul țintă. Ulterior, în 1985, SUA au distrus cu succes satelitul Solwind P78-1 folosind o rachetă ASM-135 ASAT, lansată dintr-un avion de luptă F-15 Eagle. Acest test a creat resturi spațiale semnificative. Până în momentul de față, patru țări au demonstrat capabilități de atac în spațiul cosmic: Statele Unite ale Americii, Federația Rusă, China și India.

China și India în cursa înarmării spațiale

În 11 ianuarie 2007, China a efectuat cu succes un test cu o rachetă anti-satelit. Această rachetă a distrus un satelit meteorologic chinezesc (FY-1C, parte a seriei Fengyun), aflat pe orbită la o altitudine de aproximativ 865 km. Testul a fost un succes, racheta lovind frontal satelitul la o viteză extrem de mare (aproximativ 8 km/s). Acest eveniment a marcat prima distrugere confirmată cu succes a unui satelit, altul decât cel din 1985. Guvernul chinez a așteptat până la data de 23

ianuarie pentru a recunoaște public evenimentul. Se estimează că testul a generat aproximativ 3.500 de resturi („deșeuri spațiale”) mai mari de 10 cm în diametru; în plus, s-au format mii de resturi mai mici, care sunt extrem de dificil de urmărit și pot provoca daune semnificative chiar și la dimensiuni mici. Un exemplu notabil este incidentul din 2021, când un braț robotic al Stației Spațiale Internaționale (ISS) a fost lovit de un astfel de rest, provocând pagube minore.

India reprezintă cea de-a patra națiune cu capabilități anti-satelit. Printr-un test anti-satelit, efectuat în martie 2019, ținta aflată la o altitudine de 300 km a fost lovită în mai puțin de un minut. Testul anti-satelit, numit Misiunea Shakti de către guvernul indian, a fost unul pregătit cu mare atenție. Satelitul țintă a fost lansat pe o orbită LEO, sincronă cu soarele, în ianuarie 2019; acesta avea o suprafață mai mică comparativ cu sateliții indieni de comunicații, iar impactul a fost realizat la o viteză mică, lucru care se pare că ar fi produs aproximativ 400 de fragmente, dintre care jumătate ar fi deja degradate în momentul de față. Un astfel de test poate constitui un model demn de urmat deoarece toate aceste elemente arată faptul că testul a luat în calcul diminuarea resturilor spațiale create de interceptare, contrar cu testul efectuat de China, care a creat o serie de polemici globale privind testele anti-satelit și crearea de deșeuri spațiale.

RETORICA GLOBALĂ PRIVIND ARMELE ÎN SPAȚIU

Încă de la înființarea noilor forțe spațiale, la sfârșitul anului 2019, Statele Unite susțin ideea conform căreia spațiul reprezintă o posibilă „componentă de război”. Evident, până în acel moment, spațiul constituia un element esențial pentru susținerea războiului terestru, cu sisteme precum GPS, sateliți de comunicații, sateliți de comandă și control și urmărirea mișcării trupelor aliate și inamice. Cu toate acestea, acest lucru nu transformă neapărat spațiul cosmic într-un domeniu de război.

Articolul IV al Tratatului asupra spațiului cosmic din 1967 declară că Luna și toate celelalte corpuri cerești naturale vor fi folosite „exclusiv în scopuri pașnice”. Articolul III prevede că toate activitățile din spațiul cosmic trebuie să fie în conformitate cu dreptul internațional, având ca scop menținerea păcii și securității internaționale și promovarea cooperării și înțelegerii internaționale. Mai mult, războaiele sunt de obicei purtate pentru controlul unui anumit teritoriu, fie el terestru, maritim sau aerian, dar Articolul II al Tratatului asupra spațiului cosmic stipulează că niciun stat nu va revendica suveranitatea în spațiul cosmic, iar Articolul I descrie spațiul cosmic ca fiind „apanajul omenirii întregi”².

Definirea spațiului drept componentă de război a provocat reacții puternice din partea Chinei și a F.Ruse și a generat chiar dezacorduri cu aliații SUA. De exemplu, niciun alt partener NATO nu folosește aceeași terminologie, în ciuda utilizărilor militare similare ale spațiului. De altfel, în 2019, membrii NATO au adoptat un alt termen în politica lor spațială, declarând că spațiul este o „zonă operațională”. Acest termen denotă o abordare mai puțin inflamatoare decât termenul american, având în vedere că spațiul este în mod clar parte integrantă a operațiunilor militare și de securitate la nivel național, regional și global.



Semnarea unui tratat de control al armelor spațiale, care să decelereze cursa înarmărilor spațiale, este foarte departe de concretizare, deoarece nu există nimic în dreptul internațional care să interzică testarea de rachete anti-satelit. Articolul IV din Tratatul privind spațiul cosmic

interzice doar plasarea de arme nucleare sau alte arme de distrugere în masă. Astfel, dificultatea definirii a ceea ce constituie o armă în spațiu este de natură să permită, în continuare, testarea capacităților ofensive în spațiu. De asemenea, dualitatea unei capacități, fie aceasta terestră, aeriană, maritimă sau chiar spațială, va constitui în continuare un subiect de discuție la nivel internațional. Pe timpul unor relații tensionate la nivel global, toate capacitățile prezentate inițial drept defensive, pot deveni, sub principiul dualității, un element ofensiv, constituind un factor psihologic care este imperios necesar a fi luat în calcul. Capacitățile de atac în spațiu sunt deseori criticate pentru sporirea tensiunilor dintre puterile globale, față de rolul declarat de a diminua amenințările.

ALTE MODALITĂȚI DE INDISPONIBILIZARE A TEHNICII DIN SPAȚIU

Pe lângă rachetele anti-satelit, există studii privind lasere cu capacități de indisponibilizare a sateliților, cât și modalități de atac cibernetic al sistemelor de comunicații, lăsând sateliții fără vreo utilitate. În contextul evenimentelor cruciale din Ucraina, chiar înainte de invazia F.Ruse din 24 februarie 2022, un atac cibernetic a scos din uz mii de modem-uri de rețea Viasat, furnizor global de servicii prin satelit. Investigațiile efectuate de către Agenția Națională de Securitate a Statelor Unite au identificat malware-ul „AcidRain” ca fiind responsabil de atac. Software-ul malițios a dezactivat modem-urile după ce hackerii au infiltrat o rețea VPN vulnerabilă din rețea. Prin ștergerea memoriei flash a modem-urilor, atacatorii au întrerupt liniile de comunicație. Deși pagubele au putut fi remediate prin actualizări software, atacul a perturbat semnificativ comunicațiile în Ucraina și în unele părți ale Europei. Este important de subliniat că sateliții Viasat și alte elemente ale infrastructurii terestre au rămas operaționale. Dovezile au sugerat că F.Rusă s-a aflat în spatele acestui atac cibernetic care a scurtcircuitat sistemele de comandă-control ale armatei ucrainene într-un moment de o importanță deosebită.

De asemenea, un eveniment relevant este cel din data 22 ianuarie 2022, când un satelit chinezesc, Shijian-21, a dispărut din poziția sa obișnuită de pe orbită în timpul zilei. Ulterior, acesta a fost observat executând o manevră pentru a se apropia de un alt satelit „mort”, parte indisponibilizată a sistemului de navigație BeiDou. Shijian-21 a scos apoi satelitul mort din orbita sa geosincronă normală, iar cu ajutorul brațului robotic și a unor mișcări l-a plasat la câteva sute de mile distanță, pe ceea ce este cunoscut sub numele de „orbită cimitir”³. Aceste orbite îndepărtate sunt desemnate pentru sateliții dispăruți la sfârșitul vieții lor și au scopul de a reduce riscul de coliziune cu activele operaționale. Această capacitate a sateliților chinezi ridică semne de întrebare privind posibilitățile ofensive ale acestora, datorită abilității tehnice de manevrare a acestora foarte aproape de alți sateliți.

CONCLUZII

În contextul de securitate actual, utilizarea rachetelor anti-satelit cu ascensiune directă în cadrul unor „teste” constituie un element al descurajării strategice. Se poate spune că spațiul, definit până în momentul de față drept „ultima frontieră”, a fost adăugat în spectrul capabilităților ofensive de către marile puteri globale. Astfel, descurajarea continuă a fi prima carte jucată în cazul relațiilor tensionate dintre acești actori, rachetele anti-satelit operaționale completând arsenalul nuclear și rachetele hipersonice, subiecte aflate deja în atenția opiniei publice.

În continuare, ca și în cazul altor capabilități ofensive, singurul mod de prevenire a unei eventuale curse a înarmării spațiale îl constituie negocierile multilaterale și semnarea de noi tratate.

Spațiul cosmic reprezintă un bun comun, indispensabil vieții în secolul tehnologiei. Așadar, este imperios necesară reglementarea conceptului de „arme în spațiu” și, mai ales, stabilirea unei legislații clare privind dispunerea de arme în spațiu și capabilități ale sateliților privind operațiunile spațiale de ajustare a orbitei sau chiar manipulare a altor sateliți.

BIBLIOGRAFIE

1. BHATNAGAR Sarthak, Eli Glickman, Bethany Goldblum, Ritwik Gupta et al., *Russian Nuclear ASAT Weapons: The Fallout*, Lawfare, 26.02.2024, <https://www.lawfaremedia.org/article/russian-nuclear-asat-weapons-the-fallout>, accesat în data de 15.07.2024.
2. HARVEY Brian, Zakutnyaya Olga, "Russian Space Probes. Scientific Discoveries and Future Missions", Springer-Praxis Books in Space Exploration, Springer, 2011, 543 p.
3. KIMBALL G. Daryl, *US Warns of New Russian ASAT Program*, Arms Control Today, Arms Control Association, martie 2024, <https://www.armscontrol.org/act/2024-03/news/us-warns-new-russian-asat-program>, accesat în data de 15.07.2024.
4. WEEDEN Brian, *2007 Chinese Anti-Satellite Test Fact Sheet*, Secure World Foundation, https://swfound.org/media/9550/chinese_asat_fact_sheet_updated_2012.pdf, accesat în data de 15.07.2024.
5. *** *The Space Race: A Captivating Guide to the Cold War Competition Between the United States and Soviet Union to Reach the Moon*, Captivating History Publisher, 2020, 114 p.
6. *** *Nuclear Arms Control. Background and Issues*, National Academy of Sciences, Committee on International Security and Arms Control, National Academy Press, 1985, <https://nap.nationalacademies.org/read/11/chapter/7#172>, accesat în data de 15.07.2024.
7. *** https://digitalcommons.law.utulsa.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1152&context=fac_pub, accesat în data de 15.07.2024.

¹ <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/1215/text#toc-H489A0B5FE7C74105B67F8AA-B2D7B14D0>

² <https://lege5.ro/gratuit/g43tamzt/tratatul-cu-privire-la-principiile-care-guverneaza-activitatea-statelor-in-explorarea-si-folosirea-spatiului-extraatmosferic-inclusiv-luna-si-celelalte-corpuri-ceresti-din-27011967->

³ <https://spacenews.com/chinas-shijian-21-spacecraft-docked-with-and-towed-a-dead-satellite/>

EPIGENETICA AGRESIVITĂȚII DE STAT ȘI RĂZBOIUL HIBRID: UN NOU CADRU DE ÎNȚELEGERE A DINAMICILOR PUTERII ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Gen. mag. rez. dr. Ilie BOTOȘ*

Abstract

The Epigenetics of State Aggression explores how external and internal factors shape aggressive behaviors in states and their leaders, encompassing cultural, historical, and genetic influences. State aggression is a complex phenomenon that has profoundly impacted international relations and global stability. In a dynamic and often unpredictable geopolitical context, aggressive actions by states or their leaders can have devastating consequences both regionally and globally. Understanding what drives a state to adopt an aggressive stance and how this aggression manifests in international policies and actions is crucial.

In this context, Hybrid Warfare has emerged as a modern form of conflict, combining conventional and unconventional military tactics. This strategy, favored by states seeking to expand their influence without direct confrontation, includes both visible elements like traditional military operations and invisible ones such as disinformation, cyberattacks, and the use of proxy forces. Hybrid warfare poses a significant challenge to international security as the lines between peace and war blur, allowing aggressive states to achieve strategic objectives without being held accountable on the international stage.

Keywords: *epigenetics of state aggression; hybrid warfare; militaristic culture; nationalist ideology.*

INTRODUCERE

Într-o lume globalizată, complexitatea relațiilor internaționale și amenințările la adresa securității au evoluat considerabil, iar postura agresivă adoptată de către un stat se poate manifesta într-un spectru larg de

forme. *Epigenetica agresivității de stat* oferă o perspectivă inovatoare asupra influențelor externe și interne care modelează comportamentele agresive ale statelor și ale liderilor acestora. În paralel, războiul hibrid a apărut ca o strategie modernă de conflict, combinând tactici militare convenționale și neconvenționale, menite să destabilizeze adversarii fără a declanșa un război

*Autorul a publicat numeroase lucrări pe teme juridice și de securitate națională. A fost Procuror General al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție (2003- 2006). În perioada 2006-2013 a îndeplinit funcții de conducere în cadrul structurilor Direcției Generale de Informații a Apărării, inclusiv cea de Director General al DGIA. De asemenea, a deținut pozițiile de secretar de stat la Cancelaria prim-ministrului și secretar de stat în Ministerul de Interne.

deschis. Acest articol explorează interacțiunea dintre epigenetica agresivității de stat și războiul hibrid, oferind un cadru teoretic pentru înțelegerea acestor dinamici și impactul lor asupra securității internaționale.

DEFINIȚIA ȘI CONCEPTUL DE EPIGENETICĂ

Epigenetica reprezintă o ramură a biologiei care studiază modificările în expresia genelor care nu implică schimbări în secvența ADN-ului. Aceste modificări sunt influențate de factori externi și interni și pot fi reversibile, dar sunt capabile să afecteze comportamente și trăsături de-a lungul mai multor generații. În esență, epigenetica demonstrează că mediul, experiențele și chiar traumele pot avea un impact profund asupra modului în care genele sunt exprimate, influențând astfel comportamentele și caracteristicile organismelor vii.

Aplicând acest concept la nivelul unui stat, epigenetica comportamentului de stat se referă la acele influențe externe și interne – fie ele istorice, culturale, politice sau psihologice – care modelează comportamentele și deciziile agresive ale statului. În acest sens, comportamentul unui stat poate fi privit ca o „expresie genetică” la nivel colectiv, care este modelată de o multitudine de factori de-a lungul timpului. Aceste influențe nu se manifestă doar prin liderii actuali, ci sunt înrădăcinate în trecutul istoric al statului, în cultura și ideologia sa, precum și în traumele sau victoriile care au modelat identitatea națională.

Astfel, un stat care a fost supus în mod repetat invaziilor sau a suferit pierderi teritoriale semnificative ar putea dezvolta un comportament de stat mai submisiv (defensiv) sau din contră, chiar agresiv, în relațiile internaționale, ca o formă de „memorie epigenetică” a traumelor suferite. Acest comportament poate fi văzut/perceput în strategii militare, alianțe geopolitice și chiar în politica externă, reflectând dorința statului de a evita repetarea traumelor din trecut sau de a recupera prestigiul și puterea pierdute.

Epigenetica comportamentului de stat este influențată de o serie de factori interni și externi, care contribuie la modelarea atitudinilor și

acțiunilor statului pe scena internațională. Acești factori sunt adesea interconectați și pot varia, dar, în general, includ cultura, istoria și psihologia colectivă.

Cultura unui stat, incluzând tradițiile, valorile și normele sale sociale, joacă un rol esențial în modelarea comportamentului agresiv. De exemplu, statele cu o cultură puternic centrată pe militarism și patriotism sunt mai predispuse să adopte politici externe agresive. Cultura poate, de asemenea, să influențeze percepția liderilor și a populației asupra altor state, fie văzându-le ca aliați, fie ca amenințări. În contextul provocărilor recente de securitate, cultura poate influența modul în care un stat răspunde la amenințările hibride, cum ar fi dezinformarea sau atacurile cibernetice, fie prin rezistență activă, fie prin integrarea acestor tactici în propriile strategii.

La rândul ei, *experiența istorică* joacă un rol crucial în formarea identității naționale și a comportamentului de stat. Evenimentele istorice, cum ar fi războaiele, revoluțiile și perioadele coloniale, lasă o amprentă profundă asupra modului în care un stat percepe și reacționează la amenințările externe. Din această perspectivă, Rusia, cu o istorie marcată de invazii și conflicte teritoriale, a dezvoltat o politică externă marcată de suspiciune și dorința de a-și asigura „zonele tampon” pentru protecția sa. În contextul securității recente, istoria unui stat poate determina predispoziția acestuia de a recurge la război hibrid, ca metodă de a-și proteja interesele naționale și de a-și proiecta puterea fără a apela la război convențional.

Psihologia colectivă se referă la mentalitatea generală a populației și liderilor unui stat, care poate fi influențată de traume colective, victorii istorice sau ideologii dominante. Această psihologie colectivă poate determina modul în care un stat se angajează în relații internaționale, adoptând fie o poziție de agresivitate, fie de pacifism. Psihologia colectivă poate fi modelată și de traume recente, cum ar fi atacurile teroriste sau crizele economice, care pot accentua tendințele agresive ale unui stat în efortul de a redobândi controlul și securitatea. În cadrul războiului hibrid, psihologia colectivă poate fi manipulată

prin dezinformare și propagandă, exacerbând temerile/ instabilitatea și justificând măsurile agresive adoptate de autorități.

Există mai multe teorii care pot explica modul în care epigenetica influențează comportamentul de stat, cu aplicabilitate specială în contextul provocărilor de securitate recente și al războiului hibrid. Dintre acestea, *trei teorii* sunt deosebit de relevante:

a) *Teoria securității ontologice*. Această teorie sugerează că statele, la fel ca indivizii, caută să-și mențină un sentiment stabil de sine, precum și propria identitate. În fața amenințărilor externe, un stat poate deveni agresiv pentru a-și proteja identitatea. De exemplu, războiul hibrid, cu tacticile sale de subminare a suveranității și identității naționale, poate fi perceput ca o amenințare existențială, determinând un stat să reacționeze agresiv pentru a-și menține stabilitatea ontologică.

b) *Modelul epigenetic al conflictului*. Acest model sugerează că traumele istorice și experiențele colective influențează modul în care un stat se angajează în conflicte. Statele care au experimentat traume colective sunt mai predispuse să adopte măsuri agresive ca răspuns la amenințările externe, pentru a preveni repetarea acestor traume. În cadrul războiului hibrid, aceste traume pot fi reactivitate prin manipulare psihologică, ceea ce poate determina adoptarea unei poziții mai dure și mai agresive.

c) *Teoria culturii strategice* – relevă faptul că fiecare stat are o cultură strategică unică, formată din experiențele istorice, credințele și valorile sale, care influențează deciziile sale militare și de securitate. Cultura strategică determină nu doar ce tipuri de arme sau tactici sunt preferate, ci și cum percepe statul amenințările externe și cum răspunde la acestea. În contextul războiului hibrid, cultura strategică a unui stat poate influența adoptarea unor tactici de război neconvenționale, precum utilizarea atacurilor cibernetice sau a dezinformării.

Aceste teorii și modele oferă un cadru teoretic solid pentru înțelegerea modului în care epigenetica poate modela comportamentele agresive ale unui stat în fața provocărilor de

securitate moderne, în special în contextul războiului hibrid. Ele subliniază importanța analizării nu doar a factorilor imediat evidenți, ci și a influențelor profunde și complexe care, de-a lungul timpului, contribuie la formarea comportamentului de stat și la răspunsul la amenințările hibride.

AGRESIVITATEA DE STAT: INFLUENȚE CULTURALE, ISTORICE ȘI GENETICE

Influențe culturale

Cultura unui stat, care include tradițiile, valorile, normele și credințele colective, joacă un rol esențial în modelarea comportamentului său pe scena internațională, determinând inclusiv acțiunile sale agresive. Cultura nu este doar un factor pasiv, ci și unul activ care poate influența direct deciziile politice și strategice.

Cultura militaristă și ideologia naționalistă. Statele cu o cultură puternic militarizată și o ideologie naționalistă predominantă sunt adesea predispuse la un comportament agresiv. Militarismul, văzut ca o valoare culturală, încurajează glorificarea războiului și a forței ca mijloc legitim de a rezolva conflictele. Naționalismul exacerbează această tendință, subliniind importanța suveranității și a superiorității naționale. Astfel, în secolul al XX-lea, ideologia naționalistă din Germania și Japonia a contribuit semnificativ la adoptarea unor politici agresive, care au culminat cu declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial. În prezent, naționalismul poate juca un rol similar în justificarea acțiunilor agresive, cum ar fi anexarea teritoriilor sau intervențiile militare.

Cultura de răzbunare și memoria colectivă. Unele culturi sunt puternic influențate de conceptul de răzbunare, unde statul acționează pentru a răzbuna umilințele istorice sau pentru a „corecta” nedreptăți percepute. Această tendință poate conduce la agresiuni externe justificate de narative culturale care încurajează recuperarea demnității naționale. Acest tip de cultură poate fi observat în comportamentul unor state post-imperiale sau foste puteri coloniale care încearcă să recâștige influența sau prestigiul pierdut.

Impactul culturii asupra percepției amenințărilor. Cultura influențează și modul în care un stat percepe amenințările externe. Statele cu o cultură marcată de un sentiment colectiv de insecuritate sau vulnerabilitate sunt mai predispuse să reacționeze agresiv la provocări percepute. De exemplu, Israelul, având o istorie culturală și religioasă marcată de persecuție, a dezvoltat o politică externă și o strategie de securitate orientate spre prevenirea oricăror amenințări existențiale, ceea ce se reflectă în operațiunile sale militare preventive.

Influențe istorice

Istoria unui stat și experiențele sale naționale joacă un rol crucial în formarea comportamentului său agresiv. Evenimentele istorice majore, cum ar fi războaiele, revoluțiile, pierderile teritoriale sau suferințele economice, lasă amprente profunde asupra psihologiei colective a unui stat și pot determina modul în care acesta se angajează în relațiile internaționale.

Războaie și conflicte anterioare. Statele care au fost în mod repetat implicate în războaie sunt mai susceptibile de a dezvolta o mentalitate agresivă, ca mijloc de apărare sau de expansiune. De exemplu, Germania după Primul Război Mondial, marcată de umilița Tratatului de la Versailles, a fost împinsă către o politică extrem de agresivă în perioada interbelică, culminând cu ascensiunea nazismului și declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial.

Experiențe traumatice naționale. Traumele colective, cum ar fi genocidul, invaziile sau colapsul economic, pot genera o cultură a suspiciunii și a dorinței de răzbunare. Un exemplu contemporan este Rusia, unde prăbușirea Uniunii Sovietice a lăsat o amprentă profundă asupra politicii externe rusești, conducând la o atitudine revizionistă și agresivă în relațiile sale cu fostele republici sovietice și cu Occidentul. Trauma pierderii statutului de superputere și a influenței globale a fost un factor esențial în determinarea agresivității actuale a politicii externe rusești, manifestate prin anexarea Crimeei și implicarea în conflictele din Ucraina și Siria.

Istoria de persecuție sau expansiune. Statele care au o istorie de persecuție sau, dimpotrivă,

de expansiune imperială, tind să adopte strategii agresive pentru a-și proteja sau extinde influența.

Influențe genetice și epigenetice

Pe lângă influențele culturale și istorice, există și o dezbateră privind influențele genetice și epigenetice asupra comportamentelor liderilor și deciziilor de stat. Deși abordarea genetică a comportamentului de stat este mai controversată, este important de explorat cum factorii genetici și epigenetici pot contribui la formarea trăsăturilor de personalitate ale liderilor și, implicit, la deciziile acestora.

Influențele genetice asupra liderilor. Există cercetări care sugerează că anumite trăsături de personalitate, cum ar fi tendința spre risc, agresivitatea sau narcisismul, pot avea o componentă genetică. Aceste trăsături pot influența direct deciziile de stat, mai ales când liderii cu astfel de predispoziții genetice ajung la putere. De exemplu, liderii cu tendințe narcisiste sau autoritare sunt mai predispuși să adopte politici externe agresive pentru a-și consolida puterea și prestigiul personal. Această perspectivă poate fi relevantă în analiza liderilor autoritari din state precum Coreea de Nord, unde deciziile politice sunt strâns legate de personalitatea liderului.

Epigenetica și comportamentul liderilor. Epigenetica poate juca un rol semnificativ în modul în care trăsăturile genetice sunt exprimate sau reprimite în funcție de mediu și experiențele trăite. Astfel, liderii care au fost expuși la traume personale sau sociale în timpul formării lor pot dezvolta tendințe agresive, ca mecanisme de apărare sau compensare. Aceste modificări epigenetice pot influența nu doar comportamentul individual al liderului, ci și politica de stat în ansamblu. Studiile asupra liderilor politici care au trăit în condiții de instabilitate sau violență în tinerețe sugerează că aceștia sunt mai predispuși să adopte politici agresive, ca o reflexie a modului în care experiențele lor au „reprogramat” expresia genetică legată de răspunsul la stres și amenințare.

Epigenetica și cultura politică. Epigenetica poate influența și cultura politică a unui stat, deoarece trăsăturile epigenetice pot fi transmise de la o generație la alta. De exemplu, dacă o societate a trecut prin experiențe de traumă colectivă

(războaie, genocid, foamete), aceste experiențe pot induce amplificări ale comportamentelor de frică, suspiciune sau agresivitate în generațiile următoare. Aceasta ar putea explica de ce anumite state mențin o politică externă agresivă sau defensivă chiar și după ce amenințările inițiale au dispărut, deoarece aceste comportamente au devenit înrădăcinate la nivel epigenetic în psihologia colectivă.

În concluzie, agresivitatea de stat este modelată de un complex de influențe culturale, istorice și genetice/ epigenetice. Cultura și ideologia unui stat pot modela percepțiile și reacțiile acestuia la amenințările externe, istoria sa traumatizantă poate determina o politică externă agresivă, iar influențele genetice și epigenetice pot contribui la comportamentele liderilor și la deciziile lor strategice. Acești factori, în interacțiunea lor, contribuie la formarea comportamentelor agresive ale statelor în contextul provocărilor de securitate internațională contemporane.

RĂZBOIUL HIBRID: CONCEPTE ȘI MANIFESTĂRI

Războiul hibrid este o formă complexă de conflict care îmbină tactici convenționale și neconvenționale, vizând destabilizarea unui adversar pe multiple fronturi, fără a declanșa un conflict militar deschis. Caracteristicile sale includ componente văzute, precum utilizarea forțelor armate, și componente nevăzute, cum sunt atacurile cibernetice și campaniile de dezinformare. Această strategie este utilizată frecvent de state care doresc să își extindă influența fără a risca sancțiuni internaționale sau o confruntare directă.

Un exemplu elocvent de război hibrid este conflictul din Ucraina, unde Rusia a utilizat o combinație de tactici convenționale și neconvenționale pentru a destabiliza țara și a-și extinde influența. Dezinformarea, atacurile cibernetice și utilizarea forțelor proxy au permis Rusiei să își atingă obiectivele strategice, profitând de ambiguitatea și complexitatea acestui tip de conflict.

Interacțiunea dintre epigenetica agresivității de stat și războiul hibrid

Epigenetica, prin influența sa asupra comportamentului și deciziilor la nivel colectiv, joacă un rol esențial în conturarea strategiilor de război hibrid. Statele cu o istorie marcată de traume colective sunt mai predispuse să dezvolte strategii hibride, menite să prevină repetarea acestor experiențe traumatice. În acest context, factorii epigenetici influențează atât predispozițiile unui stat spre utilizarea unor tactici hibride, cât și eficacitatea acestor tactici.

Războiul hibrid poate, la rândul său, să exacerbeze comportamentele agresive ale unui stat prin succesul tacticilor neconvenționale. De exemplu, succesul Rusiei în utilizarea războiului hibrid în Crimeea și estul Ucrainei a consolidat tendințele sale agresive și a dus la extinderea acestor tactici în alte regiuni. În unele cazuri, însă, utilizarea tacticilor hibride poate modera agresivitatea de stat, oferind o alternativă la conflictul deschis și evitând, astfel, escaladarea violenței.

PROVOCĂRI ACTUALE ȘI PERSPECTIVE VIITOARE

În era digitală, războiul hibrid și agresivitatea de stat evoluează rapid, alimentate de noi tehnologii și schimbări geopolitice. Inteligența artificială, big data și noile capacități cibernetice transformă evoluția conflictelor hibride, modificând dinamica amenințărilor, dar și a oportunităților. Competiția globală pentru influență va continua să alimenteze mijloacele războiului hibrid, pe măsură ce statele încearcă să își extindă influența fără a risca un conflict deschis.

În acest context, *intelligence-ul anticipativ* devine esențial pentru a contracara provocările aduse de epigenetica agresivității de stat și de războiul hibrid. Prin identificarea timpurie a amenințărilor și evaluarea vulnerabilităților, intelligence-ul anticipativ permite statelor să adopte măsuri proactive și să prevină escaladările violente. Cooperarea internațională și partajarea

informațiilor vor fi cruciale pentru a face față acestor provocări și pentru a menține securitatea globală într-o lume din ce în ce mai marcată de ambiguitate și competiție hibridă.

Epigenetica agresivității de stat și războiul hibrid oferă un nou cadru de înțelegere a dinamicilor puterii în relațiile internaționale. Influențele culturale, istorice și genetice joacă un rol crucial în modelarea comportamentelor agresive ale statelor și în adoptarea strategiilor

hibride. Într-o lume în care granițele dintre pace și război devin din ce în ce mai neclare, înțelegerea acestor dinamici este esențială pentru dezvoltarea unor strategii eficiente de securitate, iar Intelligence-ul anticipativ și cooperarea internațională vor fi vitale pentru a face față acestor provocări complexe și pentru a asigura stabilitatea globală în fața noilor forme de agresiune.

BIBLIOGRAFIE:

1. ALTERMAN B. Jon, "The Age of Proxy War", Middle East Notes and Comments, Center for Strategic and International Studies, Washington DC, 2013, 2 p.
2. ANONYMOUS, "Hybrid Warfare", *Defence Journal*, vol. 18, nr. 7, 2015, p. 82-83.
3. CILLUFFO J. Frank, Clark R. Joseph, "Thinking About Strategic Hybrid Threats – In Theory and in Practice", *PRISM*, Center for Complex Operations, National Defense University, Washington DC, vol. 4, nr. 1, 2012, p. 47-63.
4. CIMBALAS J., "Sun Tzu and Salami Tactics? Vladimir Putin and Military Persuasion in Ukraine", *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 27, nr. 3, 2014, p. 359-379.
5. DESHPANDE Vikrant (ed.), *Hybrid Warfare: The Changing Character of Conflict*, Institute for Defence Studies & Analyses, Pentagon Press, New Delhi, 2018, 218 p.
6. DYNER Anna Maria, "Hybrid warfare: the challenge of our time", *New Eastern Europe*, nr. 5, 2014, p. 80-89.
7. EITELHUBER Norbert, "The Russian Bear: Russian Strategic Culture and What It Implies", *Connections: The Quarterly Journal*, PFP Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, vol. 9, nr. 1, 2009, p. 1-28.
8. EROL Mehmet Seyfettin, Oguz Şafak, "Hybrid Warfare Studies and Russia's Example in Crimea", *Gazi Akademik Bakış*, vol. 9, nr. 17, 2015, p. 261-277.
9. FREUDENSTEIN Roland, "Facing up the Bear: Confronting Putin's Russia", *European View*, vol. 13, nr. 2, 2014, p. 225-232.
10. GALEOTTI Mark, *The Weaponisation of Everything: A Field Guide to the New Way of War*, Yale University Press, 2023, 256 p.
11. GERMAN Tracey, "David and Goliath: Georgia and Russia's Coercive Diplomacy", *Defence Studies*, Routledge, vol. 9, nr. 2, 2009, p. 224-241.
12. GRINBERG Alexander, "Iran and Russia: Similarities and Implications for Decisionmaking", *Middle East Review of International Affairs*, Rubin Center for Research in International Affairs, vol. 19, nr. 2, 2015, p. 26-32.
13. HOFFMAN G. Frank, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, 2007, 72 p.
14. HOFFMAN G. Frank, "Preparing for Hybrid Wars", *Marine Corps Gazette*, Marine Corps Association, vol. 91, nr. 3, 2007, p. 57-61.
15. HUYGHE Francois-Bernard., "The Impunity of War", *International Review of the Red Cross*, vol. 91, nr. 873, 2009, p. 21-34.
16. KOFMAN Michael, Rojansky Matthew, "A Closer Look at Russia's "Hybrid War",

- Kennan Cable*, Kennan Institute, Wilson Center, nr. 7, 2015, 8 p.
17. KUZIO Taras, "A New Framework for Understanding Nationalism in Ukraine: Democratic Revolutions, Separatism and Russian Hybrid War", *Geopolitics, History, and International Relations*, vol. 7, nr. 1, 2015, p. 30–51.
18. LANOSZKA Alexander, "Russian hybrid warfare and extended deterrence in Eastern Europe", *International Affairs*, vol. 92, nr. 1, 2016, p. 175-195.
19. MURRAY W, Mansoor R. Peter (eds.), *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*, Cambridge University Press, 2012, 334 p.
20. PETRAITIS Daivis, "The New Face of Russia's Military", *Lithuanian Annual Strategic Review*, Military Academy of Lithuania, vol. 13, 2014-2015, p. 101-123.
21. POMERANTSEV Peter, *This Is Not Propaganda: Adventures in the War Against Reality*, PublicAffairs, 2019, 256 p.
22. SCHMIDT Nikola, "Neither Conventional War, nor a Cyber War, but a Long Lasting and Silent Hybrid War", *Obrana a strategie (Defence and Strategie)*, University of Defence, Brno, vol. 14, nr. 2, 2014, p. 73-86.
23. SNEGOVAYA Maria, "Putin's Information Warfare in Ukraine", *Russia Report 1*, Institute for the Study of War, Washington, 2014, p. 5-26.
24. THOMAS Timothy, "Russia's Reflexive Control Theory and the Military", *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 17, nr. 2, 2004, p. 237-256.
25. THOMAS Timothy, "The Bear Went Through the Mountain: Russia Appraises its Five-Day War in South Ossetia", *The Journal of Slavic Military Studies*, vol. 22, nr. 1, 2009, p. 31-67.
26. WILLERTON P. John, "Russia and the New Regionalism – A Review Article", *Europe-Asia Studies*, vol. 51, nr. 1, 1999, p. 143-173.

10 LECȚII ÎNVĂȚATE DINTR-UN RĂZBOI CARE CONTINUĂ

*Laurențiu SFINTEȘ**

Abstract

This article examines the key lessons learned from real-world war scenarios, focusing on the case of Ukraine's conflict with Russia that erupted in 2022. By analysing Ukraine's experiences, the study identifies critical insights into military strategy, national resilience and international alliances during times of war. The article explores how the realities of modern warfare – ranging from asymmetric tactics to the role of advanced technology and cyber operations – reshape traditional understandings of conflict. Additionally, it emphasizes the societal and institutional adaptations required to endure prolonged hostilities, including the mobilization of resources, the dissemination of information and the preservation of national unity. By reflecting on Ukraine's responses and the broader geopolitical consequences, the research offers valuable lessons for policymakers, military strategists and scholars of international security. These insights contribute to a deeper understanding of the transformative impact of warfare in the 21st century.

Keywords: *lessons from war; modern warfare; asymmetric warfare; geopolitical consequences; resource mobilization; national unity in war.*

PRIMELE LECȚII

Într-un conflict militar, mai ales unul de amploarea celui care se desfășoară în prezent în estul Ucrainei, adaptarea părților – lideri politici și militari, comandanți și ostași, industrie de apărare, administrații civile, populație (în general) – la realitățile câmpului de luptă este un proces care a început în primele secunde ale dimineții de 24 februarie 2022.

Primele lecții sunt, de obicei, cele mai dureroase, pentru că ele sunt predate pe neașteptate, nu există o experiență propriu-zisă a războiului, deși ambele părți și-au exersat structurile militare în operații de intensitate redusă, fie prin Caucaz și Siria, fie în regiunile rebele din estul Ucrainei. Impactul acestor lecții este cu atât mai mare cu cât acestea sunt însoțite de vărsare de sânge (deși nu e chiar o regulă), iar armata, așa cum este ea cunoscută pe timp de pace,

**Autorul este expert în domeniul apărării naționale, fost diplomat militar, jurnalist (presă scrisă, radio și televiziune), inclusiv la diferite publicații editate de Ministerul Apărării Naționale, redactor la emisiunile militare de radio „Ora Armatei”, „Îți scriu carte din Armată”, precum și la emisiunea militară de televiziune „Pro Patria”. Membru al Uniunii Ziaristilor Profesioniști.*

este înlocuită cu versiunea sa de război, din care fac parte și mobilizații și voluntarii. După care încep lecțiile legate de supraviețuire și de rutina necesară care se instalează în cazul rezistenței pe un aliniament, înaintării pe un aliniament (a ataca fără să știi ce se află dincolo de prima linie de apărare a inamicului) sau în cazul ocupării/reocupării unui oraș.

Acestea sunt lecțiile pe care le știm (la care avem acces) ale părții ucrainene; sigur că și forțele ruse și-au luat propriile notițe, au schimbat chiar și profesorii, au dat propriile examene. La acest moment al războiului, sunt și lecțiile amare, cele născute din frustrare, neputința, de exemplu, de a planifica unele operații deoarece echipamentele necesare sosesc prea târziu sau cooperarea dificilă cu unii parteneri.

PROGNOZA GENERALULUI PAVLIUK

General-locotenent Olexandr Pavliuk, care preluase din mers ștabela conducerii forțelor terestre ucrainene, aducea la cunoștință și prognoza¹, în luna aprilie a anului 2024, următoarele evoluții:

- serviciile de informații ucrainene au anticipat că Rusia își propune pentru 2024 ocuparea completă a regiunilor Donețk și Lugansk, posibil și Zaporojie;
- la acel moment raportul de forțe la nivelul aviației militare și artileriei era de 1 la 10 în defavoarea Ucrainei/(pentru a echilibra situația, n.n) un pachet de asistență comun SUA – Uniunea Europeană este absolut necesar;
- dronele ucid mai mulți soldați pe câmpul de luptă decât orice altă categorie de armament/ este imposibilă concentrarea forțelor pentru un atac masiv în condițiile în care lupta se duce cel mult la nivel companie;
- până la sfârșitul anului 2024, rușii intenționează mobilizarea a încă 300.000 de soldați;
- „pentru mine personal, principala lecție (a războiului, n.n.) este că NU putem conta cu adevărat pe nimeni”.



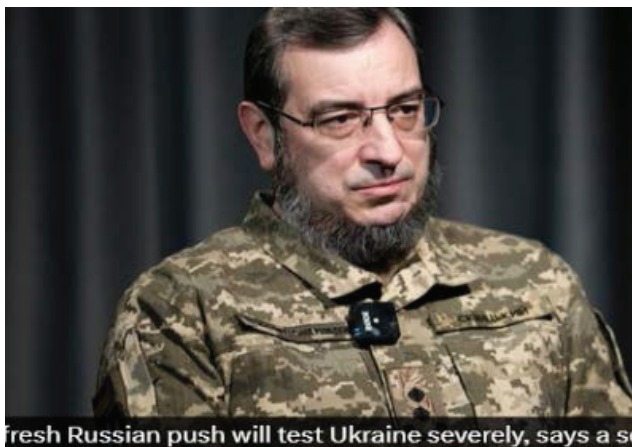
Au trecut mai multe luni de la acest interviu și se poate observa deja că afirmațiile generalului Pavliuk au devenit sau sunt pe cale să devină realitate. Și, desigur, există mai multe date care permit verificarea percepției generalului.

ACESTA E UN ALT RĂZBOI

Generalul american Christopher Cavoli afirma, la un seminar organizat² de Aspen Institute, cu referire la conflictul din Ucraina, că finalitatea unui război este din ce în ce mai greu de prognozat cu cât acesta se prelungește mai mult. Christopher Cavoli este comandantul forțelor NATO din Europa (Supreme Allied Commander Europe/SACEUR), dar și comandantul Comandamentului European al SUA (U.S. European Command), în fond principala structură militară care sprijină efortul de război al Ucrainei.

Principala lecție despre războiul modern, enunțată de general, este că dacă victoria nu se obține rapid și decisiv, războiul se cronicizează și finalitatea lui devine impredictibilă. Aceasta este situația în care se află, în acest moment, conflictul din Ucraina, consideră generalul Cavoli. Acest adevăr este cunoscut și de către generalii ucraineni, mai ales cei care au deja un deceniu de confruntare pe frontul din estul țării.

Printre cei care au imaginea de ansamblu, atât a operațiilor în derulare, cât și a războiului, în general, sunt și șefii informațiilor militare. Unul din aceștia este generalul-maior Vadim Skibițki,



fresh Russian push will test Ukraine severely, says a s

sursele media prezentându-l ca fiind șeful pentru analiză din serviciul militar ucrainean de informații. Structurile militare de informații au fost în prima linie a efortului militar, nu numai pentru procurarea și gestionarea informațiilor propriu-zise, dar și în desfășurarea de operații pe teritoriul propriu sau în teritoriul inamic sau ocupat, această din urmă misiune fiind mai degrabă specifică forțelor speciale.

Despre specificul experienței confruntării în teren vorbea³ și generalul Skibițki, în primăvara 2024, subliniind următoarele coordonate:

- chiar dacă Ucraina va respinge forțele ruse spre graniță, ceea ce e greu de sperat, războiul nu se va încheia;
- „nu văd nicio posibilitate ca Ucraina să câștige războiul pe câmpul de luptă”;
- ambele părți încearcă acum să se poziționeze pentru perspectiva negocierilor, dar acestea nu vor putea începe înainte de a doua jumătate a anului 2025;
- localitatea Chasov Iar⁴ va cădea – e doar o problemă de timp;
- depinde de Europa dacă Ucraina mai rămâne în joc: „Nu avem de ales. Vrem să trăim. Dar rezultatul războiului... nu depinde doar de noi”;
- dacă Europa nu se mobilizează pentru creșterea producției de arme, va deveni o țintă pentru atacurile ruse;
- Articolul 5 din Tratatul NATO ar putea avea puține consecințe practice: „Rușii pot lua țările baltice în șapte zile. Timpul de reacție al NATO este de zece zile”;
- și Ucraina și Rusia vor avea probleme cu

asigurarea cu muniție și armament, dar Ucraina va fi prima care ajunge în această situație;

- ofensiva rusă va începe către sfârșitul lunii mai-începutul lunii iunie și va viza și regiunile Harkov și Sumi;
- în prezent, forțele ruse acționează ca un corp comun, după un plan clar, sub o singură comandă (nu ca în perioada anterioară, n.n.);
- „*NU se poate compara războiul din 2022 cu războiul pe care îl avem acum. Acestea sunt două războaie complet diferite*”.

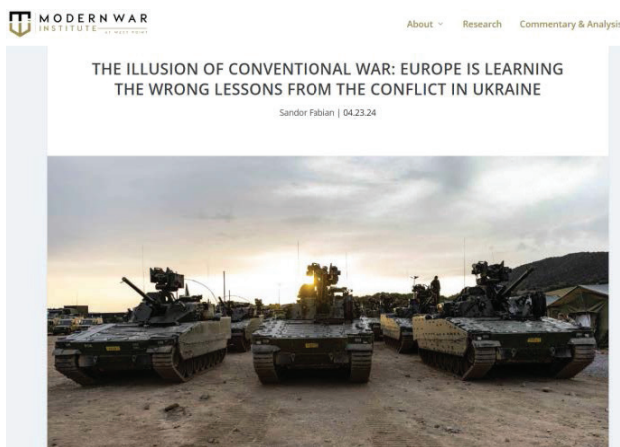
Nici imaginea proiectată de generalul Skibițki nu era una prea optimistă. Finalul, mai ales, în care apreciază că transformările și reformele nu au ocolit nici armata rusă, care a devenit cu totul altceva față de structura care a început războiul în anul 2022, conține o concluzie îngrijorătoare atât în ceea ce privește inamicul, cât și natura războiului purtat de Ucraina.

CUM NU TREBUIE SĂ TE PREGĂTEȘTI PENTRU RĂZBOI

Dar să ne întoarcem la lecțiile învățate ale conflictului din Ucraina. Un analist din Ungaria, fostul locotenent-colonel de forțe speciale, Sandor Fabian, afirma, într-un raport apărut⁵ într-o prestigioasă publicație de specialitate a Academiei West Point, că nu toate lecțiile predate în estul Ucrainei sunt și recepționate și învățate corespunzător.

Analistii tind, uneori, să intre în jocul media și să recurgă la sintagme explozive pentru a-și vinde mai bine conținutul, nu întotdeauna la fel de incitant, al analizelor lor. Este posibil să fie și cazul ofițerului maghiar, dar faptul că analiza este realizată de cineva care provine din estul Europei, cu o potențial mai adecvată cunoaștere a realităților militare din acest spațiu, poate fi și un argument de susținere a viabilității unora dintre afirmațiile sale privind ceea ce se poate învăța, sau nu, din războiul din Ucraina.

Iar lecțiile sunt, într-adevăr, zece la număr, nu toate despre ceea ce trebuie făcut, o parte argumentând că sunt și învățăminte despre ceea



ce nu funcționează la război, deși aspectele în cauză fuseseră exersate și în timp de pace.

1. *Nu răspunde niciodată adversarului tău cu tipul de război pentru care acesta este organizat, antrenat și echipat.* În condițiile conflictului din Ucraina, aceasta înseamnă evitarea războiului convențional clasic (așa cum a făcut Ucraina în primele luni de confruntare) și utilizarea strategiilor și mijloacelor asimetrice (cum nu a mai continuat Kievul în partea a doua a războiului);

2. *Ne place sau nu, războiul se întâmplă în orașe, cu participarea populației civile.* Desfășurarea bătăliilor departe de centrele populate este o iluzie/ localitățile sunt parte a teatrului de război și trebuie integrate în strategia războiului și pregătite în consecință;

3. *Adâncimea strategică este crucială pentru supraviețuire.* Cele mai multe state europene nu au însă această adâncime și, din acest motiv, trebuie să găsească soluții în cooperarea regională, care să permită utilizarea reciprocă a teritoriilor naționale (aceasta poate ajunge la aspecte de cooperare care pot include antrenarea și chiar încadrarea militarilor în structuri militare unificate, desigur într-un cadru legislativ funcțional pe termen lung);

4. *Prietenii sunt importanți la război, dar pot denatura efortul de pregătire pentru război și chiar de ducere a acestuia.* Sprijinul este binevenit, însă acesta vine la pachet cu anumite condiționări, unele impuse, altele tacite (vrei, nu vrei, te angajezi în tipul de război pe care partenerul crede că e bine să-l duci cu armamentul pe care ți-l oferă);

5. *Exercițiile militare trebuie să exerseze*

ce trebuie făcut în caz de eșec, victoriile de la antrenamente nu au nicio importanță. „Victoriile” de la aceste exerciții au devenit o regulă, dar războiul oferă multe deziluzii, nenumărate încercări care trebuie și ele exersate (și nu numai de către militari);

6. *Cunoașterea profundă a adversarului este un multiplicator al forței proprii.* Blocarea promovării celor care au făcut studii la institutele militare ale inamicului (cum a fost cazul multor ofițeri și generali din statele est-europene, dar și din state NATO vestice, care au studiat în fosta URSS, în Rusia anilor 90) a avut consecințe în planul cunoașterii detaliate a forțelor și tacticilor militare ale Moscovei; același efect l-a avut și descurajarea studierii limbii, istoriei și culturii ruse/ cunoașterea adversarului este o procedură, nu poți lupta în orb doar pentru că e „politically correct” să nu ai legături cu acesta;

7. *Echipamentele militare blindate de mari dimensiuni, de exemplu tancurile, și-au trăit traiul.* O treime din flota rusă a Mării Negre a fost scufundată cu arme de mici dimensiuni, iar sute de tancuri au fost distruse de drone. Și unele, și altele sunt scumpe când se cumpără și la fel de scumpe la întreținere/ tranziția de la marile și costisitoare platforme către noile sisteme de arme, mult mai versatile și mai ieftine, va schimba totul: dimensionarea forțelor, tacticile, tehnicile, procedurile, antrenamentul și educația militară;

8. *Nu toată lumea luptă, nu întotdeauna ajung pe front cei mai bine pregătiți.* Războiul din Ucraina a demonstrat că, dincolo de coeziunea patriotică promovată de politicieni și media, nu toată societatea vrea să îmbrace uniforma militară (sute de mii de tineri au trecut granița pentru a evita încorporarea, iar media de vârstă a celor din tranșee a ajuns la un moment dat la 43 de ani)/ de asemenea, există diferențe între procente de recrutare de la orașe și sate, iar statele trebuie să ia măsuri legislative și executive pentru a evita astfel de situații (mai ales cele care nu au o populație numeroasă, iar bazinul de recrutare este unul îngust);

9. *Apărarea națională nu este doar o responsabilitate militară/ guvernamentală.* Uneori structurile militare nu sunt suficiente pentru apărarea unei națiuni, iar capacitățile

civile și neguvernamentale ale statului trebuie integrate și ele în efortul de război/ uneori liderii de pace nu sunt și lideri de război, iar educarea și antrenarea celor care aspiră la funcții în stat face parte din pregătirea pentru apărare;

10. *Dezinformarea* (autorul folosește termenul „deception”/ înșelare, referindu-se doar la aspectul mascării țintelor pe câmpul de luptă, n.n.) *este un multiplicator de forță*. Țintele care nu se văd nu pot fi lovite, în timp ce țintele false, dacă sunt lovite, nu contează în economia războiului/ se pot adăuga operațiile media, importante pentru dirijarea sau schimbarea percepției privind realitatea câmpului de luptă; acest aspect, de dezinformare/ înșelare, are consecințe asupra pregătirii pentru război, a producției de echipamente „fake” cu amprentă imagologică similară celor reale.

LECȚII DE FRONT, LECȚII DE INSTRUIRE

„Lecțiile învățate” din observarea războiului din Ucraina au început să fie predate chiar și de către instituțiile militare care pregătesc noii ofițeri, noii instructori și noii comandanți. Un studiu⁶ realizat de către doi lectori de la Colegiul de Război al Forțelor Terestre ale SUA evidențiază și ce trebuie făcut pentru ca aceste lecții să fie implementate în instruirea noilor studenți, dar și în pregătirea generală a trupelor:

- schimbări în educație, antrenament și doctrină;
- asigurarea viabilității și mobilității punctelor de comandă: semnătura digitală este vizibilă rapid pentru inamic, astfel încât locațiile trebuie schimbate la fiecare câteva ore (este oferit exemplul unui punct de comandă de batalion ucrainean care de două ori pe zi face această operațiune pentru a supraviețui);
- schimbări în modul de acțiune a structurilor medicale și de personal, în condițiile unor pierderi masive (autorii apreciază că într-un război cu caracteristicile celui din Ucraina pierderile SUA ar putea fi de 3600 morți/

zi, în două săptămâni putându-le egala pe cele din războiul din Vietnam);

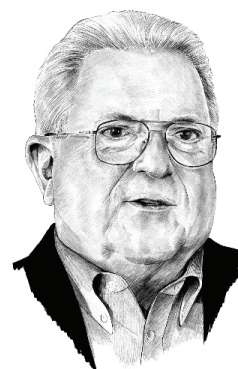
- specialitățile de nișă ar putea deveni sisteme principale, ceea ce va impune regândirea sistemului militar de educație;
- actori non-statali și state cu potențial clasic militar redus ar putea accede la tehnologii militare de ultimă oră care le-ar permite să reia, în variantă contemporană, lupta lui David cu Goliat (David este el curajos, dar nu e bine să-l bată pe Goliat, n.a.);
- operațiile de dezinformare trebuie să devină parte a pregătirii și desfășurării operațiilor militare.

Cât despre trăsătura cea mai spectaculoasă a acestui război, *Bătălia Aeroterestră/ AirLand Battle*, aceasta ar putea evolua și deveni *Artificial Intelligence Land Battle* (la acest moment, termenul nu are un corespondent tradus în limba română).

„ACEST RĂZBOI NU TREBUIA SĂ AIBĂ LOC”

Acest enunț îi aparține lui Chas Freeman⁷, translator al lui Richard Nixon pe timpul vizitei acestuia în China (în 1972) și fost ambasador al SUA în Arabia Saudită (1989-1992), considerat unul din cei mai bine pregătiți diplomați americani în probleme de geopolitică, trecut, în ultima perioadă, în planul doi din cauza pozițiilor critice ale acestuia la adresa unor decizii ale ultimelor administrații SUA în materie de securitate și politică internațională.

Opiniile ambasadorului Freeman despre războaie, în general, aplicate și la războiul din Ucraina sunt unele directe și nu întotdeauna ușor de recepționat de către cei care sunt prinși în retorica mai belicoasă și moralizatoare a prezentei perioade:



- războaiele nu decid cine are dreptate/ ele determină cine rămâne în picioare pe câmpul de luptă;
- cel mai bun mod de a evita războiul este reducerea sau eliminarea temerilor și nemulțumirilor care îl provoacă;
- cine refuză să asculte (să dialogheze, n.n.), riscă o reacție violentă;
- nimeni nu ar trebui să înceapă un război fără obiective realiste, o strategie pentru a le atinge și un plan pentru încheierea războiului;
- altruismul și curajul nu pot înlocui masa militară, puterea de foc și vigoarea forțelor luptătoare;
- războaiele sunt câștigate și pierdute pe câmpul de luptă, nu cu propagandă auto-amăgitoare;
- ceea ce s-a pierdut pe câmpul de luptă poate fi rar, dacă vreodată, recuperat la masa negocierilor;
- când războaiele nu pot fi câștigate, este mai bine să cauți condiții prin care să le pui capăt decât să contribui și mai mult la eșecul strategic.

În viziunea fostului diplomat american acest război, probabil, nu ar fi trebuit să aibă loc – el ar fi putut fi prevenit dacă părțile ar fi fost mai

atente la semnalele de „disconfort militar și strategic“, ca să ne exprimăm metaforic, care au dominat relațiile bilaterale în ultimele două decenii. Una dintre părți a sperat că printr-o lovitură fulgerătoare, vizând direct capitala Kiev, va reuși declanșarea de tratative și obținerea unui acord de pace care să pună în practică ceea ce nu reușiseră cele două acorduri anterioare de la Minsk. Cealaltă parte, și aici nu e vorba doar de Ucraina, a apreciat că pentru îngenuncherea inamicului sunt suficiente măsuri punitive economice și financiare fără precedent, plus un ajutor militar excepțional, în echipamente și expertiză, antrenamente etc., acordat Ucrainei.

Niciuna dintre părți nu a reușit ceea ce și-a propus, iar finalul războiului e la fel de imprevizibil ca în primele zile, singurele certitudini rămânând distrugerile și suferințele produse.

Cât despre lecțiile învățate, ele există, rămâne doar să vedem cum se va finaliza acest conflict, pentru că nu tot ce s-a predat pe câmpul de luptă va fi și validat, învingătorul având dreptul de a decide ce a fost util, inclusiv ca teorie militară, pentru câștigarea războiului.

- ¹ Anthony Loyd, Ukraine suffers while too many countries 'sit on their hands', *The Times*, May 2nd 2024, <https://www.thetimes.com/world/russia-ukraine-war/article/ukraine-russia-interview-ground-forces-chief-putin-fbtpbc9d5>;
- ² <https://www.youtube.com/watch?v=yvppm-IDRYc>;
- ³ *** A fresh Russian push will test Ukraine severely, says a senior general. An interview with Vadym Skibitsky, deputy head of Ukraine's military intelligence, *The Economist*, May 2nd 2024, <https://www.economist.com/europe/2024/05/02/a-fresh-russian-push-will-test-ukraine-severely-says-a-senior-general>;
- ⁴ Ceasov Iar sau Ciasov Iar, transliterat Ceasiv Iar din toponimul ucrainean *Часів Яр*, este un oraș din regiunea Donețk, Ucraina, situat în raionul Bahmut. Localitatea este asediată de câteva luni de forțele ruse;
- ⁵ Sandor Fabian, "The Illusion of Conventional War: Europe Is Learning the Wrong Lessons from the Conflict in Ukraine", Modern War Institute, United States Military Academy West Point, April 23 2024 <https://mwi.westpoint.edu/the-illusion-of-conventional-war-europe-is-learning-the-wrong-lessons-from-the-conflict-in-ukraine/>
- ⁶ Katie Crombe, John Nagl, "A Call to Action: Lessons from Ukraine for the Fututre Force", *The US Army War College Quarterly: Parameters*, vol. 53, nr. 3, 2023, p.19-29, <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3240&context=parameters>
- ⁷ <https://chasfreeman.net/the-many-lessons-of-the-ukraine-war/>

ROLUL CHINEI ÎN SPRIJINIREA COMPLEXULUI MILITAR AL FEDERAȚIEI RUSE

*Dr. Lucian IVAN**
*Irena (ARĂDĂVOAICEI) APOLZAN***

Abstract

China possesses military and dual-use products and technologies that are needed by the Russian Federation's military complex for the successful conduct of the military conflict in Ukraine. In order to support the war effort, the Moscow authorities have ordered measures to strengthen the domestic defense industry, while at the same time purchasing certain products from strategic partners amid the sanctions imposed by the Euroatlantic states.

The Russian Federation's main strategic partner in Asia is China, which has given the necessary military support to the Moscow authorities to support the military conflict in Ukraine, although the Beijing authorities are narratively claiming neutrality and a balanced approach to this war illegally started by the Russian Federation.

In order to determine China to stop supplying Russian defense industry companies with military and dual-use equipment and technologies, additional diplomatic efforts are needed, in particular from the United States of America and EU Member States, which may include in the negotiating mandate economic issues or the inclusion on the international sanctions list of Chinese companies or third state entities that directly or indirectly support Russian military complex companies.

Keywords: *Russian military complex; war; armaments; ammunition; dual-use.*

INTRODUCERE

Succesul relativ în plan militar înregistrat de Federația Rusă în ultima perioadă pe frontul din Ucraina se datorează, în principal, capacității complexului militar rus de a face față cerințelor operaționale ale forțelor armate ruse. Astfel, industria militară a Federației Ruse a reușit să livreze, în cantități suficiente, produse militare necesare pe frontul din Ucraina, concomitent cu

achiziția de armament și, mai ales, muniție de la alte state care împărtășesc, din punct de vedere ideologic, aceleași valori autocrate (un exemplu în acest sens fiind Coreea de Nord).

Pentru susținerea efortului de război, complexul militar-industrial rus a crescut semnificativ producția de arme și echipamente militare și, astfel, și-a menținut armata relativ bine aprovizionată, fapt ce a făcut posibil să obțină prin forță anumite teritorii din Ucraina. În acest context, Moscova a acționat pentru

**Cadru didactic asociat al Colegiului Național de Afaceri Interne.*

***Expert E-ARC, doctorand al Academiei de Studii Economice.*

recondiționarea stocurilor sale mai vechi de arme pe care le deține, și-a consolidat legăturile în domeniul apărării cu China și Republica Islamică Iran și a importat cantități mari de echipamente militare și muniție din Coreea de Nord. Pe de altă parte, produsele militare care provin de la noii săi furnizori sunt de o calitate mai slabă decât alternativele lor occidentale. Cu toate acestea, războiul actual de uzură nu necesită, în multe cazuri, sisteme de arme sofisticate de înaltă calitate și poate fi purtat cu cantități mari de muniții, inferioare tehnologic și relativ ieftine. Prin urmare, eforturile F.Ruse de a-și revigora industria de apărare, cuplate cu ritmul actual al războiului și cu relativa întârziere a ajutorului occidental pentru Ucraina, s-au tradus în cele din urmă în succese rusești directe pe câmpul de luptă.

Astfel, pentru a face față presiunii militare, tot mai crescute, exercitate de forțele armate ruse, Ucraina are nevoie de susținere în efortul său militar, fiind necesar ca statele occidentale să contribuie constant cu echipamente militare de ultimă generație și cantități suficiente de muniție. În acest context, România a decis, pe baza unei hotărâri a Consiliului Suprem de Apărare a Țării, să sprijine efortul combativ al Ucrainei și să livreze un sistem de apărare aeriană Patriot către această țară. Decizia este în interesul strategic al țării noastre având în vedere faptul că sprijinirea cu echipamente militare performante a forțelor armate ucrainene ajută la localizarea conflictului militar cât mai departe de frontiera României și va împiedica Federația Rusă să ocupe teritoriile ucrainene în proximitatea țării noastre (ex. zona Odesa).

SPRIJINUL MILITAR ACORDAT FEDERAȚIEI RUSE DE CĂTRE CHINA

China constituie unul dintre principalii furnizori de echipamente militare moderne pe piața internațională de armament¹, în special către state din BRICS². În ultima perioadă, statul chinez a investit importante resurse financiare și umane pentru dezvoltarea de echipamente

militare performante atât pentru forțele armate proprii, cât și pentru export. Companiile chineze componente ale industriei de apărare și-au adaptat rapid producția pentru a furniza echipamente militare performante partenerilor tradiționali și a obține profituri importante, pe fondul unui climat tensionat de securitate la nivel internațional.

Politica Chinei în domeniul apărării este axată primordial pe obținerea de profituri substanțiale, mai mult decât pe susținerea partenerilor săi pe criterii pur ideologice. Astfel, prin abordarea unei politici pragmatice, bazate pe obținerea de profituri consistente, China a reușit să obțină de la Rusia resurse energetice la prețuri mai mici decât pe piața de profil la nivel internațional și, în contrapondere, a livrat către Federația Rusă produse cu dublă utilizare (civilă și militară) care sunt folosite inclusiv în industria rusă de apărare.

Relațiile politice și economice dintre China și Federația Rusă au fost consolidate prin realizarea unor întâlniri la nivel înalt (prezidențial) între cele două state, unul dintre subiectele abordate, deși nu s-a aflat pe ordinea de zi publică, fiind reprezentat de sprijinul militar acordat reciproc de către cele două părți. Deși poziția oficială a Beijingului cu privire la conflictul militar din Ucraina a fost neutră, decizia Chinei de sprijinire a complexului industrial al Federației Ruse a fost concretizată în livrarea de echipamente și materiale cu dublă utilizare care sunt esențiale pentru industria rusă de apărare. Decizia Moscovei de a achiziționa aceste echipamente cu dublă utilizare de pe piața chineză se datorează, în principal, poziției ferme abordate de statele occidentale de a interzice exportul de astfel de echipamente pe piața rusă de profil.

Miniștrii de externe din țările Grupului celor Șapte (G7) și-au exprimat „*profunda îngrijorare*” cu privire la transferul de materiale și componente de armament de la companii chineze către Federația Rusă³. În context, înalții oficiali occidentali au afirmat faptul că transferul de componente de armament permite Rusiei să își „*reconstituie și revitalizeze*” producția de apărare pentru a continua cu succes războiul din Ucraina. Astfel, secretarul de stat ameri-

can Antony Blinken i-a îndemnat pe omologii săi să crească presiunea asupra Chinei, pe care Statele Unite ale Americii o acuză, în mod direct, că sprijină efortul de război al Federației Ruse prin furnizarea de componente esențiale pentru producția de armament și muniții. În context, înaltul oficial american a afirmat că acest fapt alimentează „*cea mai mare amenințare la adresa securității europene de la sfârșitul Războiului Rece*”, declarând, în cadrul unei conferințe de presă, faptul că „*vedem cum China distribuie mașini unelte, semiconductori, precum și alte produse cu dublă utilizare care au ajutat Rusia să reconstruiască baza industrială de apărare*”.

Totodată, miniștrii de externe ai statelor membre ale G7 au declarat că transferurile de astfel de materiale de la companiile chineze au fost utilizate de Federația Rusă „*pentru a-și avansa producția militară*”. Din această perspectivă, înalții oficiali au declarat că „*acest lucru permite Rusiei să își reconstituie și să își revitalizeze baza industrială de apărare, reprezentând o amenințare atât pentru Ucraina, cât și pentru pacea și securitatea internațională*”, făcând apel la China să înceteze sprijinul acordat autorităților de la Moscova „*deoarece nu va face decât să prelungească acest conflict și să crească amenințarea pe care Rusia o reprezintă pentru vecinii săi*”. De exemplu, ministrul german de externe, Annalena Baerbock, a declarat că Germania nu poate accepta ca liderii de la Beijing să urmărească relații mai strânse cu Moscova. Astfel, aceasta a susținut faptul că „*dacă China urmărește în mod deschis un parteneriat tot mai strâns cu Federația Rusă, care poartă un război ilegal împotriva Ucrainei, ... nu putem accepta acest lucru*”. În schimb, ministrul german a făcut apel la China „*să își folosească influența asupra președintelui rus Vladimir Putin pentru încetarea conflictului militar din Ucraina*”.

Este cunoscut faptul că președintele rus, Vladimir Putin, și președintele chinez, Xi Jinping, au anunțat un „*parteneriat fără limite*” și o „*nouă eră*” în domeniul cooperării bilaterale, inclusiv în domeniul militar. Cu toate acestea, China s-a poziționat în mod oficial ca parte neutră

în conflictul militar din Ucraina și s-a oferit să faciliteze discuții între cele două părți. În context, ministrul chinez de externe, Wang Yi, a reiterat faptul că Beijingul a abordat o „*poziție obiectivă și imparțială*” cu privire la conflictul militar din Ucraina. Acesta a afirmat că „*un conflict prelungit în Ucraina tinde să se deterioreze și să escaladeze și ar putea duce la o criză și mai mare*”.

SPRIJINUL MILITAR ACORDAT DE COMPANIILE CHINEZE

SUA au trasat, în mod repetat, o „linie roșie” privind furnizarea de arme Rusiei de către China. Autoritățile de la Washington condamnă, din ce în ce mai ferm, ceea ce numesc „*sprijinul pe ascuns*” acordat Federației Ruse de către China. Astfel, anumiți oficiali americani de rang înalt au declarat că R.P. Chineză a ajutat Federația Rusă să întreprindă în Ucraina „*cea mai ambițioasă expansiune în domeniul apărării de la eras sovietică și într-un termen mai scurt decât am crezut că este posibil*”. În context, aceștia au adăugat că autoritățile de la Beijing ajută Federația Rusă în diverse domenii, inclusiv producția comună de drone, capacități spațiale și exporturi către Rusia care sunt vitale pentru producerea rachetelor balistice. Datele și informațiile existente în mass media demonstrează profunzimea și amploarea sprijinului Chinei pentru efortul de război al Federației Ruse, care, deși nu furnizează în mod direct armament militar, a permis creșterea bazei industriale de apărare a Rusiei în detrimentul Ucrainei. Astfel, China a fost principalul partener de apărare al Federației Ruse în toată această perioadă, furnizând sprijin direct și indirect mașinării de război a Moscovei.

În anul 2023, în pofida amenințării cu aplicarea unor sancțiuni occidentale, livrările chineze către Rusia au înlocuit, în totalitate, importurile din Europa, SUA, Coreea de Sud și Taiwan, comerțul dintre cele două țări atingând un nivel record de 240 de miliarde de dolari, în creștere cu 26,3% față de anul 2022. După ce a depășit Uniunea Europeană și a devenit cel mai mare partener comercial al Federației Ruse, China exportă, în prezent, în Rusia o parte

semnificativă de produse și tehnologii cu dublă utilizare, de la electronice performante din punct de vedere tehnologic la drone care sunt utilizate în conflictul militar din Ucraina.

Pe parcursul conflictului militar din Ucraina, China a furnizat Federației Ruse semiconductori, cipuri, rulmenți cu bile, echipamente de navigație, piese pentru avioane de luptă și alte componente în valoare de milioane de dolari. În cele din urmă, acest lucru a permis autorităților de la Moscova să își accelereze producția de arme, inclusiv de vehicule blindate, echipamente de artilerie, rachete și drone și să creeze o apărare eficientă împotriva contraofensivei Ucrainei desfășurate în anul 2023. De exemplu, conform unor estimări realizate de experți în domeniu, ponderea globală a Beijingului în importurile rusești de piese pentru mașini unelte performante a crescut la 32% în 2022 și la 80-90% în 2023, în timp ce exporturile chineze de mașini-unelte pentru prelucrarea metalelor în Rusia au atins o pondere de aproape 60% în 2022 și aproximativ 90% în 2023. De exemplu, în luna noiembrie 2023, exporturile totale de rulmenți cu bile către Rusia au crescut cu 345% față de aceeași perioadă din 2021, în timp ce exporturile către Kârgâzstan, probabil direcționate, ulterior, și către Federația Rusă, au crescut cu aproximativ 2.500%. Implicarea Kârgâzstanului ca intermediar între China și Rusia relevă intenția autorităților de la Beijing de a evita eventuale acuzații de export de echipamente cu dublă utilizare către Federația Rusă, prin disimularea destinației și utilizării finale a produselor ce pot avea utilizări militare.

După restricționarea exporturilor către Federația Rusă de produse prioritare de nivel 3 (componente electronice și mecanice specifice, utilizate în sistemele de armament rusești), importanța Beijingului ca furnizor al acestor bunuri a crescut în mod relevant, acest aspect fiind reliefat prin cifrele de afaceri ale companiilor chineze care au exportat astfel de produse cu dublă utilizare pe piața rusă de profil. După întâlnirea la nivel înalt dintre președinții Xi și Putin, din luna martie 2023, suplimentar față de articolele prioritare de nivel 3, importurile rusești de mașini CNC⁴ (nivel 4) de la companii chineze au înregistrat o creștere bruscă.

Deși examinarea acestor tendințe este utilă pentru a înțelege modelele comerciale sino-ruse ce au incidență în susținerea conflictului militar din Ucraina, în cele din urmă companiile care furnizează componente pentru mașinăria de război a Rusiei constituie țintele eforturilor de sancționare impuse de SUA și de către aliații săi strategici. Pentru reliefa mai bună a modului în care se materializează importurile rusești de componente pentru drone de la companii chineze menționăm faptul că, în luna aprilie 2022, cel mai mare producător de drone din China, DJI, care deține o cotă de peste 90% din piața globală a dronelor destinate consumatorilor, a anunțat că își va întrerupe activitatea în Federația Rusă și Ucraina, închizându-și reprezentanțele economice din aceste două state și stopând majoritatea vânzărilor directe în aceste țări. Cu toate acestea, conform datelor și informațiilor publice, în timp ce Ucraina s-a confruntat cu unele probleme în achiziționarea de drone fabricate de DJI din cauza interdicției de vânzare aflate în vigoare, aceste produse și componente relevante au fost importate în Rusia în cantități substanțiale între 2022 și începutul anului 2024 prin intermediul unor rețele complicate de intermediari. Astfel, în primele șase luni ale anului 2023, Federația Rusă a primit drone în valoare de cel puțin 14,5 milioane de dolari de la companii chineze, în timp ce Ucraina a primit livrări de drone în valoare de doar 200.000 de dolari. Chiar dacă Ucraina a reușit, totuși, să obțină drone și componente fabricate în China în valoare de milioane de dolari, majoritatea au provenit de la companii intermediare din Europa.

Pentru a ilustra acest aspect, a fost identificată o rețea de firme străine care a aprovizionat cu componente pentru drone, pe parcursul anilor 2022 și 2023, entități ruse sancționate, inclusiv Entep și Altrabeta. Având sediul, în principal, în China și Hong Kong, cu o activitate intermediară puternică în Turcia, aceste companii au expediat bunuri, inclusiv baterii, elice și motoare, toate destinate, în mod explicit, producției de quadcoptere și multicoptere. De asemenea, au fost efectuate livrări aproape identice către companii din Rusia care nu au fost încă incluse pe listele de sancțiuni internaționale. În plus față

de livrările directe în Rusia, aceste societăți au aprovizionat societăți din jurisdicții intermediare, cum ar fi Turcia, care au efectuat apoi exporturi de produse similare în Federația Rusă.

În plus față de componentele și tehnologiile cu aplicații militare evidente, autoritățile de la Moscova au crescut importurile de bunuri care nu sunt de obicei restricționate de regimul internațional de sancțiuni, dar care joacă, totuși, un rol important în contribuția Beijingului la efortul de război al Federației Ruse. De exemplu, Rusia a crescut, în mod semnificativ, importurile de camioane de producție chineză și de echipamente de excavare, ajutând trupele ruse să se desfășoare mai facil în teritoriile ucrainene ocupate. Totodată, livrările chineze de fibre aramidice⁵ către Federația Rusă au crescut cu peste 350% în perioada 2021-2022, în timp ce numai în ianuarie-februarie 2023 importurile din acest material au atins jumătate din totalul anului 2022.

De asemenea, aceleași companii din China și Hong Kong care fac comerț cu furnizorii militari ai Federației Ruse aprovizionează anumite companii ucrainene care livrează echipamente militare armatei ucrainene. Acest aspect indică o eventuală dilemă în strategia actuală de sancțiuni la nivel internațional împotriva Federației Ruse, în sensul în care anumite companii din China și Hong Kong aprovizionează atât forțele armate ruse, cât și pe cele ucrainene, fapt ce consolidează ideea că la nivel economic China este interesată în obținerea de beneficii de natură financiară, fără a face distincții de natură ideologică sau politică.

Recent, președintele Federației Ruse, Vladimir Putin, a subliniat faptul că Moscova și Beijingul ar trebui să caute o mai mare cooperare în sectorul de înaltă tehnologie, de la producția comună în Federația Rusă de microcipuri de înaltă fiabilitate până la construcția de sateliți de orbită înaltă.

În general, pe măsură ce Kremlinul a continuat să își orienteze baza industrială de apărare departe de Occident, rolul Chinei ca partener important în domeniul apărării și securității a crescut în mod relevant. Astfel, Beijingul a contribuit la reducerea presiunii asupra sectorului industrial

de apărare al Federației Ruse, prin furnizarea de echipamente și tehnologii vitale pentru a ajuta forțele armate ruse să ducă un război de uzură împotriva Ucrainei.

CONCLUZII

Pentru a reduce apetența Chinei de a livra echipamente și tehnologii militare și cu dublă utilizare pentru industria de apărare a Federației Ruse sunt necesare eforturi diplomatice suplimentare, în special din partea Statelor Unite ale Americii și Uniunii Europene care au posibilitatea de a folosi ca mijloc de negociere aspectele de natură economică. Abordarea aspectelor economice este necesară având în vedere interdependența economică dintre economia Chinei și cea a statelor occidentale. De asemenea, China poate juca un rol activ în cadrul negocierilor de pace dintre Rusia și Ucraina, având în vedere influența sa asupra autorităților de la Moscova, relația foarte bună dintre președintele rus și cel chinez putând constitui un factor esențial în cadrul acestor negocieri de pace.

Deși nu este recomandată o politică de forță împotriva Chinei, este necesar ca la nivel diplomatic să se insiste asupra necesității respectării sancțiunilor internaționale împotriva Federației Ruse și eventual să se dispună anumite sancțiuni la nivelul companiilor chineze care sunt implicate în exportul de produse și tehnologii militare și cu dublă utilizare către Federația Rusă. Totodată, se poate analiza oportunitatea impunerii de sancțiuni la nivel internațional și la nivelul companiilor din alte state (ex.: Kârgâzstan) care achiziționează de pe piața internațională de profil produse cu dublă utilizare și, ulterior, le valorifică către companii din cadrul complexului rus de apărare.

Un alt aspect foarte important este reprezentat de consolidarea sistemelor de control al exporturilor de produse și tehnologii cu dublă utilizare la nivelul statelor din zona euroatlantică care dispun de resurse tehnologice importante, precum și de produse care înglobează tehnologii avansate ce pot fi utilizate de companiile din industria rusă de apărare.

BIBLIOGRAFIE

1. KELLY Ng, Yi Ma, "How is China supporting Russia after it was sanctioned for Ukraine war?", *BBC News*, 17 May 2024, <https://www.bbc.com/news/60571253>.
2. LYNCH Suzanne, Clea Caulcutt „G7 leaders to issue strong warning against China trade practices”, *Politico*, 14.06.2024, www.politico.eu/article/g7-leaders-issue-strong-warning-against-china/.
3. WEZEMAN D. Pieter, Katarina Djokic, Mathew George, Zain Hussain și Siemon T. Wezeman, *Trends in international arms transfers, 2023*, SIPRI, Stockholm, March 2024.
4. *** "G7 countris slam Chinese firms` support for Russia`s defence industry”, Aljazeera, 19.04.2024, <https://www.aljazeera.com/news/2024/4/19/g7-countries-slam-chinese-firms-support-for-russias-defence-industry>.
5. *** "China`s Position on Russia`s Invasion of Ukraine”, U.S.-China Economic and Security Review Commisssion, 31.03.2024, <https://www.uscc.gov/research/chinas-position-russias-invasion-ukraine>.
6. *** "EU hits 19 Chinese firms with sanctions over links to Russian war effort”, France 24, <https://www.france24.com/en/europe/20240625-eu-hits-19-chinese-firms-with-sanctions-over-links-to-russian-war-effort>.
7. *** OECD – Ukraine, <https://www.oecd.org/en/countries/ukraine.html>.

¹ În perioada 2019-2023 exporturile chineze de armament au fost îndreptate către 40 de state, preponderent din Asia, Oceania și Africa, și au reprezentat 5,8% din totalul exporturilor globale de armament, Pakistan fiind principalul client al exporturilor chineze. A se vedea Pieter D. Wezeman, Katarina Djokic, Dr. Mathew George, Zain Hussain și Siemon T. Wezeman, *Trends in international arms transfers, 2023*, SIPRI, Stockholm, March 2024.

² Organizație interguvernamentală din care fac parte Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud, Republica Islamică Iran, Egipt, Etiopia și Emiratele Arabe Unite.

³ Suzanne Lynch, Clea Caulcutt „G7 leaders to issue strong warning against China trade practices”, 14.06.2024, www.politico.eu/article/g7-leaders-issue-strong-warning-against-china/.

⁴ Utilizate pentru a produce piese precise pentru diverse sisteme de armament, de la muniție la aeronave.

⁵ O clasă de fibre sintetice rezistente la căldură, utilizate în procesul de producție a vestelor antiglonț.

ROMÂNIA ÎN CADRUL STRUCTURILOR ALIATE DE CONTRAINFORMAȚII

*Andrei-Ciprian ZOTA**
*Laurențiu LĂZĂROIU**

Abstract

Starting in 2024, Romania's role within NATO's counterintelligence structure, the Allied Command Counterintelligence (ACCI), gains a new dimension, building on two decades of active support for NATO's counterintelligence efforts and equities. Thus, the year 2024 is marking the confirmation of the Romanian's CI specialists, military personnel, who have been active in the CI structures, to national and NATO units, for the first time the command of the largest Allied Counterintelligence structure, Region I ACCI, was given to Romania. The representatives of the Romanian military counterintelligence have successfully fulfilled the counterintelligence support of NATO entities in the missions in the theaters of operations in Afghanistan, Iraq, Kosovo, Bosnia and Herzegovina and in the strategic and operative Headquarters of the Alliance.

Keywords: counterintelligence; NATO; allies; CI; support; alliance.

INTRODUCERE

Dintr-o abordare evazivă, marcată de latura comercială, Italia este asociată turismului, vacanțelor și stilului de viață mediteranean, iar sudul Italiei și în special Napoli, orașul contrastelor, este un simbol pentru pizza, fotbal și agitația cotidiană. Din perspectiva istoriei contemporane, cel de-al Doilea Război Mondial a marcat trecutul peninsulei din punct de vedere militar: linia Gustav și bătălia de la Monte Cassino, operațiunea Haski și debarcarea aliaților în Sicilia.

De la legiunile romane din antichitate și până în prezent, în Italia forțele armate sunt asociate tradiției culturale și performanței.

Cu toate acestea, pentru marea parte a populației, este puțin cunoscut faptul că aproape de agitația din Napoli, în Lago Patria, are sediul Comandamentul Forțelor Întrunite NATO - Joint Force Command Naples (JFCNP), unul dintre cele trei comandamente de nivel operațional ale NATO, parte a NATO Command Structure (NCS).

Joint Force Command Naples a fost înființat în anul 2004, iar în prezent 23 state aliate contribuie cu personal, între care și România. Ceea ce este însă și mai puțin cunoscut și mai puțin expus ofensivei mediatică este faptul că în locația JFCNP activează Comandamentul Regiunii I a Comandamentului Aliat pentru Contrainformații/ Allied Command Counterintelligence (ACCI).

**Autorii sunt experți în cadrul Ministerului Apărării Naționale*

ISTORIA ȘI ROLUL ACCI

Comandamentul Aliat pentru Contrainformații este singura structură operativă de contrainformații a Alianței, formată din specialiști în domeniu ai statelor membre. Regiunea I ACCI asigură sprijinul contrainformativ pentru comandamentul JFCNP și structurile sale subordonate, din Vigilance Area South and South-East. O atenție specială este acordată asigurării suportului contrainformativ în locațiile din afara statelor NATO, unde JFCNP exercită comanda misiunilor: Irak, Kosovo, Etiopia. În prezent, pentru prima dată de la crearea organizației, comanda Regiunii I ACCI Napoli este asumată de România.

(Grecia) și Madrid (Spania), iar în anul 1966 Aria I a devenit Regiunea I ACE CI. La acea vreme structura de contrainformații era formată doar din agenți de contrainformații ai armatei Statelor Unite ale Americii și a rămas așa până după încheierea Războiului Rece și redimensionarea NATO (după războiul din Kosovo).

În anul 2002 ACE CI a fost restructurată și a devenit Allied Command Counterintelligence, adaptată pentru a asigura sprijinul contrainformativ al Comandamentului Aliat pentru Operații – Allied Command Operation (ACO) și al unităților și structurilor NATO subordonate.

Pentru prima dată, în anul 2004, au fost invitate țările aliate să contribuie cu lucrători operativi de contrainformații în cadrul detașamentelor ACCI,



Istoria ACCI debutează în anul 1950, când generalul Dwight D. Eisenhower a înțeles vulnerabilitatea expunerii față de structurile ostile de informații a noului creat comandament NATO – Supreme Headquarters Allied Power Europe (SHAPE). Astfel, în anul 1951 acesta a dispus crearea unei structuri specializate – Allied Command Europe Counterintelligence (ACE CI), care să asigure sprijinul de contrainformații tuturor entităților NATO existente. Expansiunea ACE CI s-a produs relativ repede, în anul 1952 fiind înființată Aria I, cu sediul la Napoli/Italia. Până în anul 1965 Aria I a deschis detașamente în Izmir (Turcia), Milano, Verona (Italia), Salonic

dispuse în cele trei Regiuni existente la momentul respectiv. În următorii ani, Regiunea I ACCI s-a aliniat la evoluția structurilor NATO aflate în aria de responsabilitate a JFCNP, desființând detașamentele din Milano, Verona, Madrid și Izmir și înființând alte detașamente în Lisabona (Portugalia) și București (România) în anul 2016.

În anul 2023 funcțiile de comandant de regiune pentru cele patru regiuni ale ACCI au fost deschise pentru încadrare tuturor aliaților NATO. Astfel, în urma selecției, începând cu luna mai 2024 comanda Regiunii I ACCI a fost preluată de România. Ceremonialul de predare-primire a funcției de comandant al Regiunii I ACCI a avut

loc în data de 12 iunie 2024, la sediul JFCNP. La activitate au participat militari NATO din conducerea JFCNP, precum și reprezentanții serviciilor de informații și contrainformații din statele membre NATO.

ACCI ÎN PREZENT

În prezent, cea mai mare regiune a ACCI, Regiunea I, are în aria de responsabilitate flancul sudic și de sud-est al NATO, oferind sprijin contrainformativ, prin cele șase detașamente subordonate, pentru mai mult de 50 structuri NATO situate în țări aliate: Italia, Croația, România, Bulgaria, Grecia, Turcia, Slovenia, Muntenegru, Macedonia de Nord, Portugalia, Spania, dar și entităților NATO ce execută misiuni în Bosnia, Kosovo, Irak și Etiopia.

Activitatea operativă a ACCI este realizată de agenți speciali proveniți din serviciile de contrainformații și informații ale aliaților NATO, în general ofițeri operativi, dar și alte categorii de personal specializate în activitatea de contrainformații militare în domeniul tehnic



și IT. România, prin Direcția Contrainformații și Securitate Militară (DCISM), are alocate un număr semnificativ de funcții de conducere și funcții operative de execuție.

Sprijinul de contrainformații oferit structurilor NATO nu se poate face fără o sincronizare și coordonare cu structurile naționale de contrainformații, cu scopul contracarării efortului informativ ofensiv al serviciilor ostile de informații.

De 20 de ani România este țară contribuitoare în cadrul ACCI, executând misiuni specifice domeniului contrainformații în Afganistan, Irak, Balcanii de Vest și comandamentele strategice și operaționale ale NATO.

Selecționarea unui militar român care să asigure comanda Regiunii I este, în fond, rezultatul efortului constat al DCISM de a contribui activ cu personal specializat și expertiză în munca operativă, atât în teatrele de operații, cât și în structurile multinaționale subordonate NCS. Potrivit comenzii ACCI, nominalizarea reprezintă un semn de încredere acordat structurii românești de contrainformații militare și recunoașterea valorii profesionale a cadrelor operative care au activat în ACCI pe parcursul ultimilor 20 de ani.



BIBLIOGRAFIE

1. AMBROSE E. Stephen, Richard H. Immerman, *Ike's Spies: Eisenhower and the Espionage Establishment*, University Press of Mississippi, November 1, 1999, 369 p.
2. MADER James Louis, "Diplomat soldiers. A study of Military Counterintelligence Cooperation in NATO, 1951-1960", teză de disertație la Universitatea Utrecht, 2017, 240 p.
3. CORSON R. William, Robert T. Crowley, *The New KGB. Engine of Soviet Power*, William Morrow and Company, New York, 1985, 560 p.
4. DALLAS William B., "The Role of Counterintelligence in the European Theater of Operations During World War II", teză de master susținută la Western Maryland College, Westminster, Maryland, 1979, publicată de US Army Command and Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 1993, 166 p.
5. SIMS E. Jennifer, Burton L. Gerber, *Vaults, Mirrors, and Masks. Rediscovering U.S. Counterintelligence*. Washington D.C., Georgetown University Press, December 17, 2008, 320 p.
6. JASON Andress, Winterfeld Steve, *Cyber Warfare: Techniques, Tactics and Tools for Security Practitioners*, Syngress, 2011, 320 p.
7. WALTZ Edward, *Information Warfare: Principles and Operations*, Artech House, 1998, 397 p.
8. MURRAY Williamson, Allan R. Millett (eds.), *Military Innovation in the Interwar Period*, Cambridge University Press, 1998, 428 p.
9. SUN Tzu, *The Art of War*, Dover Publications, 1963.
10. (von) CLAUSEWITZ Carl, *On War* (Michael Howard, Peter Paret eds.), Princeton University Press, 1976, 752 p.
11. HAMMES X. Thomas, *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century*, Zenith Military Classics, Zenith Press, 2006, 336 p.
12. FREEDMAN Lawrence, *The Future of War: A History*, PublicAffairs, 2017, 400 p.
13. SINGER W. Peter, Allan Friedman, *Cybersecurity and Cyberwar: What Everyone Needs to Know*, Oxford University Press, 2014, 320 p.
14. SEAGLE N. Adriana, "Intelligence Sharing Practices Within NATO: An English School Perspective", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 23, nr. 3, 2015, <https://doi.org/10.1080/08850607.2015.1022468>, accesat la 01.08.2024.

CALITATEA INFORMAȚIILOR UTILIZATE ÎN ANALIZE PUBLICE REFERITOARE LA CONFLICTE MILITARE CONTEMPORANE

*Adrieian PÂRLOG**

Abstract

This article explores the impact of the quality and intensity of informational flows generated by conflict zones in Ukraine, the Middle East and the Far East. These regions, characterized by geopolitical tensions and armed confrontations, produce vast amounts of information with varying degrees of credibility and influence. The study investigates how these informational dynamics shape global public opinion, policymaking and media narratives. It highlights the interplay between local actors, global media outlets and digital platforms in amplifying or distorting the flow of information. By analysing case studies from each region, the article identifies patterns in the dissemination and reception of conflict-driven information, emphasizing the role of technology in shaping contemporary communication landscapes. The findings contribute to a deeper understanding of how information warfare and media strategies impact international relations and societal perceptions in times of conflict.

Keywords: *informational flows; conflict zones; geopolitical communication; disinformation and propaganda; technology in conflict; media influence.*

În contextul haosului informațional generat de conflictele și/sau tensiunile din Ucraina, Orientul Mijlociu, Extremul Orient sau din alte regiuni ale lumii, tot mai mulți vectori formatori de opinie au ales calea fie a partizanatului vecin cu propaganda părților, fie cea a formulărilor dominate de certitudinea concluziilor. Astfel, a apărut fenomenul de înregimentare benevolă a multor comunicatori în grupuri de opinie afiliate unei anumite părți implicate în conflict, concomitent cu adoptarea unei conduite vecine cu intoleranța sau condamnarea grupurilor care nu se raliază la poziția acestora. Evident că

factorii ce contribuie la o astfel de segregare comportamentală provin din nivelul, calitatea și intensitatea fluxurilor informaționale ce sunt generate de zonele de confruntare amintite mai sus, dar și din sistemul de înțelegere și percepții conturate anterior, din perspectivă culturală, istorică, religioasă, ideologică sau militară.

În acest sens, devine din ce în ce mai importantă capacitatea individuală a receptorilor de informații de a gestiona concluziile sau lecțiile desprinse din derularea ostilităților traduse în referiri tangibile, ușor de acceptat, dar și în considerente personale, intangibile, mai greu

**General-maior (ret.) prof. univ. dr. Adrieian PÂRLOG este expert în domeniul apărării naționale și informațiilor militare, fost diplomat militar; a îndeplinit funcții de conducere în cadrul structurilor Direcției Informații Militare.*

de decriptat. Elementele tangibile vizează spații fizice, referiri cantitative sau calitative care pot fi reprezentate și înțelese rapid de cititorii obișnuți. Elementele intangibile ale confruntărilor de idei (inclusiv cele referitoare la război) pot fi presupuse sau imaginate și pot avea un impact semnificativ asupra corectitudinii înțelegerii subiective a celor transmise consumatorilor de informații sau știri.

În prezentul material urmărim actualizarea cunoștințelor celor care doresc să înțeleagă evoluțiile curente și de perspectivă în domeniul stabilității și securității regiunilor dominate de conflicte militare. În paralel cu această intenție încercăm să atragem atenția asupra utilității folosirii unui set de criterii care să analizeze calitatea informațiilor receptate. Adică, să împiedice receptorii să considere ca fiind corecte unele informații provenite din zona știrilor false, a dezinformării sau a conspirațiilor. Cum am putea schimba această stare de fapt?

Răspunsul la această întrebare ar trebui căutat în zona grupurilor sociale captive, dar și a oamenilor cu puternice convingeri, care uneori se pot dovedi ca fiind nerealiste. Pentru aceștia, în majoritatea cazurilor, faptele și argumentele raționale nu sunt suficiente. În condițiile războiului informațional contemporan, știrile și informațiile false, dezinformarea, minciunile, propaganda, manipularea, intoxicarea, teoriile conspirației etc. „prind” datorită tendințelor de a impune un model și o structură rațională a realității umane contemporane, fără a trezi suspiciunea derulării unui război hibrid (război fără limite), care dublează confruntările militare și politice clasice.

Un studiu psihologic recent a arătat o corelație strânsă între nevoia de structurare și modelare a informațiilor receptate de oameni și tendința acestora de a crede într-un model preexistent inclus în teoria conspirației. Astfel, s-a pornit de la considerarea secvenței binare 0 0 1 1 0 0 1 0 0 1 0 0 1 1. Un sondaj sociologic pe o grupă de câteva sute de persoane a arătat că peste 56% dintre cei chestionați în legătură cu originea secvenței prezentate au fost de acord că aceasta a fost generată aruncând o monedă

ce a produs repetitiv clasica pereche *banul (0)* sau *stema (1)*. Apoi, de la aruncatul cu banul s-a trecut în lumea știrilor sau a informațiilor sociale și, din serii succesive de astfel de elemente, omul obișnuit ajunge „să vadă” legături existente între cauze și efecte chiar și atunci când nu este cazul (adică devii participant activ la experimente diverse care induc subliminal unele teorii).

Un astfel de experiment este reprezentat de așa-numita *presiune socială a egalilor*. Un motiv pentru care cei mai mulți dintre noi ajung să creadă rapid în ceva este că statutul nostru în societate primează comparativ cu percepția ca fiind oameni corecți. În consecință, ne comparăm în mod constant acțiunile și convingerile noastre cu cele ale colegilor, iar uneori le modificăm pe ale noastre pentru a le face compatibile cu cele ale celor din cercul nostru social (adică tindem să căutăm consensualitatea). Aceasta înseamnă că dacă grupul nostru social crede ceva, este probabil să urmărim și noi această *tendință statistică de turmă*.

Acest efect al influenței sociale asupra comportamentului a fost demonstrat de experimentul denumit „colțul străzii”, condus de psihologul Stanley Milgram¹, care cere să se aleagă un colț de stradă aglomerat. Un nou sosit lângă ei începe să privească cerul timp de aproximativ un minut. Probabil, foarte puțini oameni se vor întreba ce caută să găsească acesta pe cer. Milgram a constatat că, în medie, 4% dintre trecători se vor alătura celui ce se uită la cer. Apoi, a reluat testul cu 10-12 oameni instruiți să se uite simultan la cer timp de zeci de secunde. Pe măsura ce numărul de privitori inițiali crește, tot mai mulți dintre trecătorii, inițial indiferenți, încep a privi și ei spre cer. Când grupul instruit trece de 15 persoane care privesc cerul, aproximativ 40% din trecători se vor opri și vor privi și ei cerul. Aproape cu siguranță ați văzut același fenomen în magazine, când și dumneavoastră sunteți atrași de un stand unde sunt mulți cumpărători. Principiul este confirmat la fel de puternic și în lumea informațiilor sau în aceea a ideilor noi. Dacă mai mulți oameni cred în veridicitatea unei informații este mai probabil să

o acceptați și dumneavoastră ca fiind adevărată. Și dacă, prin intermediul grupului social din care faceți parte, sunteți expuși mai mult la o idee frecvent exprimată, atunci ea devine încorporată în viziunea comună despre lume. Pe scurt, convingerile sociale reprezintă o tehnică mult mai eficientă de persuasiune decât argumentațiile bazate exclusiv pe date și fapte (de exemplu, dacă un grup mare de mame recomandă un produs pediatric, o mamă nou intrată în grupul în cauză se gândește foarte serios că ar fi bine să cumpere și ea acel produs).

Convingerile sociale pot fi, uneori, erori logice care ne determină să minimizăm sau să ignorăm informații factuale credibile (adevărate). O problemă legată de acest fapt o reprezintă tendința comună de a căuta confirmări ale unei informații noi, traduse prin aceea că oamenii caută date și informații care susțin opiniile lor și eludează informațiile care nu o fac. Cu toții suferim de acest *sindrom*, care poate fi riscant în domeniul informațiilor referitoare la securitate. Oricare ar fi considerentele celor implicați în astfel de demersuri, există riscul ca o parte fie să respingă argumentele celeilalte părți, fie să accepte și să susțină argumentele ce sprijină punctele de vedere proprii. O astfel de dilemă determină cu predilecție selecții de informații din surse care sunt deja în acord cu opiniile proprii (și care, probabil, provin din grupul social la care se raportează persoana în cauză). Particularizând la domeniul valorilor ideologice, un astfel de comportament conturează preferințele în materie de informații sau știri dorite. Neînțelegerea impactului distructiv al comunicării strategice referitoare la evoluțiile reale ale evenimentelor din zone de conflict a generat multă poluare informațională sau infodemie, cu implicații majore în ceea ce privește înțelegerea corectă a evoluțiilor politice și militare internaționale.

Cei mai mulți analiști care își propun să dezvolte evaluări personale în domeniul securității, pe care le comunică public, ar trebui să urmărească cu consecvență sensul în care folosesc conceptele principale în demersurile lor. Spre exemplificare, vom face referire la câteva concepte des folosite în domeniu, cum ar fi:

- *calitatea informațiilor* – măsură a satisfacerii nevoilor de fundamentare și luare a deciziilor afectate de riscuri de orice fel;

- *crearea profilului țintei de interes (profiling-ul)*, care poate fi o persoană, un grup de persoane sau organizații – culegere, analiză și sinteză de informații descriptive, explicative, interpretative și predictive referitoare la comportamentul general al țintei, cu scopul de a i se proiecta posibile mișcări viitoare, într-un context specific (originea conceptului provine din verbul italian *profilare* /pro - „înainte” + filare, adică a învârti un filum sau fir).

- *dezinformarea pasivă* (în limba engleză, *misinformation*) – este reprezentată de informații false, care nu au fost generate cu intenția de a provoca prejudicii (de exemplu, cineva postează un articol care conține informații depășite, dar nu își dă seama de acest lucru); practic, putem spune că este o dezinformare neintenționată, făcută de autor din lipsa unei documentări temeinice (probabil că acest tip de comunicare este cel mai prezent în lumea de azi a rețelelor sociale și, mai ales, în cel al emisiunilor de analize politice și sociale de pe principalele canale de radio și televiziune, incluzând și spațiul informațional acoperit de zona podcast-urilor; acest tip de comunicare este accentuat de tentația fiecărui participant de a se implica în schimbul de idei și informații pe rețele sociale, de a solicita o atenție sporită punctelor de vedere cu care acesta contribuie - atenție comparabilă cu cea acordată formatorilor de opinie profesioniști).

- *dezinformarea activă* (în limba engleză - *disinformation*) – este reprezentată de informații false generate în mod deliberat pentru a face rău unei persoane, unui grup social, unei organizații sau unei țări; este o informare voit înșelătoare, cu intenția de a câștiga ceva. Aici regăsim minciuna, intoxicarea, manipularea, persuasiunea, influența, propaganda albă, gri sau neagră, știrile false etc.; subiecții dezinformării active pot fi persoane fizice asumate sau acoperite, anumiți propagandiști, precum și subiecți născuți de industriile digitale (idioti utili, boți, nanoboți, troli și alte „*cutii de rezonanță*”).

- *discursul distructiv* sau *discursul instigator la ură* (în limba engleză, *malinformation*) – este reprezentat de comunicarea de informații adevărate, dar scoase din context cu intenția explicită de a provoca prejudicii unei persoane, grup de persoane, organizații sau state; acest tip de comunicare este cel mai nociv și este folosit frecvent în comunicarea strategică partizană, politică și diplomatică, atunci când se urmărește intimidarea prin dezvoltarea de presiuni de orice fel, premergătoare recursului la amenințarea cu forța.

Identificarea „intenției comunicatorului” reprezintă un element cheie necesar separării categoriilor prezentate mai sus pentru a ușura înțelegerea situațiilor concrete existente în realitate. În plus, amestecul voit sau nu al discursului distructiv cu dezinformarea activă sau pasivă poate amplifica cantitatea de informații negative atât în mediile de comunicare online, cât și offline. Acest lucru complică și mai mult eforturile de stabilizare socială, atât de dorită în mediile guvernamentale.

Majoritatea comunicărilor care includ categoriile prezentate mai sus sunt protejate de norme juridice incluse în legislația internațională referitoare la drepturile omului, care susține dreptul oricui la libera exprimare. Această protecție trebuie concepută și implementată cu atenție pentru a evita consecințele nedorite generate de blocarea libertăților cetățenești, mai ales prin cenzură. În cazul lipsei acestei protecții, ignorarea potențialelor daune generate de comunicarea reală poate duce, în timp, la ostilizare individuală, la instabilitate socială, la incitare la ură sau chiar la violențe publice. Prin urmare, consecințele atât ale acțiunii, cât și ale inacțiunii generate de aspectele descrise mai sus trebuie luate în considerare cu mare atenție.

Dezinformarea activă și pasivă au fost și sunt adesea interschimbate, voit sau nu. În timp ce definițiile utilizate de ONU oferă claritate conceptuală și sunt esențiale pentru conceperea răspunsurilor adecvate ce se referă la drepturile omului, în practică amestecurile între discursul distructiv și dezinformarea de ambele forme

au generat provocări reale pentru stabilitatea cotidiană. Discursurile distructive, dezinformarea activă și pasivă pot avea efecte cumulate severe și imediate, precum și pe intervale mai lungi de timp. Natura globală a rețelelor de comunicare strategică a permis actorilor participanți la dialogul internațional să intervină direct sau anonimizat în dinamica înțelegerii dirijate a mediilor de conflict, amestecând comunicarea de calitate, asigurată de specialiști în domeniu, cu fluxuri informaționale care caută confuzarea, manipularea și influențarea negativă a consumatorilor de informații.

În acest fel, se impune reconsiderarea domeniului intelligence-ului politico-militar ca o interacțiune între politicieni, militari și alți specialiști în domeniul securității. Interfețele politico-militare la nivel strategic și operațional implică robustețe în abordarea relațiilor internaționale, în contextul creșterii complexității conflictelor contemporane ce impun culegere, analiză, interpretare și diseminare de informații politice și politico-militare. Toate acestea se petrec pentru că liderii statelor și organizațiilor implicate trebuie să știe ce fac adversarii lor și de ce fac ceea ce fac, prin politicile guvernamentale curente, incluzând în acestea și perspectivele lor electorale care le dictează comportamentul cotidian.

Lumea de azi a revenit la logica reconfigurării blocurilor geopolitice și geostrategice antagonice (Sudul Global împotriva Occidentului Unitar). Războiul clasic, cu recursul la arme de nimicire în masă, căruia i se adaugă confruntările hibride și revoluția tehnologică, inclusiv inteligența artificială generativă, robotica, rețelele sociale, atacurile cibernetice și militare asupra infrastructurilor critice ale adversarilor, au devenit prezente ce nu mai surprind pe nimeni. În această lume în continuă schimbare, serviciile de informații, contrainformații și securitate sunt obligate să se adapteze la creșterea vitezei de inovație socială, care depășește cu mult viteza de adaptare normativă și juridico-birocratică a societății. Alături de statele tradiționale au apărut ca actori privați unele corporații transnaționale care, uneori, au un potențial financiar superior

unor țări de dimensiuni medii sau chiar mari. În acest nou peisaj, guvernele își doresc capacități operaționale pe care nu le au, dar care există în mediul privat (care uneori nu dorește să-și asume responsabilități suplimentare) – de exemplu, SpaceX - Elon Musk în Ucraina a acceptat inițial solicitări ale Casei Albe de a oferi forțelor armate ucrainene servicii de comunicații satelitare private pe care, după câteva luni, le-a anulat din considerente concurențiale.

În spațiul informațional cibernetic contemporan, manipularea calculatoarelor și a roboților, ca mașini inteligente, este îngrijorătoare și comparabilă cu manipularea minților umane (a liderilor politici sau de corporații) care sunt supuse unor operații psihologice, de influențare și intoxicare extrem de sofisticate. În prezent, operațiile de contrainformații au devenit extrem de solicitante, complexe, dar și provocatoare. Conceptul „need to know” începe să gliseze de la nivel individ la nivelul organizațiilor ce sunt țintite de actori interesați de proiectarea amenințărilor strategice și operaționale. Sunt luate în considerare organizații ce posedă în portofoliu infrastructuri critice, inclusiv cele care au ca proprietari actori privați ce sunt supuși presiunilor de tip „crowd surfing”.

În logica generată de existența telefoanelor celulare și a surselor deschise (OSINT), cetățenii obișnuiți au devenit culegători-furnizori de date și informații de securitate. Astfel, apar provocări noi în spațiul culturii secretului, concomitent cu nevoia unor proceduri noi de verificare a gradului de încredere în sursele de informații și de verificare a veridicității informațiilor oferite de acestea. Metodele, tehnicile și procedurile de ducere a acțiunilor de luptă contemporane au cunoscut o creștere a complexității fără precedent. De exemplu, procedeul clasic de luptă cunoscut ca „focul de contra-baterie” (countertargeting) în contextul oferit de paradigma OODA Loop, aplicat în logica războiului radio-electronic, a devenit o noutate tactică a războiului contemporan în ceea ce privește controlul informațional și cinetic în timp real al zonelor de operații. În acest mod, sunt integrate sisteme de achiziții de

ținte, ISR și contracararea țintelor mobile ce pot dezvolta viteze de deplasare de până la 100 km/h. Se apreciază că procedurile de countertargeting în logica OODA Loop vor deveni o *abilitate de tip instinctiv* pentru ofițerii de informații, ce își vor asuma și elemente de conducere a focului cu sprijin oferit de AI (inteligenta artificială). În viitorul apropiat, sateliți militari și comerciali, în conjuncție cu sistemele ISR și cele de telecomunicații civile, vor deveni factori determinanți ai schimburilor de informații (intelligence) la nivel operativ-strategic.

Revenind la tensiunile existente în zona limitrofă României, încă din primele zile ale invaziei ruse în Ucraina atât Kievul, cât și Moscova au depus eforturi de adaptare la punctele tari și slabe ale celeilalte părți. Inițial, Ucraina a avut o abordare mai realistă, probabil și ca urmare a sprijinului material și de informații oferit de SUA și restul statelor occidentale. Rusia, în schimb, a trebuit să accepte costurile unei slabe planificări strategice inițiale, dar și pe cele ale supraestimării calității rapoartelor predictive referitoare la dorința reală de luptă a poporului ucrainean. Dar, după aproape trei ani de război, decalajul de calitate a eforturilor de adaptare a cunoscut o relativă inversare de tendințe. Ucraina continuă să fie superioară pe latura inovării în actul de comandă bazat pe descentralizare și inițiativă sporită a eșaloanelor tactice, iar Rusia s-a desprins mai greu de vechea filosofie a comenzii centralizate, dar s-a adaptat mai eficient la modificările impuse de mobilizarea rapidă a resurselor necesare recuperării inițiativei strategice.

Ambele forme de adaptare sunt importante, dar câștigarea/ recâștigarea inițiativei strategice primează în viitorul evoluțiilor în teatrul de confruntări. Merită analizate cu mare atenție rearanjările structurale generate de contraofensiva din perioada iunie-noiembrie 2023 dezvoltată de Kiev, de ofensiva incremental-lentă a forțelor ruse din zona Donbas din primăvara-vara anului 2024, precum și străpungerea realizată de trupele ucrainene în zona Kursk. Lecțiile desprinse până acum trebuie să treacă rapid de

pe câmpul de luptă spre liderii politico-militari și apoi către furnizorii de echipamente de luptă, care să contribuie și aceștia la creșterea rapidă a „capacității de adaptare” la modul de operare al forțelor implicate.

Deși de nedorit, înfrângerea Ucrainei încă este un rezultat posibil, deoarece volumul producției de apărare a Moscovei rămâne la un nivel îngrijorător de ridicat. Pentru a susține producția militară, Kremlinul și-a reprojectat lanțurile de aprovizionare pentru a evita sancțiunile internaționale, concomitent cu trecerea economiei naționale pe picior de război și cu reactivarea unor parteneriate cu R.P. Chineză, R.P.D. Coreeană și Iran, în principal, precum și cu unele companii transnaționale, interesate exclusiv de profit. În acest sens, unii analiști occidentali confirmă aprecierile lui Putin conform cărora au fost create peste 520.000 de noi locuri de muncă în sectorul de apărare al țării, care a ajuns astfel la un total de 3,5 milioane de angajați. Iar ceea ce îngrijorează și mai mult sunt aprecierile unor specialiști estonieni care nu văd apropierea punctului de rupere a acestor tendințe. O exemplificare a acestei idei o reprezintă referirile la producția Rusiei de lovituri de artilerie, care prevăd creșteri succesive de la 2 la 4 milioane de lovituri, până în anul 2025. Aceste estimări aparțin unor oficiali occidentali, citați de New York Times, care a remarcat că producerea a 2 milioane de obuze pe an reprezintă dublul față de ceea ce credeau serviciile de informații occidentale că Moscova ar putea produce în mod rezonabil înainte de invazia Ucrainei.

În acest context, forțele armate ale Occidentului au început și ele readaptarea structurală, prin schimbarea centrului de greutate conceptuală, de la lupta anti-insurgență către operații militare de mare amploare, bazate pe mobilitate în siguranță, asigurare medicală și logistică (cu muniții în special) și forțe de luptă complex instruite.

Principalul factor de noutate indus de războiul din Ucraina este dat de omniprezența dronelor de luptă și cercetare, care vor fi incluse în organica tuturor categoriilor de forțe armate,

pe lângă cele comerciale foarte utile și acestea. O altă dimensiune, căreia viitorul luptei armate îi va acorda o atenție sporită va fi aceea legată de producția în masă de echipamente militare (inclusiv a celor cu dublă utilitate) ieftine, a căror combatere va trebui să se realizeze pe o logică economică similară. Detectarea țintelor în adâncimea dispozitivelor de luptă inamice cu sisteme robotizate și lovirea acestora în timp real cu sisteme de rachete și artilerie inteligente vor deveni preocupări majore în viitoarele operații militare. Concomitent, va crește potențialul de apărare antiaeriană și antirachetă a unităților combatante ce vor beneficia de multiplicarea exponențială a sistemelor digitale de război electronic.

Relațiile dintre marile puteri ar trebui să fie dominate de abordări strategice complexe, nu de sloganul tradus prin nevoia, fals imperativă, a intrării în jocuri strategice cu sumă zero. Marile forțe militare ar trebui să dezvolte politici externe care să fie benefice pentru toți cetățenii țărilor lor, nu doar pentru companii generatoare de fluxuri financiare necesare guvernelor. Opinia conform căreia conflictul dintre marile puteri este un generator de bunuri nete este un arhaism logic al perioadei lumii bipolare. Din această perspectivă, rivalitatea SUA – URSS de exemplu, a generat norme referitoare la drepturile civile, cursa spațială a condus la inovații în tehnologia computerizată și a roboților, iar economiile naționale din timpul acelei rivalități au creat prosperitate pentru învingători.

Economiile politizate și dependente de cheltuielile militare, implicit de perspectiva datoriiilor suverane masive, au creat și creează locuri de muncă în sectoarele puternic tehnologizate. Acestea au fost benefice, în primul rând, segmentului social înalt educat. Creșterile economice din perioada 1970 - 1980 au dus lucrătorii din afara sectoarelor cu angajați supracalificați - domenii subvenționate indirect de cheltuielile pentru apărare - spre industria serviciilor, care oferă perspective incerte, salarii mici și o slabă mobilitate pe piața forței de muncă. Perioadele de rivalitate

internațională accentuată nu au fost niciodată benefice claselor sociale de nivel mediu. De regulă, perioadele de rivalitate strategică între marile puteri accelerează cheltuielile bugetare alocate apărării în detrimentul consumului. De exemplu, în SUA media cheltuielilor pentru apărare și securitate se situează la 7-8 % din PIB, iar cheltuielile pentru educație se situează sub 5 %. Cifre similare a înregistrat și Federația Rusă în anul 2023.

Geopolitica rivalității produce rezultate similare și în China de azi. Beijingul exploatează oportunitățile pe care le-a avut și încă le mai are în ceea ce privește potențialul uman angajat în economia națională, dar și în proiectele sale strategice controlate de stat, dintre care se detașează inițiativa Centura și Drumul (Belt and Road/BRI). Creșterea economică susținută, care legitimizează politica autoritară, nu poate continua la infinit. De aceea Beijingul caută

deja substitutele necesare continuării politicii sale curente și unul dintre acestea se conturează a fi naționalismul motivat etnic, inspirat din comportamentele recente ruse și americane explicate prin așa-numita sinergie negativă a rivalității.

Dacă această sinergie va fi adoptată și inclusă ca bază pentru viitoarele strategii, rivalitatea marilor puteri va deveni circulară și va valida căile militariste ale Rusiei și Chinei. Totodată, va justifica și căutarea statutului de primă putere a sistemului internațional de către SUA, iar lumea va trebui să accepte existența unei stări conflictuale ce se va perpetua. Sursele slăbiciunilor democrației (precaritatea economiilor, corupția politică și contradicțiile religioase plus cele socio-etnico-rasiale) nu vor fi anulate în totalitate, iar perpetuarea regimurilor autocrate va continua.

¹ Stanley Milgram - psiholog american specializat în probleme de psihologie socială, cunoscut pentru experimentele sale în domeniul obedienței umane.

LEADERSHIP SERVIABIL BAZAT PE VALORI, CENTRAT PE OAMENI ȘI ORIENTAT SPRE REZULTATE, ÎN ORGANIZAȚIILE MILITARE

*Dorin PANCHIOSU**

Abstract

Servant leadership¹ represents an essential framework for enhancing performance and operational effectiveness in military organizations. This leadership style, characterized by values such as integrity, empathy and social responsibility, promotes a healthy and success-oriented organizational culture. Implementing this type of leadership within the armed forces may encounter challenges and obstacles, but it also brings numerous benefits and opportunities. Among the main advantages are the improvement of organizational culture, morale, and commitment, increased cohesion and operational efficiency, strengthened relationships with civil society, and enhanced legitimacy of military institutions. However, to succeed in implementing this leadership style, a firm and continuous commitment from leaders and military personnel is necessary. Servant leadership is not just an effective method of leadership but also a philosophy and a way of life for military leaders who, by promoting specific values, can positively influence the behaviour and attitudes of personnel within the armed forces and contribute to building a strong, cohesive, and success-oriented organization.

Keywords: *servant leadership; leadership in military organizations; a success-oriented military organization.*

INTRODUCERE

Leadershipul serviabil reprezintă o paradigmă revoluționară în domeniul conducerii, oferind o alternativă empatică la stilurile tradiționale de leadership. La baza acestei abordări se află ideea că un lider adevărat este, înainte de toate, cineva care îi sprijină pe cei pe care îi conduce. Acest concept, deși aparent simplu, are implicații profunde pentru modul în care sunt structurate și conduse organizațiile.

Leadershipul poate fi exercitat printr-o varietate de stiluri, fiecare având propriile caracteristici și propriul impact asupra organizației. Stilul autoritar, de exemplu, se caracterizează prin centralizarea puterii și a deciziilor în mâna unei singure persoane. Acest stil poate fi eficient în situații de criză, unde deciziile rapide sunt esențiale, dar poate duce la demotivarea și îndepărtarea angajaților pe termen lung. În contrast, stilul democratic implică participarea angajaților în procesul decizional,

*Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

promovând astfel colaborarea și implicarea acestora. Totuși, acest stil poate încetini procesul decizional, mai ales în situații care necesită acțiuni rapide. Leadershipul serviabil se diferențiază fundamental de cele două stiluri menționate mai sus prin accentul pus pe nevoile și dezvoltarea personală a membrilor echipei. Spre deosebire de liderul autoritar, care impune directive de sus în jos, liderul serviabil caută să înțeleagă și să răspundă nevoilor echipei². Spre deosebire de stilul democratic, care se concentrează pe implicarea egală în decizii, leadershipul serviabil prioritizează atingerea rezultatelor prin dezvoltarea individuală și bunăstarea fiecărui membru al echipei.

„ÎNAINTE SĂ CONDUCI, TREBUIE SĂ SERVEȘTI”³

Concept popularizat în urmă cu cinci decenii⁴ de către Robert K. Greenleaf, în cartea sa „The servant as leader”, leadershipul serviabil a devenit un punct central în discursurile despre conducere în organizațiile militare moderne. Această paradigmă transformatoare pune accentul pe sprijinirea și dezvoltarea altora, înainte de a-și concentra atenția asupra obiectivelor personale ale liderului. „Într-o lume dinamică și adesea imprevizibilă, leadershipul serviabil oferă o abordare empatică și etică, menită să cultive o cultură organizațională sănătoasă în care membrii organizației gândesc, acționează și interacționează în mod colaborativ și inovator.”⁵

Leadershipul serviabil nu este doar o teorie abstractă, ci o practică esențială pentru liderii care doresc să creeze organizații sustenabile, inovative și de succes; o filozofie care prioritizează nevoile celorlalți și pune accent pe empatie și sprijinul pentru a atinge obiectivele colective. În context militar, liderii care servesc prioritizează bunăstarea trupelor lor, plasând nevoile acestora mai presus de propriile interese personale. Ei conduc prin exemplu, demonstrând un angajament pentru sprijinul trupelor în îndeplinirea misiunilor, creând o cultură a altruismului, colaborării și susținerii reciproce.

Bazat pe ideea fundamentală că un lider autentic este cel care își dorește să sprijine mai întâi și să conducă ulterior⁶, leadershipul serviabil prezintă o abordare care nu doar îmbunătățește calitatea vieții și satisfacția celor care sunt conduși, dar și consolidează organizația în ansamblu. Această viziune asupra leadershipului contrazice modelele tradiționale, autoritare, care adesea pun accent pe control și putere, leadershipul serviabil prioritizând echipa, nevoile, aspirațiile și dezvoltarea profesională a fiecărui membru. Liderii care își concentrează eforturile pe dezvoltarea altora sunt cei care obțin cele mai durabile și semnificative rezultate. Astfel, motivația fundamentală a unui lider ar trebui să fie susținerea celorlalți⁷, deoarece liderii care sunt motivați de dorința de a susține și sprijini, de a avea un impact pozitiv asupra echipelor lor sunt cei care creează organizații prospere și sănătoase⁸. Totodată, așa cum menționează și Samuel Chand, „într-o perioadă caracterizată de lideri narcisiști și mânați de orgolii, leadershipul serviabil pune accentul pe ceilalți.”⁹

UN CADET NU VA MINȚI, NU VA TRIȘA, NU VA FURA ȘI NU ÎI VA TOLERA PE CEI CARE O FAC¹⁰

Un principiu care stă la baza leadershipului serviabil în organizațiile militare este definit de importanța acordată valorilor personale și organizaționale¹¹.

Implementarea unui astfel de leadership reprezintă „abordarea strategică care integrează principii fundamentale, prioritizează bunăstarea și dezvoltarea personalului și urmărește atingerea obiectivelor de misiune cu rezultate măsurabile”¹². La bază, acest stil de leadership combină principiile fundamentale ale valorilor militare cu accentul pe împuternicirea indivizilor, promovarea unui sentiment de apartenență și maximizarea eficacității colective. Deși poate părea contraintuitiv într-un mediu bazat pe autoritatea gradului deținut, leadershipul serviabil se dovedește a fi extrem de eficient în atingerea unor obiective pe termen lung și în construirea

unui climat organizațional pozitiv. În contextul militar, axat pe conducere prin exemplul personal, cu un profund simț al conștientizării modului de exercitare a actului de comandă analizat atât intern, cât și extern¹³, leadershipul serviabil capătă o dimensiune suplimentară deoarece membrii organizațiilor militare dețin deja trăsături de sacrificiu personal pentru binele comun, trăsături care nu doar că inspiră loialitate și respect, dar și contribuie la succesul misiunilor în condiții extrem de dificile și periculoase¹⁴.

Într-o organizație militară, conceptul de leadership serviabil are ramificații începând de la denumirea „serviciu militar”, reprezentând „acțiunea, faptul de a servi, de a sluji în folosul sau în interesul cuiva”¹⁵, precum și în elementele de heraldică specifică unităților (emblemele simbolizând un scut reprezentat sub diferite forme), reflectând valorile fundamentale ale protecției, sprijinului și unității. Această analogie nu doar că aduce o perspectivă profundă asupra rolului liderilor militari, dar și subliniază importanța lor în crearea unui mediu sigur pentru subordonați. În context militar, scutul simbolizează acest rol protector, unde liderii organizației asigură bunăstarea și protecția celor din afara și din cadrul organizației. Totodată, scutul reprezintă rolul liderului în furnizarea resurselor necesare și a sprijinului pentru ca echipa să prospere. În organizațiile militare, liderii care adoptă acest stil de conducere se concentrează pe dezvoltarea și creșterea trupelor, creând un mediu în care militarii își pot îmbunătăți abilitățile și avansa în carieră.

Leadershipul serviabil se bazează pe un set solid de valori și principii etice. În organizațiile militare „jurămintele, valorile, credințele nu sunt doar cuvinte. Ele permit asumarea angajamentului de a-i sprijini pe camarazii soldați și de a sluji țara – ambele fiind mai importante decât noi înșine”, menționează Jeffrey Foley în studiul său „Cinci lecții de servant leadership în armată”¹⁶. Integritatea¹⁷, onoarea și datoria, empatia¹⁸ și responsabilitatea socială¹⁹ sunt doar câteva dintre valorile fundamentale care stau la baza acestui stil de conducere și a organizației militare, în special.

Aceste valori nu sunt doar simple cuvinte, ci principii care ghidează fiecare acțiune și decizie a liderului în organizațiile militare și a organizației în general.

Valorile servesc ca principii directoare care formează cultura și comportamentul organizațiilor militare și constituie cadrul etic pe baza căruia se iau deciziile și se întreprind acțiunile. Liderii care adoptă o abordare bazată pe valori prioritizează integritatea în propriul lor comportament și își țin membrii echipei la aceleași standarde ridicate. Prin demonstrarea și consolidarea constantă a acestor valori, prin modul în care acționează, reacționează și interacționează în cadrul organizației, liderii stabilesc o cultură a încrederii, responsabilității și coeziunii în cadrul unităților lor, fiind conștienți că mesajul cel mai important în actul de comandă este reprezentat de propriul exemplu, iar leadershipul este un privilegiu marcat de virtutea de a se pune în serviciul altora.

Pe lângă aceste perspective, lucrări precum „Cele 21 de calități ale liderului”²⁰ și „Lider la 360 de grade”²¹ de John C. Maxwell, precum și „Adevărul despre leadership” de James M. Kouzes și Barry Z. Posner²², oferă o bază teoretică solidă pentru înțelegerea și aplicarea leadershipului serviabil. Aceste lucrări explorează diverse calități și practici care definesc un lider eficient, subliniind importanța integrității și dezvoltării continue. Liderii care își bazează acțiunile pe principii etice solide sunt cei care reușesc să creeze un impact durabil și pozitiv în organizațiile lor. Această abordare este în concordanță cu filosofia leadershipului serviabil, care pune accentul pe servirea celorlalți și pe dezvoltarea unei culturi organizaționale bazate pe încredere și colaborare²³.

Aplicat în contextul organizațiilor militare, leadershipul serviabil reprezintă conștientizarea importanței misiunii strategice a organizației, dar și impactul asupra oamenilor din organizație²⁴, precum și a faptului că actul de comandă reprezintă responsabilitatea de a-i sprijini atât pe cei din eșalonul superior, cât și pe cei pe care

un comandant îi are în subordine. Leadershipul serviabil aduce numeroase avantaje pentru indivizi și organizație în general, unul dintre principalele beneficii fiind creșterea satisfacției și a angajamentului trupelor. Când liderii sunt preocupați de bunăstarea și dezvoltarea personală a membrilor echipei, aceștia se simt apreciați și valorizați²⁵. Atitudinea de tip leadership serviabil nu doar că îmbunătățește moralul, dar și încurajează membrii organizației să contribuie la succesul acesteia prin crearea unui mediu de lucru pozitiv și motivant, în care „membrii sunt mai dispuși să colaboreze și să sprijine îndeplinirea misiunii cu orice preț, se simt responsabili și au încredere să îndeplinească sarcina pentru care au fost instruiți, fără ca liderii să pună presiune asupra lor sau să se folosească de frică pentru a-i conduce”²⁶.

Un alt avantaj major al leadershipului serviabil este dezvoltarea unei culturi organizaționale puternice și sănătoase, o cultură în care valori precum empatia, integritatea și respectul reciproc sunt promovate, contribuind la crearea unui mediu de lucru sigur și motivațional. Acest lucru nu doar că îmbunătățește performanța organizațională, dar și atrage și reține talente de top. O cultură organizațională bazată pe aceste valori este mai rezilientă și capabilă să facă față provocărilor externe, deoarece membrii organizației sunt mai dedicați și loiali chiar și în absența elementului de leadership. „Cultura conduce execuția strategiei la orice nivel al organizației atunci când liderii nu sunt prezenți”²⁷.

De asemenea, leadershipul serviabil promovează un mediu de lucru colaborativ și inovativ²⁸. Liderii serviabili încurajează schimbul de idei și colaborarea între membrii echipei, ceea ce conduce la soluții creative și inovatoare la problemele cu care se confruntă organizația. În plus, această abordare reduce nivelul de stres și anxietate în rândul cadrelor militare, deoarece aceștia simt că au sprijinul și încrederea liderilor lor. Un asemenea mediu de lucru pozitiv și încurajator este esențial pentru inovație și creștere continuă.

OAMENII SUNT MAI IMPORTANȚI DECÂT ECHIPAMENTELE²⁹

Beneficiile adoptării unei abordări de leadership bazat pe valori, centrat pe oameni și orientat către rezultate în organizațiile militare sunt numeroase și semnificative. În primul rând, prin accentuarea valorilor de bază anterior enumerate, liderii impun un sentiment de scop și identitate în cadrul unităților lor, promovând coeziunea, loialitatea și spiritul de echipă. Această cultură organizațională puternică servește ca bază pentru construirea încrederii și camaraderiei între membrii echipei, esențiale pentru o colaborare eficientă și pentru succes³⁰. În al doilea rând, odată ce există o înțelegere clară de către subordonați a misiunii primite, liderii din cadrul organizațiilor militare care au un stil de leadership serviabil fac tot posibilul pentru îndeplinirea cu succes a respectivei misiuni.

Un aspect central al culturii organizaționale în contextul leadershipului serviabil este autocunoașterea. Liderii serviabili își cunosc punctele forte și punctele slabe și sunt dispuși să învețe și să crească alături de echipa lor. Această autocunoaștere permite liderilor să fie autentici și transparenți, construind astfel relații de încredere cu cei din jur. Abordarea centrată pe oameni prioritizează bunăstarea și dezvoltarea organizației militare, ceea ce are un impact pozitiv asupra moralului, pregătirii generale și menținerii în activitate, deoarece puterea oricărei organizații militare stă în oamenii săi. Fiecare individ aduce abilități, experiențe și perspective unice echipei, iar liderii eficienți înțeleg importanța cultivării și valorificării acestor talente.

Prin promovarea unui climat de respect, incluziune și sprijin, liderii creează un mediu în care personalul se simte valorizat, motivat și încurajat să-și aducă cea mai bună contribuție pentru obținerea succesului misiunii. Această abordare implică și prioritizarea bunăstării și dezvoltării profesionale a membrilor serviciului, asigurându-se că aceștia au resursele, formarea și sprijinul necesar pentru îndeplinirea misiunilor. Atunci când oamenii se simt valorizați și sprijiniți

sunt mai predispuși să rămână în organizație și să își desfășoare activitatea la nivelul lor maxim. În plus, oferind oportunități pentru creșterea și avansarea profesională, liderii pot îmbunătăți competențele și capacitățile echipelor lor, sporind în cele din urmă eficacitatea operațională și rezistența.

„SPUNE-MI CUM SE TERMINĂ”³¹

Comanda, adesea asociată cu autoritatea și luarea deciziilor, capătă o nouă dimensiune în organizațiile militare atunci când este privită prin prisma leadershipului serviabil. Afirmatia generalului David Petraeus – „Spune-mi cum se termină” – are implicații profunde pentru cei care conduc cu empatie, previziune și angajament pentru ceilalți. Aspectul orientat către rezultate al leadershipului în organizațiile militare subliniază importanța atingerii unor rezultate tangibile care contribuie la realizarea misiunii, menținând accentul pe pregătirea pentru misiune și eficacitatea operațională, măsurând progresul și evaluând performanța. Prin stabilirea de obiective clare, de standarde pentru succes și prin promovarea asumării responsabilității la nivelul fiecărui individ în parte pentru propria contribuție, liderii se asigură că eforturile sunt aliniate cu obiectivele strategice și produc rezultate semnificative.

Implementarea leadershipului serviabil în context militar³², bazat preponderent pe un leadership pozițional, poate părea, la prima vedere, o provocare uriașă, unul dintre principalele aspecte fiind rezistența la schimbare. În multe organizații, stilurile de leadership tradiționale, bazate pe autoritate și control, sunt adânc înrădăcinate. Trecerea la un stil de leadership serviabil poate întâmpina rezistență din partea celor care sunt obișnuiți cu abordările tradiționale. Liderii serviabili trebuie să fie pregătiți să facă față acestei rezistențe și să promoveze treptat schimbarea culturii organizaționale.

De-a lungul timpului s-a dovedit că principiile leadershipului serviabil pot fi extrem de eficiente chiar și în cele mai dificile condiții, existând numeroase exemple de lideri militari care au demonstrat un nivel ridicat de autocunoaștere și maturitate emoțională, fiind totodată dispuși să pună pe prim-plan binele comun³³. Acest tip

de înțelegere și abordare a conducerii inspiră loialitate și respect în rândul trupelor, contribuind direct la succesul misiunilor dificile și periculoase.

În mediul militar, leadershipul serviabil poate îmbunătăți coeziunea și moralul echipelor, factori critici pentru succesul misiunilor. Atunci când subordonații simt că liderii lor nu sunt preocupați numai de propria bunăstare, ci sunt preocupați de bunăstarea și dezvoltarea generală, a fiecărui membru din echipă, aceștia devin mai motivați să performeze la cel mai înalt nivel și să își sprijine colegii în realizarea misiunilor³⁴. Solidaritatea și încrederea reciprocă sunt esențiale pentru eficacitatea operațională în condiții de stres și pericol ridicat. De asemenea, leadershipul serviabil poate contribui la dezvoltarea unui climat organizațional pozitiv în cadrul forțelor armate. Prin promovarea valorilor de empatie, integritate și responsabilitate, liderii serviabili pot crea un mediu în care militarii se simt valorizați și respectați, lucru care nu numai că îmbunătățește moralul și angajamentul, dar și reduce riscul de epuizare și problemele de sănătate mentală în rândul acestora.

Cu toate acestea, implementarea leadershipului serviabil în contextul militar necesită o abordare echilibrată. Liderii militari trebuie să fie capabili să își adapteze stilul de conducere în funcție de situație, combinând trăsăturile de servire cu abilitățile de decizie rapidă și autoritară necesare în situații de criză. Această flexibilitate este esențială pentru succesul leadershipului serviabil în mediul militar.

Cultura organizațională, set complex de valori, credințe și comportamente care caracterizează modul în care o organizație își desfășoară activitatea, joacă un rol esențial în succesul oricărui stil de leadership, iar leadershipul serviabil nu face excepție. Greg Cagle definește cultura organizațională ca fiind modul în care oamenii gândesc, acționează și interacționează³⁵. Într-o cultură care sprijină leadershipul serviabil, accentul se pune pe credința de a ajuta, respect reciproc și colaborare. Această cultură favorizează un mediu în care membrii organizației militare se simt valorizați și împuterniciți, ceea ce conduce la o performanță sporită.

CONCLUZII

Leadershipul serviabil reprezintă o paradigmă revoluționară în domeniul conducerii, oferind un stil echilibrat care îmbină armonios trăsături din leadershipul tradițional și cel democratic, diferențiindu-se totodată de acestea prin valorizarea și motivarea fiecărui membru al echipei, obținând în final creșterea încrederii

și a respectului reciproc, valori ce pot influența pozitiv comportamentul, atitudinea, coeziunea și determinarea grupului (subordonați și lider).

În final, leadershipul serviabil reprezintă nu doar o metodă eficientă de conducere, ci și o filozofie și o modalitate de viață pentru liderii militari, aceștia influențând pozitiv comportamentul și atitudinea trupelor și contribuind, astfel, la construirea unei organizații puternice și orientate către succes.

BIBLIOGRAFIE:

1. BLANCHARD Ken, Bowles Sheldon, *High Five! The Magic of Working Together*, William Morrow, New York, 2000, 224 p.
2. BLANCHARD Ken, Broadwell Renne (coord.), *Servant leadership în acțiune. Cum să ajungeți la relații și rezultate excelente*, Ed. Spandugino, București, 2022, 352 p.
3. CAGLE Greg, *The 4 Dimensions of Culture and the Leaders Who Shape Them*, 4 Dimensions Publishing, 2022, 246 p.
4. CHAND Samuel, "Others first", *Avail. The Journal*, nr. 14, 2023, pag. 4, <https://www.flipsnack.com/availleadership/avail-journal-issue-14-jermone-glenn/full-view.html>;
5. COVEY R. Stephen, *Cele 7 deprinderi ale persoanelor eficace*, Ed. ALL, București, 2016, 296 p.
6. FINZEL Hans, *HDLeaders*, <https://www.youtube.com/watch?v=h82Goqo3Yys>.
7. GREENLEAF K. Robert, *Servant Leadership: A Journey into the Nature of Legitimate Power and Greatness*, Ed. Paulist Press International, 2002, 370 p.
8. GREENLEAF K. Robert, *The Servant as Leader*, Robert K. Greenleaf Center for Servant Leadership, Seton Hall University, South Orange, NJ, 2015, 64 p.
9. GRIFFIN John, „Step up and take the lead”, conferință internațională organizată la Cluj-Napoca/ România, participare directă.
10. KOUZES M. James, Posner Z. Barry, *Adevărul despre leadership. Lucruri serioase și esențiale pe care trebuie să le știi despre leadership*, București, Ed. BMI Publishing, 2016, 126 p.
11. LENCIONI Patrick, *Motivul. De ce atât de mulți lideri abdică de la cele mai importante responsabilități ale lor*, Ed. ACT și Politon, București, 2023, 192 p.
12. LENCIONI Patrick, *Cele 5 disfuncții ale unei echipe*, Ed. ACT și Politon, 2023, 286 p.
13. MAXWELL C. John, *High road leadership, Bringing people together in a world that divides*, Maxwell Leadership Publishing, Tennessee, USA (ediția în limba română cu titlul „Drumul cel bun în leadership. Cum să reunești oamenii într-o lume care dezbină”, Ed. Maxwell Publishing, Timișoara, 2024).
14. MAXWELL C. John, *Cele 21 de calități ale liderului*, București, Ed. Amaltea, 2003, 154 p.;
15. MAXWELL C. John, *Lider la 360°*, București, Ed. Amaltea, 2009, 342 p.
16. MAXWELL John C., *Leadeship serviabil, Minutul cu Maxwell*, <https://www.youtube.com/watch?v=peXZ7K2-6k0>.
17. McRAVEN H. William, *Înțelepciunea unui*

- Bullfrog. Leadership simplificat (dar nu ușor)*, Lifestyle Publishing, București, 2023, 208 p.
18. ROBERTS Andrew, *Leadership in War. Essential Lessons from Those Who Made History*, Viking Publisher, 2019, 256 p.
19. SINEK Simon, *Liderii mănâncă ultimii. De ce unele echipe lucrează bine împreună, iar altele nu*, Ed. Publica, București, 2017, 376 p.
20. RICHARDSON M. Tracey, Matthew P. Earnhardt, Tori Morris, Steven M. Walker, *Servant-Leadership in the Military: An Investigation of Servant-Leadership among Technical Sergeants in the United States Air Force* <https://storage.googleapis.com/jnl-gl-j-ijsl-files/journals/1/articles/383/657e2a9487a59.pdf>.
21. *** Codul de onoare al operatorului forțelor pentru operații speciale, www.safos.ro.
22. *** Codul de onoare al cadeților Academiei Militare „West Point”, <https://www.westpoint.edu/about/academy-leadership/commandant/simon-center-for-the-professional-military-ethic/honor-code>.
23. Air Force Chief of Staff Gen David L. Goldfein, https://www.youtube.com/watch?v=P_dbelshRak.
24. *** U.S. Army Center for Army Leadership, Servant Leadership, <https://youtu.be/mQRaRJiiJwk?feature=shared>.

- ¹ Leadershipul serviabil (servant leadership) reprezintă o abordare a leadershipului în care liderul servește nevoile celorlalți mai degrabă decât recurge la exercitarea autorității sale asupra lor; cf. Oxford English Dictionary, <https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=servant+leadership>, accesat la 24.07.2024.
- ² Ken Blanchard, London Business Forum, <https://www.youtube.com/watch?v=ctZHSa4Qhd4&t=59s> accesat la 24.07.2024
- ³ „Before you lead, you have to serve” – Robert K. Greenleaf, *Servant Leadership: A Journey into the Nature of Legitimate Power and Greatness*, Ed. Paulist Press International, 2002.
- ⁴ <https://www.greenleaf.org/what-is-servant-leadership/> accesat la 24.07.2024
- ⁵ John Griffin, Conferința internațională „Step up and take the lead”, Cluj-Napoca, România, participare directă a autorului, 2024.
- ⁶ Robert K. Greenleaf, *Op.cit.*
- ⁷ John C. Maxwell, *High Road Leadership. Bringing People Together in a World that Divides*, Maxwell Leadership Publishing, Tennessee, USA (publicată în limba română cu titlul „Drumul cel bun în leadership. Cum să reunești oamenii într-o lume care dezbină”, Ed. Maxwell Publishing, Timișoara, 2024, p. 68).
- ⁸ Patrick Lencioni, *Motivul*, Ed. Act și Politon, București, 2020, p. 142.
- ⁹ Samuel Chand, „Others first”, *Avail. The Journal*, nr. 14, 2023, pag. 4, <https://www.flipsnack.com/availleadership/avail-journal-issue-14-jermone-glenn/full-view.html>, accesat la 15.07.2024.
- ¹⁰ Codul de onoare al cadetilor Academiei Militare „West Point”, <https://www.westpoint.edu/about/academy-leadership/commandant/simon-center-for-the-professional-military-ethic/honor-code>, accesat la 21.07.2024.
- ¹¹ U.S. Army Center for Army Leadership. Servant Leadership, <https://youtu.be/mQRaRJiJwk?feature=shared>.
- ¹² Air Force Chief of Staff Gen David L. Goldfein, https://www.youtube.com/watch?v=P_dbe1shRak, accesat la 24.07.2024
- ¹³ William H. McRaven, *Înțelepciunea unui Bullfrog. Leadership simplificat (dar nu ușor)*, Lifestyle Publishing, București, 2023, p. 176.
- ¹⁴ Andrew Roberts, *Leadership in War. Essential Lessons from Those Who Made History*, Viking Publisher, 2019.
- ¹⁵ <https://dexonline.ro/definitie/serviciu>, accesat la 24.07.2024
- ¹⁶ Jeffrey W. Foley, „Cinci lecții de servant leadership probate în armată”, în Ken Blanchard, Renne Broadwell (coord.), *Servant leadership în acțiune. Cum să ajungeți la relații și rezultate excelente*, Ed. Spandugino, București, 2022, p. 168.
- ¹⁷ Integritatea este fundamentul pe care se clădește încrederea și respectul în relațiile dintre lider și echipă. Un lider serviabil trebuie să fie autentic și consecvent în valorile și acțiunile sale, fiind un exemplu de integritate pentru ceilalți.
- ¹⁸ Empatia este o altă trăsătură esențială a liderului serviabil, care îi permite să înțeleagă și să se conecteze cu nevoile și perspectivele membrilor echipei. Prin punerea în practică a empatiei, liderul serviabil demonstrează că îi pasă de binele celorlalți și este dispus să îi sprijine în realizarea potențialului lor maxim.
- ¹⁹ Responsabilitatea socială este, de asemenea, o valoare centrală în leadershipul serviabil, implicând luarea în considerare a impactului deciziilor și acțiunilor organizației asupra comunității și societății în ansamblu. Un lider serviabil este conștient de rolul său în promovarea unui mediu de lucru etic și sustenabil, care să contribuie la bunăstarea tuturor părților implicate.
- ²⁰ John C. Maxwell, *Cele 21 de calități ale liderului*, București, Ed. Almathea, 2003, p. 133.
- ²¹ John C. Maxwell, *Lider la 360°*, București, Ed. Almatea, 2009, p. 319.
- ²² James M. Kouzes, Barry Z. Posner, *Adevărul despre leadership. Lucruri serioase și esențiale pe care trebuie să le știi despre leadership*, București, Ed. BMI Publishing, 2016, p. 92.
- ²³ Stephen R. Covey, *Cele 7 deprinderi ale persoanelor eficiente*, Ed. ALL, București, 2016.
- ²⁴ William H. McRaven, *Op. cit.*
- ²⁵ John C. Maxwell, Leadership serviabil, Minutul cu Maxwell, <https://www.youtube.com/watch?v=peXZ7K2-6k0>, accesat la 11.07.2024.
- ²⁶ Ken Blanchard, Renne Broadwell (coord.), *Op.cit.*, p. 87.
- ²⁷ Greg Cagle, *The 4 Dimensions of Culture and the Leaders Who Shape Them*, 4 Dimensions Publishing, 2022, p. 57.
- ²⁸ Patrick Lencioni, *Cele 5 disfuncții ale unei echipe*, Ed. ACT și Politon, București, 2023.
- ²⁹ Codul de onoare al operatorului de Forțe pentru Operații Speciale în Armata României.
- ³⁰ Ken Blanchard, Sheldon Bowles, *High Five! The Magic of Working Together*; William Morrow, New York, 2001.
- ³¹ „Tell me how it ends” – General David Petraeus.
- ³² Tracey M. Richardson, Matthew P. Earnhardt, Tori Morris, Steven M. Walker, “Servant-Leadership in the Military: An Investigation of Servant-Leadership among Technical Sergeants in the United States Air Force”, <https://storage.googleapis.com/jnl-gl-j-ijsl-files/journals/1/articles/383/657e2a9487a59.pdf>, accesat la data de 14.07.2024
- ³³ Simon Sinek, *Liderii mănâncă ultimii. De ce unele echipe lucrează bine împreună, iar altele nu*, Ed. Publica, 2017.
- ³⁴ Dr. Hans Finzel, HDLeaders, <https://www.youtube.com/watch?v=h82Goqo3Yys>, accesat la data de 24.07.2024.
- ³⁵ Greg Cagle, *Op. cit.* p. 58.

FEMEILE ȘI LUMEA INTELLIGENCE-ULUI MILITAR

*Isabela ANCUȚ**

Abstract

Searching the human history for the spy-women, we will find a stereotipal definition, such as a woman which uses his body and charmes, in order to obtain data or information. Historically speaking it has been superposed the image of the lover-women with the image of the spy-women. In the same time, another label was superposed, such as the image of the nurse-woman or of the domestic-wife. These stereotypes may be very easy to be revealed, but never easy to be criticized if we describe the intelligence activity, the role and the importance of the women in the Intelligence history in the Modern Times.

This article offers examples from the Ancient Times and from the beginning of the Modern Period which proves the valuable work and role of the female agents. The Espionnage exclusively masculine until the Modern Times, has discovered the utility of the feminine side – intuition, discretion, self thrust and self-esteem, carefulness, analyse capacity, endurance and resilient behaviour – all these being very usefull in the Intelligence field.

Keywords: *military intelligence; woman-spies; female espionage network; history of espionage.*

INTRODUCERE

În numeroase documente scrise (fie că este vorba de opere literare, izvoare istorice sau alte forme de acte și înscrisuri) regăsim atestat faptul că femeile au avut un rol activ în lumea intelligence-ului militar încă din cele mai vechi timpuri, dar că activitatea acestora într-un cadru instituționalizat este de dată recentă. Explicația acestei situații constă în faptul că activitatea acestora a fost mai mereu minimalizată, trecută cu vederea și, de cele mai multe ori, atunci când era valoroasă, asumată de o figură masculină. De-a lungul istoriei, ideea de femeie-spion a fost

asociată adesea fie cu o femeie fatală („vampă” sau „prostituată”), precum Mata Hari, fie cu una „tocilară”, „fată bătrână”, ușor de ignorat.

Exemple sunt nenumărate. În Biblie le găsim pe Dalila, Rahab sau Jezebel ca spioane, instrumente sau lideri de acțiune. Chiar și Sun Tzu în „Arta războiului” vorbea de importanța femeilor în culegerea de informații despre inamic.

Odată cu înaintarea în timp, cercetătorii din domeniu le-au identificat pe Teodora, Elena, Elisabeta I și Maria Tereza – împărătese/regine și, totodată, și lideri de acțiune remarcabili în domeniul intelligence-ului. Imaginea acestora îmbracă forme fascinante, de la una pitorească, plină de mister, până la cea de conducătoare chibzuită,

*Autoarea este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale

interesată de binele și prosperitatea poporului, naționalistă.

Carisma și inteligența merg mână în mână atunci când încercăm să „descifrăm” rolul și importanța femeii-spion. Cancelarii puternice ale vremii (precum Germania), începând cu anul 1910, au ales să utilizeze femei în cadrul unor acțiuni periculoase și complexe, pornind de la ideea clișeu că femeia va utiliza mereu puterea sa de seducție pentru a culege informații. Cu toate acestea, sunt studii care arată că, de multe ori, acțiunile acestora nu au avut nimic comun cu seducția, fiind generate de iubire, solidaritate, spirit de „aventură socială” (dorința de a distruge limitele nedrepte impuse de societate) sau chiar de conjunctura (fastă sau nefastă) de evenimente. În plus, mai există un clișeu de largă circulație care spune că un bărbat poate minți/inșela, încălca anumite legi sociale și morale pentru atingerea scopului propus (mai ales dacă acesta este în slujba țării), dar pentru o femeie este cel puțin imoral să facă aceleași lucruri.

Hamil Grant afirma, în cartea sa despre istoria spionajului, că „de regulă, femeia nu reușește să fie agent al serviciului secret” deoarece ea acționează numai din cauza iubirii sau răzbunării, fiind „incapabilă” în a experimenta „platonicul patriotism” care îi conduce pe bărbați¹. Pentru serviciile engleze și americane aceste cerințe erau absurde în condițiile în care o atitudine prietenoasă, avansurile făcute de femei, nu erau considerate mijloace de culegere de informații, ci manifestări fizice și psihice „naturale” ale genului feminin. Cât de eronate au fost aceste percepții s-a văzut ulterior, în timp, unele din cele mai mari „lovituri” din lumea spionajului fiind realizate de „sexul slab”. În vremurile mai vechi le găsim pe „incomparabila Astrea” - Aphra Behn (Johnson), scriitoare și spioană britanică în Țările de Jos, precum și „Trandafirul sălbatic” - Rose Greenhow, spioană sudistă în Războiul civil din America.

Este general acceptat, de către istorici, faptul că femeile aparținând claselor sociale superioare erau predestinate culegii și diseminării de informații, în timp ce femeile din clasa medie erau utilizate ca informatoare și/sau curier. Clasa de jos, care cuprindea femeile angajate drept

servitoare, guvernante, companioane, femei de serviciu etc., era cea mai „activă” prin prisma faptului că mediile de contact erau foarte diferite și extinse, deci cu mai multe posibilități de culegere a informațiilor. Să nu uităm că agentul francez care a descoperit nota informativă care a dus la eliminarea lui Alfred Dreyfus pentru trădare a fost o femeie – Marie Bastian, angajată ca femeie de serviciu la Ambasada Germaniei².

Intelligence-ul feminin a trecut de la faza de „este cu adevărat spionaj?”, specifică Primului Război Mondial, la cea de intelligence feminin specializat - militar, în perioada interbelică, pe timpul și după cel de-al doilea conflict mondial. Apărut inițial ca o potențialitate – este posibilă culegerea de informații „bune” de către personalul feminin medical?, ulterior s-a dezvoltat și specializat, exemple elocvente în domeniu fiind organizația „La Dame Blanche” și, mai târziu, Filiera Franceză a SOE³, pe care le vom analiza în cuprinsul acestui articol. Și poate pentru că, lipsind bărbații (plecați la război), păstrarea datelor și a arhivelor a intrat în sarcina doamnelor (The Ladies - vestita Secțiune H din cadrul precursorului lui MI5 - SIS⁴), drept care există numeroase date despre această evoluție a implicării femeilor în intelligence, respectiv în intelligence-ul militar, în Marea Britanie, Franța și SUA.

SOE a fost considerat serviciul feminin de elită în intelligence al lui W. Churchill, în condițiile în care 40% dintre agenții de teren pentru Franța erau femei. Cea mai „exotică” dintre ele a fost prințesa Noor-un-Nisa Inayat Khan, fiica unei americance de origine engleză și a unui indian maestru sufi, descinzând din Tipoo Sahib, sultanul din Mysore. Ca multe dintre colegile sale va fi „victimă” politicii unor cadre de conducere din MI6⁵, care, pentru intoxicarea serviciilor secrete germane, au sacrificat rețeaua de „amatori” ai serviciului clandestin pe care îi disprețuia⁶ - lăsând pe teren alte rețele. O astfel de mișcare a determinat căderea rețelei „Prosper” (1943), adică eliminarea a 400 de francezi din Rezistența franceză și a 35 de ofițeri SOE, printre aceștia regăsindu-se Andree Borrel, Yolande

Beekman, Vera Light, prințesa Noor-un-Nisa Inayat Khan, Cecily Lefort, Diana Rowden.

Oficial, arhivele britanice au consemnat că prima femeie care a servit guvernul britanic, ca ofițer de intelligence (ofițer politic în cadrul serviciului de informații britanic în 1916), a fost Gertrude Margaret Lowthian Bell (1868-1926), agentă britanică în Orientul Mijlociu în timpul Primului Război Mondial, prima femeie licențiată în istorie la Oxford și arheolog de excepție. Alte exemple, indiferent de partea cărei „tabere” au acționat, în perioada Primului Război Mondial, sunt: „Alouette” - Marthe Richer, dublă agentă franceză; doctorița Elisabeth Schragmüller - agentă germană, organizatoarea unei școli de spionaj adevărate; „B9” - Maria Bălan, spioană româncă în Imperiul austro-ungar; „Lisa” - Martha Dodd, spioană a NKVD-ului; „Satyr” - Sylvia Callen Franklin (Cadwell), agent al URSS în SUA.

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial putem aminti: „Pisica” - Mathilde Carré, agentă germană în Franța sau „Cicero” - Elyesa Bazna, agent german în Turcia, ambele recunoscute pentru versatilitatea comportamentului și valoarea informațiilor transmise⁷; „femeia-păpușă” - Velvalee Dickinson (Blucher), spioană americană pentru Japonia; „Marie Monin”/„Germaine”/„Diane”/„Camille” - Virginia Hall, „Nora Baker” - prințesa Noor Inayat Khan, „Lise” - Odette Sansom (Brailly), „Louise” - Violette Szabo și „Pauline”/„Armand”/„Krystyna Skarbek” - Cristine Grandville, agente britanice ale SOE; „Sonia”/„Ursula Hamburger”/„Ruth Werner” - Ruth Kuczynski, agentă a GRU în China, Elveția și Marea Britanie.

INTELLIGENCE-UL „CIVIL”

Este dificil de realizat o „clasificare” a femeilor din *intelligence* de-a lungul istoriei în condițiile în care serviciile de intelligence evoluau - se creau, se reformau și/sau se specializau. În plus, este și mai dificilă crearea unei taxonomii a tipurilor de agenți-femei care au activat în acest domeniu: „cârțițe”, agente infiltrate, „cameleoni”, agente de influențare, agente duble, agente în

așteptare/„adormite”⁸, deși odată cu cel de-al Doilea Război Mondial putem vorbi de femei-ofițer de intelligence specializate (cu precădere în criptologie) sau în ceea ce azi numim GEOINT, SIGINT (cu precădere la categoriile de forțe aeriene și navale), OSINT și IMINT⁹.

Astfel, pot fi amintite: „Capcana Lily” - Elena Serghieieva, cel mai eficient agent dublu al MI5 (a intoxicat Abwehrlul cu date false privind debarcarea trupelor aliate în Franța); „prostituata” care a schimbat cursul celui de-al Doilea Război Mondial - Amy Thorpe Pack, atunci când a transmis codurile secrete ale Marinei italiene și cele ale flotei guvernului pro-german de la Vichy; cea mai importantă „capcană cu miere” - Margarita Konenkova, care s-a infiltrat și în Casa Albă; „regina spionajului roșu” - „Mirna”/„Umnița”/„Abila” Elizabeth Bentley, care a condus cea mai importantă și extinsă rețea de spioni de pe teritoriul american; cea mai longevivă spioană sovietică de pe teritoriul britanic, - „Agenta 008”, - Melita Norwood („bunicuța spioană”¹⁰). Trebuie să menționăm că „Abila” Elizabeth Bentley nu a fost prinsă de autoritățile americane, ci s-a auto-denumțat, motivul deciziei fiind „dezamăgirea” acesteia față de orientarea ideologică a URSS și relaționarea cu „superiorii” din cadrul serviciilor sovietice de intelligence.

Este general acceptat că printre primele femei cu relevanță, care au lucrat în spatele liniilor inamice pentru serviciile britanice de intelligence, s-a aflat Edith Cavell. Cu toate acestea, calitatea sa de spioană în adevăratul sens al cuvântului este încă sub semnul întrebării¹¹, documentele referitoare la coordonarea activității acesteia de către actualul MI6 fiind încă secretizate. S-a putut afla că agentele din rețeaua acesteia, Louise Thuliez și doamna Cavernaile au avut legături directe cu agenții de intelligence francezi și britanici¹².

Edith Cavell a fost o soră medicală care a ajutat sute de militari britanici și peste 15.000 de soldați francezi și civili să fugă din Belgia ocupată de germani în Olanda, stat declarat neutru¹³, cu ajutorul arhitectului belgian, Philippe Baucoq, care a fondat o organizație clandestină ce salva militarii englezi și francezi răniți și îi transfera în

afara teritoriilor ocupate. Rețeaua s-a dezvoltat prin contribuția unor persoane importante, aici putând fi menționate: prințesa Marie de Croÿ (al cărei castel, Château de Bellignes, a fost spitalul unde lucra E.Cavell), contesa Jeanne de Belleville (a cărei reședință de la Montignies-sur-Roc a fost unul din adăposturile utilizate în activitate), Louise Thuliez, Elise Grandprez, baroneasa de Crombrugge, Marie Carlet. E.Cavell și P.Baucq au fost împușcați la 12.10.1915, în Bruxelles, ca urmare a trădării lui Georges Gaston Quien¹⁴.

Alături sau după organizația Cavell–Baucq au apărut și s-au dezvoltat o serie de rețele similare precum Serviciul Alice, Marthe Cnockaert, rețeaua Petit, Serviciul de Monge, Plutonul 49 etc. Serviciul Alice a fost o rețea de informatori a serviciului secret britanic, înființată în ianuarie 1915 de către Louise de Bettignies („Alice Dubois”) în regiunea Lille. Această organizație a fost strâns legată de domeniul intelligence deoarece a cules informații militare precise despre forțele germane, trupe, capacități militare, infrastructura utilizată de acestea. Cu ajutorul lui Marie Leonie Vanhoutte („Charlotte”) rețeaua s-a extins și în zonele Cambrai, Valenciennes și Saint Quentin. Odată cu arestarea sa, rețeaua nu a mai supraviețuit.

Aceste doamne (ca și multe altele, nementionate aici din motive de spațiu redacțional) au executat, cu precădere, servicii medicale/de caritate și, concomitent servicii de culegere de informații, informații „civile” împletite cu cele „militare” (nu conta tipologia informațiilor culese, ci doar valoarea lor din punct de vedere informativ). Dedicția doamnelor în derularea activității a contribuit la împiedicarea ocupării în totalitate a Franței de către germani, în timpul primului conflict mondial. În plus, a oferit motivul ideal pentru ca serviciile de intelligence britanice să inițeze derularea de acțiuni extinse de spionaj pe teritoriul francez, dar și în alte state ocupate de germani – Belgia și Luxemburg. Astfel, arhivele ne arată importanța activităților derulate de „Rețeaua Petit” și organizația „La Dame Blanche”. Gabrielle Petit („Mademoiselle Legrand”) a fost recrutată de către serviciul secret britanic în 1915 și a primit, spre deosebire de predecesoarele sale, o educație specifică

domeniului. G.Petit a lucrat o perioadă scurtă de timp, fiind deconspirată și, ulterior, împușcată de germani pentru trădare la 01.04.1916.

Încheierea carierei multora dintre „femeile – agent” de intelligence nu a fost totdeauna cea mai fericită. Unele au reușit „să scape” – Maria Bălan, altele să fie grațiate – Mathilde Carré, dar majoritatea acestora au fost executate, cu sau fără judecată, precum Violette Szabo și Noor Inayat Khan¹⁵ sau „Tania/Tamara Bunke” - Laura Gutierrez, agentă aflată sub acoperire lucrând în Cuba, pentru serviciile est-german și sovietic. Există și unele excepții în sensul că unele agente nu au fost nici prinse, nici judecate, cum este cazul Elyesei Bazna, baronei Reissa von Einem sau Melitei Norwood.

Pentru cele care au impresionat prin dedicație și sacrificiu vom găsi monumente dedicate „agentelor căzute la datorie”: Pauline Cushman (îngropată în cimitirul național din San Francisco, ca „spion pentru Uniune”) și Rose Greenhow în SUA; Edith Louisa Cavell – agentă britanică în Belgia pe timpul Primului Război Mondial și Aphra Behn, îngropate în catedrala Westminster Abbey; Gabrielle Alina Eugenia Marie Petit, considerată „eroină națională” în Belgia. Violette Szabo are un muzeu organizat în memoria ei, iar Ruth Kuczynski a fost distinsă cu înaltul titlu de „erou al Rusiei”. În majoritatea situațiilor, distincțiile și medaliile au fost acordate post-mortem (este cazul multor agente din cadrul SOE).

Trebuie să reamintim că, la început, serviciile de intelligence (fie MI6, fie CIA sau KGB) au manifestat reticență față de implicarea femeilor în domeniu. Cu toate acestea, alături de Sir William Stephenson („Intrepid”)¹⁶, Maxwell Knight, primul șef al MI5, a fost unul dintre susținătorii recrutării de femei-spion, considerând că acestea sunt eficiente, discrete, lucide și logice, putând lucra în orice condiții. Pornind tocmai de la aceste calități care erau necesare secretarelor, acesta a demonstrat că astfel de femei sunt „aproape invizibile” și eficiente în culegerea de informații. Un exemplu în acest sens îl reprezintă cazul lui Mona Maund. Maxwell Knight a recrutat-o pe Mona Maund – cunoscută sub numele de cod „M/2” (m.1996), care s-a infiltrat în rândul

comuniștilor din Marea Britanie, în anii 30. În conformitate cu mentalitatea masculină de la acea vreme, informațiile acesteia au fost ignorate de către șeful nemijlocit (Jasper Harker), care nu a crezut că agenta poate obține date atât de valoroase, în condițiile în care ea era doar o dactilografă - o persoană fără nicio importanță, o „fată bătrână” fără perspective¹⁷. Nu a contat că informațiile au fost obținute după șase ani de muncă sub acoperire, de „jucat” un rol atipic acesteia („a necesitat mult nerv și impertinență”) și că, în afara rețelei respective de spionaj rus, Maund a reușit să o deconspire și pe Melita Norwood („Jola”), cel mai longeviv spion rus din teritoriile britanice la acea vreme.

Paradoxal, Jasper Harker a ignorat informațiile lui Maund, considerând că Melita Norwood nu era capabilă de a fi spion rus și a concediat-o pe singura femeie-ofițer de intelligence din agenție¹⁸. Melita Norwood și-a continuat activitatea, trimițând informații esențiale sovieticilor despre programul nuclear britanic, iar în 1958 a fost decorată de către KGB. Aceasta a fost descoperită, „din nou”, în 1999, fiind desconspirată de un agent KGB dezertor. Nu a fost pusă sub acuzare considerându-se că este „prea bătrână”¹⁹. Nu același lucru l-a considerat și Maxwell Knight, care afirmă că „de multe ori se spune că femeile sunt mai puțin discrete decât bărbații. Că ele se lasă conduse de inimă, nu de creier; că se bazează mai degrabă pe intuiție decât pe rațiune; iar relațiile intime ar putea să joace un rol tulburător și periculos în munca lor. Însă, în istoria spionajului și contraspionajului, un procent ridicat al celor mai mari lovituri au fost date de femei”²⁰. Alături de Mona Maund, Maxwell Knight a promovat-o și pe Mary Sherer²¹, prima secretară angajată de MI5 în 1936 și devenită ulterior ofițer. Istoricii domeniului consideră că aceasta este unul dintre constructorii istoriei instituției.

Marea Britanie se mai poate „mândri” și cu o altă importantă figură feminină a intelligence-ului, doamna Daphne Park (Daphne Margaret Sybil Désirée Park, baroneasă de Park of Monmouth, 01.09.1921-2010), o faimoasă agentă MI6 din perioada Războiului Rece de care este legată

asasinarea lui Patrice Lumumba (17.01.1961), luptător pentru decolonizarea Africii (cu precădere a Congoului). Tatăl lui Daphne, fost ofițer de informații britanic în timpul Primului Război Mondial, a lucrat, după război, în Africa – în regiunea Tanganika (actuala Tanzania). Daphne s-a întors în Marea Britanie, unde a obținut o diplomă la Facultatea de limbi moderne (franceză) la Colegiul Somerville/Oxford, iar în 1943 s-a înscris în rândul FANY²², o organizație britanică de caritate care oficial asigură asistență medicală răniților, iar neoficial asigură culegerea de informații de la aceștia. Pe timpul procesului de selecție la FANY, Daphne a atras atenția SOE, datorită talentelor sale de codificare/descifrare, a trecutului său și a francezei vorbite fluent.

În cadrul SOE, cariera sa a fluctuat, motivul rezidând în incapacitatea sa de a se conforma unor reguli doar pentru că „așa trebuie”, incapacității de a „a-și ține gura și a lăsa interlocutorul să-și termine fraza” și „de a nu accepta incompetența chiar și atunci când aceasta era legată direct de un șef”²³. Inițial a fost trecută în „civile”, dar tenacitatea sa și-a spus cuvântul, iar succesele sale profesionale înregistrate în perioada petrecută la Viena (1946-1948) pentru înființarea unei Agenții de Informații Tehnice - FIAT²⁴ i-au readus cariera în prim-plan. Daphne Park a lucrat ca șef de stație MI6 sub acoperire diplomatică la Moscova (1954-1956), în Congo/ Brazzaville (1959-1961), Hanoi (1969-1970) și Ulan Bator (1972). Daphne nu a fost atrăgătoare, arătând ca o „misionară jovială și grasă” (așa cum singură s-a descris), fapt transformat de aceasta într-un avantaj teribil, fiind dificil de conceput că o astfel de persoană utilizează atitudinea prietenoasă ca instrument de culegere de informații și manipulare/influențare²⁵. În 1979, Daphne Park s-a retras din MI6 (moștenitor al SIS, respectiv SOE) având funcția de supervisor șef pentru emisfera vestică (din 1975), cea mai înaltă funcție din MI6. Numeroase voci au afirmat că, dacă nu ar fi existat misoginismul din MI6, aceasta ar fi fost numită director²⁶. Conversația plăcută, inteligența nativă, modul direct de a vorbi, flerul și intuiția, dar și încăpățânarea,

tenacitatea și capacitatea de a lucra sub presiune și în condiții de maximă duritate au contribuit la construcția unei personalități puternice, care a acceptat vicisitudinile vieții de spion (de la neacceptarea sa inițială, în diplomația britanică până la decorațiile și medaliile obținute pentru bravură). Pentru Daphne Park esența activității a fost încrederea, nu trădarea²⁷, un puternic simț al onoarei greu de crezut că vine din partea unei femei și nu a unui bărbat, așa cum se considera general valabil²⁸.

În SUA, William Joseph Donovan (Wild Bill) va crea OSS²⁹ - *Oficiul pentru Servicii Strategice* (precursorul CIA³⁰), în fapt serviciul secret american, un imens aparat cu peste 15.000 (unele surse vorbesc de 21.000) de ofițeri, agenți, funcționari dislocați în lume. În acest angrenaj, numeroase femei au depus o muncă sisifică, dar plină de răbdare și meticulozitate, descifrând sau criptând, verificând, organizând și integrând informațiile din mii și mii de dosare secrete. Contrar serviciilor britanice, un mic procent dintre acestea au acționat peste hotare, respectiv în spatele liniilor inamice³¹. Chiar dacă Donovan nu a dorit să riște viețile americancelor, motiv pentru care acestea nu au fost trimise în teritoriul inamic decât cu mici excepții, aceasta nu înseamnă că nu și-au adus contribuția la domeniul intelligence. Astfel, Eloise Page, Lucie McGuire, Margaret Griggs și chiar Elizabeth P. McIntosh³² sunt considerate unele dintre arhitectele OSS, actualul CIA.

REALA PROVOCARE: INTELLIGENCE-UL MILITAR

În trecut, spionajul aparținea clasei medii, comercianți, oameni de afaceri, politicieni, persoane din mediul religios, libera circulație și caracteristicile meseriei lor permițând exercitarea culegerii de informații. Mai recent, marea varietate a motivelor care au determinat îmbrățișarea de către femei a acestui domeniu trebuie corelată cu mediul din care proveneau, pregătirea/ educația acestora, motivațiile interioare psiho-emoționale etc. Multe dintre doamnele din intelligence au pornit de la nevoia de a găsi o meserie care să

le asigure confortul sau independența. Dacă educația sau statutul social nu le-au oferit stabilitate financiară, majoritatea acestora au ales practicarea meseriilor de asistentă medicală sau secretară. Așa se explică multitudinea de secretare utilizate de către precursorii MI5 și MI6.

Odată cu cele două conflicte mondiale, a apărut motivația de a „face ceva util pentru țară”. Dacă luăm în considerare și fenomenul de emancipare a femeilor și educarea acestora în domenii precum științe tehnice și naturale, istorie, chimie, fizică, matematică etc., este evident că a apărut și posibilitatea de a dezvolta talente conexe acestor domenii. Aceasta ar fi cea mai simplă explicație pentru multitudinea de doamne angajate de forțele terestre, navale și aeriene britanice³³ în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Există, deci, și cazuri în care femeile au susținut și ajutat efortul de război, au contribuit la dezvoltarea de politici de intelligence pe termen lung și, cu extindere, politici în care contribuția lor a trecut de la civil la militar, de la „simplu” la „complex”.

În cartea sa „Femeile de informații: Femeile și spionajul în Primul Război Mondial”³⁴, Tammy M. Proctor aduce un omagiu femeilor care au lucrat în acest domeniu, prezentând o scurtă dar edificatoare istorie a implicării femeilor, amintește câteva figuri emblematice ale luptei în domeniul intelligence și aduce în discuție cazul organizației „Doamna Albă” – „La Dame Blanche”. Mai concret, Tammy M. Proctor scoate în evidență modalitatea în care s-a trecut de la utilizarea femeilor casnice pentru colectarea de informații, prin vechiul dar eficientul sistem al „bârfelor prin vecini”, la cel al structurii militarizate existente în „La Dame Blanche”.

„La Dame Blanche” a fost finanțată și manageriată de Oficiul de Război³⁵ britanic prin reprezentanții săi din Țările de Jos, fiind compusă din peste 1.000 de civili francezi și belgieni. O legendă spune că, înainte de moarte, reprezentanților dinastiei de Hohenzollern li se arăta o fantomă albă, de femeie. Organizația dorea eliminarea ocupației germane, respectiv a conducătorilor germani, de aici provenind și denumirea.

„La Dame Blanche” a acționat, în timpul Primului Război Mondial, în estul și sudul Belgiei, dar și în teritoriile ocupate din nordul Franței. Inițial, organizația a fost fondată de trei bărbați din Liège³⁶, în 1916, aceștia căutând finanțare de la autoritățile de intelligence care operau în Belgia, Țările de Jos și nordul Franței. Liderii organizației au descoperit că lucrează la concurență și în paralel cu sisteme controlate de Franța și statele aliate Belgiei. „La Dame Blanche” a decis să se atașeze Oficiului de Război britanic din simplul motiv că acesta putea să-și plătească agenții. Contactul organizației cu partenerul britanic era reprezentat de căpitanul Henry Landay, de origine sud-africană, care fusese angajat de Oficiu, în 1916.

Este adevărat că „La Dame Blanche” reprezenta forma perfecționată a unor organizații care deja lucraseră în spatele frontului, în domeniul intelligence-ului, cu sau fără voie, mai mult sau mai puțin implicate direct în domeniu. Înainte de afilierea la Oficiul de Război britanic, consiliul executiv al organizației a insistat asupra militarizării organizației, respectiv a primirii de grade militare de către „toți” membrii săi, astfel că aceștia erau considerați soldați ai Corpului britanic de Observație pe Frontul de Vest³⁷, depuneau un jurământ și erau înregistrați în serviciu. Dispărea, astfel, eticheta de „spion” și apăreau titulaturile de „soldați”, respectiv „agenți” în raporturile de muncă. În fapt, liderii organizației solicitaseră demilitarizarea în 1917, cu scopul considerării organizației drept o structură auxiliară a armatei, cu păstrarea gradelor, organizării, disciplinei etc., în condițiile în care „La Dame Blanche” era compusă din trei batalioane, opt companii, multiple plutoane și escadroane divizate în funcție de geografia teritoriilor și importanța acestora în culegerea de informații. Personalul care a depus jurământul de credință, a primit grad (soldat, caporal, sublocotenent, locotenent) de la comandanții unităților unde erau încorporați. Pentru a întări legitimitatea organizației, guvernul britanic a recunoscut-o (dar după Primul Război Mondial) ca o structură auxiliară a Forței Expediționare, dar numai după numeroase insistențe și numai în

generalitatea sa, refuzând să recunoască gradele militare din cadrul organizației. Britanicii creaseră deja Corpurile de Informații, care să însoțească Forța Expediționară în 1914, dar acestea erau formate din personal militar britanic, nu din civili non-britanici.

Un „obstacol” în calea recunoașterii organizației l-a constituit, la vremea aceea, și faptul că peste 30% din personalul organizației era constituit din femei. Prin munca asiduă a acestora s-au păstrat date prețioase referitoare la personal, respectiv faptul că vârsta agenților era cuprinsă în intervalul 16-81 de ani; grupul de lângă Liège era compus în totalitate din aristocrați, iar compania 7 de lângă Ghent era compusă din servitori și ingineri civili (bărbați). Legitimitatea conferită de militarizarea organizației a fost consolidată de o altă caracteristică a acesteia, respectiv prevalența legăturilor familiale și/ sau personale în recrutarea de personal, fapt care a întărit loialitatea/ patriotismul din cadrul organizației.

În cartea sa, Tammy M. Proctor amintește și o componentă mai neobișnuită a organizației – Plutonul 49 (din 190 de agenți, 59 erau femei) – compus cu precădere din membre ale aristocrației, dintre care amintim în mod special pe vicontesa Gabrielle de Monge de Franeau (care a condus Serviciul de Monge) și pe Thérèse de Radiguès și cele trei fiice ale sale – Marguerite (26 ani), Marie-Antoinette (20 ani) și Agnès (15 ani), pe contesele Françoise și Anne de Villemont.

Depunerea jurământului a dat un impuls organizației și nu a permis membrilor săi migrarea către alte organizații similare. În plus, controlul strict asupra activităților membrilor, realizat prin consolidarea politicilor de securitate adoptate la nivelul structurii, a permis ca, atunci când unii membri au fost arestați din motive de tip domestic, aceștia să nu divulge legăturile cu „La Dame Blanche”. Comportamentul strict militarizat al membrilor organizației, acordarea de insigne, cărți de identitate militarizate, precum și acordarea de nume de cod au stat la baza longevității structurii, chiar și după încheierea războiului. Toate aceste lucruri au fost acordate în mod egal, bărbaților și femeilor din organizație.

Ca exemple în acest sens menționăm pe: Anna Kessler și cele patru fiice ale sale (Maria a fost numită caporal, iar Germaine - sergent); familia Latouche – tatăl, mama și cele două fiice de 13, respectiv 14 ani; familia Arnolds – tată, mamă, fiu și fiică etc.³⁸ Dintre surorile Weimerskirch - Emma, Alice și Jean - sergentul Emma Weimerskirch a fost adjunctul comandatului postului de observație stabilit în Liège. Secțiunea specială de securitate, condusă de François Rodelet, cuprindea și pe Juliette de Brualle, Julie Brever și Germaine van den Berg, iar între cei opt membri ai secției de contraspionaj se găsea și o femeie – sergentul Isabelle Wauthier.

În 1917, sublocotenentul Louise Tandel a acceptat rolul de șef al biroului principal al organizației din Bruxelles, iar în 1918, aceasta a devenit locțiitor al comandantului Batalionului III. La nivelul anului 1918, liderii organizației – Dewé și Chauvin – adoptaseră decizia ca, în caz că li s-ar fi întâmplat ceva, conducerea organizației să fie preluată de către un consiliu compus din Juliette Durieu (comandant), Thérèse de Radiguès (locțiitor), Laure Tandel (locțiitor în cazul dispariției Thérèse de Radiguès), Julienne și Anne Demarteau, Emma Weimerskirch și Marie Delcourt³⁹. În 1919, situația s-a schimbat, guvernul britanic refuzând „militarizarea femeilor”, așa cum promisese, justificându-și atitudinea prin crearea în 1917 a Corpului Feminin Auxiliar al Forțelor Terestre – WAAC. Numai insistențele îndelungi ale serviciilor secrete britanice și ale liderilor organizației au soluționat, în cele din urmă, problema (conducerea militară a organizației a amenințat cu refuzul statutului de militar acordat de guvernul britanic), iar organizația a fost înscrisă ca fiind „serviciu voluntar atașat Forțelor britanice dislocate în Franța”, fiecare membru primind decorații, medalii și recompense bănești pentru activitatea depusă⁴⁰.

Dintre femeile care au luptat în cadrul organizației, unele au fost executate, iar majoritatea celor capturate au primit sentințe de muncă silnică la închisoarea Siegburg din Germania, arhivele

arătând că, numai în 1918, peste 300 de femei din organizație au fost trimise în acest loc, multe dintre ele murind în urma bombardamentelor aliaților, a epidemiilor (febră tifoidă) sau din cauza condițiilor extrem de dure⁴¹. Nici una dintre prizoniere nu a divulgat legăturile cu organizația, în pofida interogatoriilor sau torturilor la care au fost supuse, respectând jurămintele depuse.

„La Dame Blanche” a reprezentat un succes pentru intelligence-ul britanic, luând în considerare faptul că aproape 75% din informațiile primite de britanici despre forțele germane din teritoriile ocupate au fost obținute și transmise de către această organizație, mai ales în ultima parte a războiului. Mai important, organizația și evoluția sa au stat la baza dezvoltării conceptelor de spionaj, rezistență, activitate clandestină și „informație militară”, unii specialiști mergând până la a considera că „s-a format cadrul formal - standardele de utilizare a femeilor ca agenți de informații, respectiv de militarizare a agentelor - femei (militarizarea civililor) și utilizarea acestora în teritoriile inamice”⁴². Succesul organizației „La Dame Blanche” și lecțiile învățate de pe urma activității acesteia au permis apoi britanicilor, în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, organizarea „Rețelei Clarence”, structură în care au activat mulți dintre membrii primei structuri.

La demobilizarea din 1919, un număr mare de femei și bărbați, angajați ca spioni, curieri, analiști, birocrati, au fost disponibilizați, ajungându-se ca din cei 6.000 de angajați existenți să rămână aproximativ 150⁴³ în 1920. Decizia de a plăti o mică „taxă” câtorva foste angajate pentru asigurarea unei „categorii de rezervă” a fost abandonată, fiind o eroare tactică, cel de-al Doilea Război Mondial demonstrând necesitatea angajării de personal feminin în toate tipurile de activități și pe perioade nedefinite (nu numai în timp de criză/conflict).

Evoluțiile sociale, economice și științifice din perioada 1939-1941 au condus și la emanciparea femeii. În intelligence, ofițerul dur, loial, rațional, inteligent, capabil să lucreze sub presiune, care reprezenta tipul spionului perfect, a devenit

desuet. Este adevărat că nici imaginea de femeie fatală, inteligentă, spirituală, elegantă - care luase locul imaginii de „prostituată misterioasă” – nu mai reprezenta realitatea. Mitul lui Mata Hari era vizibil, dar nu viu. Femeia-spion a îmbrăcat forma unor funcționare de birou, secretare în majoritate, dar și a unor ofițeri și agenți de teren, criptografi, specialiste în ceea ce, azi, putem denumi SIGINT, IMINT, OSINT.

Astfel, în cazul Marii Britanii, după Primul Război Mondial și în condițiile în care, deja, apăruseră semnele izbucnirii unui nou conflict mondial, a fost înființat (septembrie 1938) Serviciul Auxiliar Teritorial - ATS⁴⁴, o structură de voluntariat compusă numai din femei, aparținând Forțelor Terestre britanice. În același an, șeful MI6, Hugh Sinclair, a cumpărat Bletchley Park din Buckinghamshire, utilizând proprietatea sa pentru dezvoltarea de activități care au susținut efortul de război al Marii Britanii. Locul este considerat, și în prezent, ca fiind „pepiniera” de cripto-analiști și spărgători de coduri de marcă ai Marii Britanii. Interesant este faptul că prima femeie care a fost adusă la Bletchley Park a fost Margaret Godfrey, soția amiralului Godfrey, șeful Informațiilor Navale. Până la plecarea sa în 1943, aceasta a fost considerată un model de rezistență la locul de muncă, responsabilă de editarea tuturor hărților, fotografiilor și ilustrațiilor necesare Departamentului Topografic Inter-servicii (ISTD). Este redundant, poate, să amintim că după plecarea doamnei Godfrey a fost creat un întreg departament pentru a efectua munca pe care aceasta o făcuse singură⁴⁵.

În timp, la Bletchley Park au fost aduse o serie de doamne, nu neapărat aristocrate, dar cu studii peste medie, chiar superioare. O amintim aici pe Joan Stafford-King-Harman, prima femeie ajunsă responsabilă de sector (*desk officer*) în cadrul MI6; Sarah Norton, printre primele femei devenite ofițer de legătură între Bletchley Park și Centrul de Informații Operaționale al Amiralității; Emily Anderson sau Patricia Bartley, cu rol decisiv în fundamentarea creării GCHQ – Comandamentul Comunicațiilor

Guvernamentale și în domeniul spargerii de coduri. Ulterior, Edward Travis, șef al MI6 din 1942, a crescut numărul femeilor care au avut competențe în domeniul intelligence – partea de SIGINT și Cyber, în viziunea modernă – dar și pe partea de OSINT. Arhivele britanice și americane ne aduc în prim-plan pe Caroline Chojecki, o pionieră în domeniul analizei de informații navale și expertă în analiza informațiilor despre U-boat-urile germane; Helene Aldwinckle, faimoasă pentru spargerea de coduri (în special pe cele ale aviației naziste); Margaret Elizabeth Oliver; Charlotte „Betty” Webb, una dintre femeile care au spart codurile de transmisiuni japoneze.

Cele 270 de femei de la Bletchley Park au purtat insigna Corpului de Intelligence. Printre acestea s-a distins și Vera Atkins, ofițer de intelligence, locțiitor al șefului Secțiunii F din SOE, expert în pregătirea femeilor-spioane, de origine română; Catherine Townshend, devenită șef al Departamentului MI9, departament responsabil de pregătirea și menținerea Camerei M, Centrul Radioelectronic al forțelor britanice de intelligence; Caryl Rosemary Baruing-Gould, expertă în intelligence-ul forțelor aeriene; Constance Babington, ofițer de intelligence și expertă în interpretarea fotografiilor realizate de forțele aeriene britanice, demne înaintașe ale ofițerilor de GEOINT din zilele noastre.

ROMÂNIA

În România putem aminti de prințesa Catherine Olympia Caradja („îngerul din Ploiești”)⁴⁶, care a acționat în Oficiul pentru servicii strategice (OSS) al SUA în România, pe timpul celui de-al Doilea Război Mondial, ajutând la salvarea parașutiștilor americani capturați de germani, și prințesa Martha Bibescu. Aceasta din urmă, prin relațiile sale cu importante curți regale europene și cu influenți oameni ai epocii, a intrat în posesia mai multor documente/ informații importante. Informațiile adunate pe timpul călătoriilor sale în Turcia, Grecia, Italia și Franța au reprezentat date importante pentru Serviciul

Secret român de Informații, respectiv pentru Curtea Regală.

De asemenea, și în România găsim exemple de fapte eroice similare celor realizate de Edith Cavell sau Louise de Bettignies. Vom menționa pe Clemansa Chilian, Ioana Cotea, Profira Macovei și Stanca Pantazică, care au dat dovadă de un curaj teribil în anul 1916, după ce trupele germane au ocupat satul în care locuiau⁴⁷ (trupele nemțești s-au poziționat pe malul râului Putna, la o distanță de 400-500 de metri de frontul româno-rus). Acestea au devenit parte a grupului condus de Vasile Chilian, un localnic înstărit din satul Burca/ comuna Vidra, care a ajutat militarii români rămași în teritoriul ocupat și prizonierii evadați (3.000 – 4.000) din lagărele nemțești să treacă linia frontului în Moldova.

Alături de soții lor, Clemansa Chilian, Ioana Cotea, Profira Macovei și Stanca Pantazică au devenit parte a unei rețele de spionaj care a furnizat informații utile Armatei Române, inclusiv despre tehnica militară a unităților care se găseau în zonă. În vara lui 1917, înainte de luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz, grupul lui V. Chilian a fost prins, șeful grupului și patru „locotenenți” au fost aduși la Focșani, judecați și executați prin împușcare. Soțiile acestora, Ioana Săcăluș, Clemansa Chilian, Ioana Cotea și Stanca Pantazică au fost condamnate la ani de muncă silnică, executând pedeapsa în trei închisori: Râmnicu Sărat, Buzău și Jilava. Clemansa Chilian a fost trimisă într-un lagăr german. După război, aceasta a primit o pensie din partea statului român. Generalul Arthur Văitoianu, impresionat de gestul acestor femei, a păstrat legătura cu acestea, în memoriile sale menționând faptul că soția lui Chilian se străduia din greu să-și agonisească traiul cu demnitate, în timp ce Ioana Săcăluș, din cauza tratamentului la care a fost supusă, s-a îmbolnăvit grav de inimă, fiind incapabilă să muncească pentru a-și crește copilul. În onoarea lor, în comuna Vidra a fost ridicat (2018) singurul monument din țară dedicat unor femei eroine.

Despre Maria Bălan, există extrem de puține date, dar Cristian Troncotă o menționează în

cartea sa „Istoria serviciilor secrete de la Cuza la Ceaușescu”, vol I (Cercetașii, fataliștii și ofițerii – 1859-1945). Conform afirmațiilor sale, Maria Bălan, în vârstă de 19 ani, a acționat sub indicativul „B9”, transmițând informații comandamentelor Armatei Române despre pregătirile militare ale trupelor austro-ungare⁴⁸.

În ceea ce o privește pe Vera Atkins, cea mai „faimoasă” dintre femeile din intelligence-ul militar, aceasta s-a născut la Galați, într-o influentă familie de origine evreiască, fiind singura fiică a lui Max Rosenberg. Vera a fost trimisă la studii la școli private din Franța, Anglia și Elveția. După moartea tatălui, Vera emigrează, cu mama sa, în Anglia, apoi în Franța, efectuându-și studiile la Sorbona. Primele contacte cu serviciul secret britanic datează încă din perioada Primului Război Mondial, când încă locuia în România. În al Doilea Război Mondial a devenit agent al SOE în Franța. Astfel, Vera Atkins a avut statutul de *ofițer de intelligence*, iar misiunea acesteia a constat în organizarea rezistenței în teritoriile ocupate de naziști. Totodată, aceasta a fost implicată în acțiuni de anvergură privind salvarea evreilor din Europa în timpul războiului. După război, a activat în Germania unde a investigat dispariția a 118 agenți britanici. S-a retras din activitate în 1947 și s-a stabilit în Winchelsea, Sussex/ Anglia. Meritele ei au fost recunoscute simultan în Franța și Anglia, în 1998, primind legiunea de onoare a Franței pentru serviciile aduce acestei țări.

Elena Constantinescu a făcut carieră în spionaj departe de România și sub alt nume, fiind foarte puțin cunoscută. În Marea Britanie, Elena Constantinescu este cunoscută sub numele de Helen O'Brien, o spioană „suficient de faimoasă” pentru MI5 și MI6. Fiica unui mare proprietar de imobile din București și a unei ducese rusoaice de origine germană, și-a petrecut copilăria și adolescența fascinată de cluburile de noapte din București. Elena Constantinescu a fost o aventurieră: a învățat călărie de la prizonieri cazaci, a luat cursuri de pilotaj de la un locotenent german. S-a căsătorit (1946) cu un

aviator, Kenneth Archer, și a rămas văduvă după numai o lună de căsătorie; moartea lui K. Archer a fost controversată, acesta fiind împușcat în timp ce se afla la brațul soției, de un soldat englez care a tras prin ușă, crezând că de partea cealaltă se află un rus. Părinții soțului au acuzat-o că ar fi fost implicată în uciderea lui Kenneth (tatăl lui Kenneth a și denunțat-o la Scotland Yard ca fiind complice la crimă).

Aceasta a fost nevoită să părăsească România, după ce comuniștii au acuzat-o că ar avea legături cu armata britanică. Neputând merge la foștii socri, Elena Constantinescu a ajuns la Londra unde a lucrat ca vânzătoare de țigări, animatoare, dansatoare într-un local, ajungând „hostess” într-un club de noapte din cartierul londonez Soho. Proprietarul, Jimmy O’Brien, s-a căsătorit cu aceasta în 1949, iar în 1953, Elena Constantinescu, devenită Helen O’Brien, și soțul ei au deschis clubul „Eve’s”. Clubul *Eve’s* a fost locul preferat al politicienilor, oficialităților londoneze, vedetelor de cinema, dar și al ofițerilor de contrainformații britanici. De numele lui Helen și de cel al clubului ei se leagă scandaluri de răsunet ale clasei politice de la Londra.

Cele 35 de angajate, frumoase, instruite să danseze în fața clienților și să facă conversație astfel încât să afle lucruri „interesante” de la domnii importanți au reprezentat instrumente extrem de eficiente în culegerea de informații pentru serviciile de informații britanice. În 1958, Helen a fost contactată de un ofițer român de contrainformații, care lucra sub acoperire ca diplomat la ambasada Republicii Populare Române din Londra, care i-a propus să lucreze ca spion, promițând, în schimbul serviciilor ei, aducerea părinților acesteia la Londra, însă Helen a refuzat propunerea. În schimb, aceasta a acceptat propunerea MI5 de a lucra pentru această instituție. Româncea a lucrat pentru MI5 și MI6, oferind informațiile pe care le obțineau animatoarele de la oamenii importanți care îi frecventau clubul. Clubul lui Helen a funcționat până în 1992, când proprietarii s-au retras în Franța⁴⁹.

ÎN LOC DE CONCLUZII

Instituțional, apartenența la o instituție militară și/ sau cu strânse legături cu domeniul intelligence-ului s-a putut observa și studia, destul de ușor, în cazul unor state ca Marea Britanie, Franța (parțial) și SUA, state în care trecerea de la „civil” la „militar” a fost atent monitorizată.

În cazul Marii Britanii, între crearea oficială a Serviciului Secret britanic (1909) și demobilizarea declarată la sfârșitul Primului Război Mondial (1919), arhivele au arătat că peste 6.000 de femei, indiferent de vârstă (au avut vârste cuprinse între 16 și 80 de ani), au acționat la nivel militar și/ sau civil, în teritoriile ocupate, ca agente de intelligence⁵⁰. Este adevărat că femeile au fost utilizate ca spioni și informatori și înainte de 1914, dar operațiunile erau simple și de foarte mici dimensiuni, în condițiile în care, societal, acestea nu aveau drept de vot, nu erau „reale” membre ale societății. Primul Război Mondial a schimbat regulile jocului. Serviciile sexuale, corupția morală, depravarea erau atribute asociate „femeii-spion”, motiv pentru care această slujbă nu era dorită de femeile din clasa mijlocie și înaltă și nici apreciată de bărbații britanici. Totuși, fără acțiunile de monitorizare/ supraveghere executate de femeile casnice sau de micile angajate din afara țării, Marea Britanie nu ar fi reușit să-și creeze vasta rețea de informatori care a susținut acțiunile guvernamentale pe plan extern⁵¹.

Este aproape imposibil de menționat numele altor multe femei care au acționat în domeniul intelligence-ului militar și care au adus, prin activitatea depusă, o contribuție importantă la finalizarea conflictelor mondiale și/sau la dezvoltarea domeniului intelligence. Sperăm doar că acest studiu ar putea reprezenta un impuls pentru cititori în a căuta mai multe date în acest domeniu, pentru că, dacă numele lui Mata Hari este cunoscut, ne întrebăm, la fel ca și Tammy Proctor și alți specialiști, de ce nu sunt la fel de cunoscute și Stella Rimington, femeia care a trecut de la statutul de soție plictisită de diplomat (în 1969) la cel de director al MI5 în 1991⁵², sau Eliza Manningham-Buller.

BIBLIOGRAFIE

1. ANDREW C., *The Defence of the Realm: The Authorized History of MI5*, London, Penguin, 2010.
2. BONESTEEL Alyssa Noelle, *Evolving Perspectives of Women in Intelligence: Can Women Have It All?*, Department of Political Science, Department of Russian and East European Studies, Union College, March 2017.
3. CHATEL Nicole, *Des Femmes dans la resistance*, Paris, Juilliard, 1972.
4. CORERA Gordon, *MI6. Adevăruri șocante despre istoria serviciilor secrete britanice*, Ed. Litera, 2014.
5. DUNLOP T., *The Bletchley Girls: War, secrecy, love and loss: the women of Bletchley Park tell their story*, Hodder & Stoughton, London, 2015.
6. FRY Helen, *Women in Intelligence. The Hidden History of Two World Wars*, Yale University Press, New Haven and London, 2023;
7. GARMAN Emma, "World War II's Most Glamorous Spy: Christine Granville", *The Daily Beast*, July 7, 2013, <http://www.thedailybeast.com/articles/2013/07/07/world-war-two-s-mostglamorous-spy-christine-granville.html>, accesat septembrie 2024.
8. GRANT Hamil, *Spies and Secret Service: The Story of Espionage and its Main Systems and Chief Exponents*, Frederick A Stokes ed., New York, 1915.
9. GRIMES S., Vertefeuille J., *Circle of Treason: A CIA account of traitor Aldrich Ames and the men he betrayed*, Annapolis, Naval Institute Press, 2013.
10. HOEHLING A. A., *Women Who Spied*, Dodd Mead, 1967.
11. HUTTON J. Bernard, *Women in Espionage*, McMillan, 1971.
12. KNIGHTLEY Phillip, "The History of the Honey Trap", *Foreign Policy*, March 12, 2010, <http://foreignpolicy.com/2010/03/12/the-history-of-the-honey-trap/>, accesat la 20.09.2024.
13. MACDONALD Elizabeth P., *Undercover Girl*, McMillan, 1947.
14. MARTIN Amy J., "America's Evolution of Women and Their Roles in the Intelligence Community", *Journal of Strategic Security*, 2015.
15. MCCARTHY Helen, *Women of the World: The Rise of the Female Diplomat*, London, Bloomsbury, 2014.
16. MCINTOSH Elizabeth P., *The Role on Women in Intelligence*, Intelligence Profession series, Number Five, Association of Former intelligence Officers (AFIO), 1989.
17. POPESCU Alexandru, *Marea Mistificare. Adevăratele legende ale spionilor*, Ed. Cetatea de Scaun, 2017.
18. PROCTOR Tammy M., *Female Intelligence: Women and Espionage in the First World War*, New York, New York University Press, 2003.
19. PROCTOR T. M., "Family Ties in the Making of Modern Intelligence", *Journal of Social History*, 2005.
20. SHAHAN Jessica Renee, *Spying Gender: Women in British Intelligence 1969-1994*, Department of International Politics, Aberystwyth University, 2009.
21. TRONCOTĂ Cristian, *Istoria serviciilor secrete de la Cuza la Ceaușescu*, vol I (Cercetașii, fataliștii și ofițerii – 1859-1945), Paul Editions, București, 2020.
22. TOY R. F., Smith C., "Women in the shadow war: gender, class and MI5 in the Second World War", *Women's History Review*, 2018.
23. VIGURSE E. K., *The Women Agents of the Special Operations F Section – Wartime realities and post war representations*, Unpublished doctoral thesis, University of Leeds, 2011.
24. *** Central Intelligence Agency, *Director's Advisory Group on Women in Leadership Unclassified Report*, March 2013, <https://www.cia.gov/library/reports/>.
25. *** Central Intelligence Agency, *Typist to Trailblazer series*, <https://www.cia.gov/library/readingroom/collection/typist-trailblazer>.

- ¹ Grant Hamil, *Spies and Secret Service: The Story of Espionage and its Main Systems and Chief Exponents*, Frederick A Stokes ed., New York, 1915.
- ² Porch Douglas, *The French Secret Service: From Dreyfus Affair to the Gulf War*, Farrar, Straus and Giroux ed., New York, 1995.
- ³ Special Operations Executive.
- ⁴ Secret Intelligence Service.
- ⁵ Kauffer Rémi, *Spioane la nivel înalt*, Editura Orizonturi, București, 2023.
- ⁶ *Idem.*
- ⁷ Popescu Alexandru, *Marea Mistificare. Adevăratele legende ale spionilor*, Editura Cetatea de Scaun, 2017.
- ⁸ *Idem.*
- ⁹ Fry Helen, *Women in Intelligence. The Hidden History of Two World Wars*, Yale University Press, New Haven and London, 2023.
- ¹⁰ Popescu Alexandru, *Op.cit.*
- ¹¹ Fry Helen, *Op.cit.*
- ¹² Apud. Proctor Tammy M., *Female Intelligence: Women and Espionage in the First World War*, New York, New York University Press, 2003.
- ¹³ Fry Helen, *Op.cit.*
- ¹⁴ *Ibidem.*
- ¹⁵ Decapitate în lagărul de exterminare de la Buchenwald.
- ¹⁶ Sir William Stephenson înființase British Security Coordination – BSC, care păstra legătura dintre MI6, SOE și FBI.
- ¹⁷ Proctor Tammy M., *Op.cit.*
- ¹⁸ *Idem.*
- ¹⁹ Floricel Marian, „Femei pe frontul secret“, revista *Intelligence*, 12.06.2021, în <https://intelligence.sri.ro/femei-pe-frontul-secret>, accesat la data de 15.10.2024; Proctor Tammy M., *Female Intelligence: Women and espionage in the First World War*, New York, New York University Press, 2003.
- ²⁰ Ionescu Laura, „Femeile-spion din MI5. Cele mai mari lovituri au fost date de femei“, 04.12.2020, Intelligence Arena, <https://intellarena.com/author/ionesculaura281gmail-com>.
- ²¹ Alte agente remarcabile racolate de M.Knight au fost: Olga Gray, Marjorie Mackie („M/Y“), Kathleen Teach, Joan Miller, Hélène de Munck.
- ²² First Aid Nursing Yeomanry.
- ²³ Corera Gordon, *MI6. Adevăruri șocante despre istoria serviciilor secrete britanice*, Ed. Litera, 2014; Ionescu Laura, în „Femeia-spion din MI6: „Esența activității Serviciului Secret era încrederea, nu trădarea“, 27.11.2017, Intelligence Arena, <https://intellarena.com/author/ionesculaura281gmail-com>.
- ²⁴ Field Intelligence Agency Technical.
- ²⁵ Corera Gordon, *Op.cit.*; a se vedea și Ionescu Laura în *Op.cit.*
- ²⁶ *Ibidem.*
- ²⁷ *Ibidem.*
- ²⁸ Ionescu Laura în *Op.cit.*
- ²⁹ Office of Strategic Services.
- ³⁰ Central Intelligence Agency - Agenția Centrală de Informații
- ³¹ Kauffer Rémi, *Spioane la nivel înalt*, Editura Orizonturi, București, 2023.
- ³² McIntosh Elizabeth P., *Sisterhood of Spies, Women of OSS*, Annapolis, Naval Institute Press, 1998.
- ³³ WAAC – Women’s Army Auxiliary Corps, WAAF - Women’s Auxiliary Air Force
- ³⁴ Proctor Tammy M., *Op.cit.*
- ³⁵ British War Office – Tinsley Service.
- ³⁶ Walthère Dewé, Herman Chauvin și Joseph Falloise.
- ³⁷ Proctor Tammy M., *Op.cit.*
- ³⁸ *Idem.*
- ³⁹ Fry Helen, *Op.cit.*, apud. Proctor Tammy M., *Female Intelligence: Women and espionage in the First World War*, New York, New York University Press, 2003.
- ⁴⁰ Proctor Tammy M., *Op.cit.*
- ⁴¹ Rația de hrană consta în 175 de grame de pâine neagră, ajutor medical aproape inexistent etc.
- ⁴² Proctor Tammy M., *Op.cit.*
- ⁴³ *Ibidem.*
- ⁴⁴ The Auxiliary Territorial Service.
- ⁴⁵ Fry Helen, *Op.cit.*
- ⁴⁶ Popescu Alexandru, *Op.cit.*
- ⁴⁷ Bouleanu Elisabeth, „Frumuseți periculoase. Povestea celor mai cunoscute spioane române care au activat pentru serviciile secrete străine“, Revista *Adevarul*, 30.09.2016, în <https://adevarul.ro/stiri-locale/alexandria/frumuseti-periculoase-povestea-celor-mai-1738513.html>, accesat la 16.10.2024.
- ⁴⁸ Troncotă Cristian, *Istoria serviciilor secrete de la Cuza la Ceaușescu*, vol I (Cercetașii, fataliștii și ofițerii – 1859-1945), Paul Editions, București, 2020.
- ⁴⁹ Troncotă Cristian, *Op.cit.*
- ⁵⁰ Popescu Alexandru, *Op.cit.*
- ⁵¹ *Ibidem.*
- ⁵² Proctor Tammy M., *Op.cit.*

„EARLY WARNING” ÎN PRIMĂVARA ANULUI 1940. SERVICIUL SECRET AL ARMATEI ROMÂNE AVERTIZEAZĂ DESPRE PERICOLUL IMPERIALISMULUI SOVIETIC

*Ioan Codruț LUCINESCU**

„Sovieticii una spun, alta gândesc și cu totul alta fac”.

Mihail Moruzov, șeful Serviciului Secret al Armatei Române

Abstract

In the interwar period, Soviet Russia, with its communist ideology on the rise, was considered a real threat for European democracies. Moscow’s aggressive foreign policy in Eastern Europe was a continuation of Russia’s imperial policy until 1917.

The national security policy determined the Romanian government to adopt correct decisions in accordance with the strategic objective of preserving the integrity of the state.

Keywords: Bessarabia; historic borders; Secret Service; national security policy; Russian imperialism; Soviet Russia; foreign policy.

POLITICA SUBVERSIVĂ A RUSIEI ÎNDREPTATĂ ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI ÎNCEPÂND CU EPOCA MODERNĂ

În ultimele două secole, expansionismul Rusiei în spațiul românesc este un fapt istoric binecunoscut. Însă, multe aspecte de culise din

trecut au rămas, în mare parte, necunoscute opiniei publice naționale, precum cele legate de imixtiunea Imperiului țarist în destabilizarea fragilului guvern provizoriu creat în Țara Românească, după abdicarea domnitorului Gheorghe Bibescu, la 13 iunie 1848.

Un atent observator al epocii pașoptiste,

**Expert în studii privind istoria serviciilor de informații.*

Grigore Zossima reliefa într-o lucrare dedicată lui Grigore Scarlat Grădișteanu, lider revoluționar mai puțin cunoscut în istoriografia națională, rolul vital jucat de acesta în dejucarea unor acțiuni subversive inițiate de poliția secretă rusă, în vara anului 1848, în București¹.

Grigore Scarlat Grădișteanu, din postura de director al Poliției Capitalei în Guvernul Provizoriu, reușește, cu ajutorul rețelelor de informatori răspândiți în toate mediile sociale din București, să anihileze acțiunile agenților serviciilor secrete ostile, în primul rând ale celor țariste și turcești. În activitatea informativă, vitală pentru stabilitatea guvernului revoluționar, se bazează pe preoții din mahalalele Bucureștiului, care cunoșteau în detaliu ceea ce se petrecea și, mai ales, ceea ce agitatorii trimiși atât de ruși, cât și de turci, puneau la cale. Astfel, se va evita, în august-septembrie 1848, o baie de sânge în București, în momentul în care trupele otomane erau deja la porțile orașului. Cuvintele lui Zosima, așa cum au fost ele consemnate în acele momente tulburi, bazate pe mărturiile pașoptiștilor bucureșteni, sunt relevante:

„Pote că demagogii (antirevoluționarii, n.n.) ar fi și ajuns să realizeze **dorința muscalilor** (subl. n.) dacă Heliade nu s-ar fi servit de tota influența lui ca să se mănție ordinea în Bucuresci prin amicii sei și prin neguțători, și în țeră prin omenii tari de îngeri și chiar prin țărani. Ne aducem încă aminte de *cutreierările Grădișteanului prin mahalale ca să liniștească spiritele și să îndemne pe amici și inimici la pace și frăție*. Astă conduită făcișă pote să nu fi fost gustată de unii, dar el își împlinea datoria și jurământul ce făcuse ca să se opui cu orice preț la o rescolă. Era unul din vechii luptători. Împrejurările îl ajutaseră să se bucure de o mare popularitate și să fie în Bucuresci și chiar afară bine vedut și cunoscut”².

Acțiunile de destabilizare a societății, specifice serviciilor secrete, se vor amplifica în România în deceniile de final ale secolului al XIX-lea și început de secol XX, culminând

cu răscoala țărănească din 1907. Deși în epocă subiectul implicării externe a fost trecut sub tăcere, printr-un acord tacit al clasei politice românești, nedorindu-se tensionarea și mai mult a relațiilor cu puternicul imperiu de la răsărit, dovezile conduceau spre o concluzie evidentă: problemele social-economice existente în satul românesc au fost exacerbate de agenți ai poliției secrete țariste și nu numai (interese în destabilizarea țării avea inclusiv aliatul nostru de atunci, Austro-Ungaria).

La începutul răscoalei, în primul său raport adresat conducerii statului, prefectul județului Botoșani, Jules Văsescu, solicita imperios, la 10 martie 1907, ca trupele ce vor fi trimise drept întăriri să fie unități de cavalerie, deoarece instigatorii nu provin din satele răsculate, ci se deplasează rapid, din sat în sat: „*sunt emisari care cutreeră satele și promit în numele MS Împăratul Rusiei de a împărți tot pământul la țărani și îi îndeamnă de a se revolta pentru a veni Rusia să domnească pe această țară, căci numai ei vor putea distribui pământul*”³.

Ion C. Grădișteanu, senator al Colegiului I, județul Râmnicu-Sărat, în discursul rostit în ședința Senatului din 20 decembrie 1907, prezenta, de asemenea, aspecte interesante legate de izbucnirea și propagarea răscoalei: „Că au fost instigațiuni, toată lumea o recunoaște; felul chiar cum s-au dezvoltat răscoalele arată că erau cuvinte de ordine date, că era un sistem preconcepțat, un plan dinainte hotărât. (...) În județul Iași s-au găsit instigând *studenți basarabeni*, încă odată aștept dosarele, dar până la aducerea lor avem semne sigure cari ne călăuzesc”⁴.

Primul Război Mondial a produs mutații fundamentale în sistemul internațional, Imperiul țarist dispărând de pe hartă; dar, în locul său a apărut un stat nou, Uniunea Sovietică, care, deși ideologic era total diferit, continua cu perseverență aceeași politică expansionistă. Acest lucru s-a întâmplat deoarece statul comunist se considera continuatorul defunctului

imperiu, iar recuperarea teritoriilor pierdute după 1918 a devenit obiectivul strategic al Moscovei. Unirea Basarabiei cu România a dus la instaurarea unei stări deosebit de tensionate între URSS și statul nostru, bolșevicii⁵ rupând, oficial, relațiile diplomatice în ianuarie 1918.

Până la anexarea ilegală (din nou) a Basarabiei în iunie 1941, viziunea elitei sovietice a fost clar exprimată de diplomatul sovietic Maxim M. Litvinov, care, în anul 1920, se destăinuia liderului comunist bulgaro-român Cristian Racovski: *„Noi suntem, formal, în stare de război cu România. Considerăm că trupele române ocupă teritoriul nostru și, de aceea, putem trece Nistrul în orice moment, fără declarație de război”*⁶. Zădărnicierea planurilor Moscovei de a comuniza estul Europei, la începutul anilor '20, a amânat declanșarea unor acțiuni directe de reocupare a teritoriului dintre Prut și Nistru. În aceste condiții, Moscova s-a bazat, în anii '30, pe utilizarea serviciilor sale secrete (OGPU, succesorul CHEKA⁷) în încercarea de a destabiliza societatea românească, a crea convulsii sociale majore și a răspândi, cât mai adânc posibil, ideologia comunistă etc.:

- crearea unei rețele de organizații „democratice”, asociații, „fronturi antifasciste” etc. care puteau acționa legal și răspândi idei comuniste (în formă ascunsă) în rândul clasei muncitoare (propaganda comunistă nu a avut succes, în perioada interbelică, în mediul rural);
- amplificarea propagandei revizioniste antiromânești, din momentul în care URSS este acceptată în organizațiile internaționale, inclusiv Societatea Națiunilor;
- crearea, imediat după eșecul răscoalei comuniste de la Tatarbunar (1924), a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (capitala la Tiraspol) pe teritoriul Uniunii Sovietice pentru menținerea unei stări de confuzie în

rândul opiniei publice internaționale;

- infiltrarea atât a partidelor de stânga, în special a Partidului Social Democrat, cât și a principalului partid de extrema dreaptă, Mișcarea Legionară⁸, pentru a declanșa acțiuni anticonstituționale;
- formarea, în Basarabia, a unor rețele secrete extinse pentru a sprijini o potențială tentativă de ocupare a teritoriului românesc de către URSS/acestea au jucat un rol important în iunie 1940, ajutând trupele sovietice să ocupe, rapid, punctele-cheie din provincie;
- încercări de subminare a alianțelor de securitate ale statului român prin presiuni diplomatice și economice asupra partenerilor noștri regionali: Iugoslavia, Cehoslovacia, Turcia.

Aceste tipologii acționale aveau același obiectiv strategic ca și acțiunile subversive țariste de la începutul secolului XX: expansiunea teritorială în Europa prin ocuparea unor noi teritorii. Deși Moscova a alocat, pentru derularea acestora, imense resurse financiare și umane, acestea nu și-au putut atinge obiectivele datorită sistemului național de apărare și intelligence, care a fost capabil de contraacțiuni eficiente. Cazul României interbelice a demonstrat, încă o dată, că, în lipsa unor condiții interne favorizante, o societate este capabilă să contracareze chiar și acțiuni subversive complexe, care provin din arsenalul „războiului hibrid”. Acea societate se poate prăbuși doar în urma presiunii exercitate de factori externi puternici, așa cum au fost cei din vara anului 1940.

Prin translatarea neașteptată a raportului de forțe pe continent în favoarea puterilor revizioniste (în special Germania și URSS), ca urmare a semnării Pactului Molotov-Ribbentrop/ 23 august 1939, situația României devenea critică, necesitând adoptarea unor decizii politice în conformitate cu evoluția de ultim moment a relațiilor internaționale.



România Mare 1918-1940⁹

În dramatica vară a anului 1939, regele României, Carol al II-lea, nota referitor la Tratatul de neagresiune germano – sovietic: „Miercuri 23 august. *Interesul României este ca anglo-francezii să fie învingători și, în același timp, să fie ferită, cât mai mult, de război*¹⁰. În rezumat, *neutralitatea cât mai lungă spre a putea păstra forțe proaspete și, eventual, dacă circumstanțele o indică, să poată interveni, când acțiunea ar fi folositoare*”¹¹.

SERVICIUL SECRET AL ARMATEI ROMÂNE AVERTIZEAZĂ, ÎN ANUL 1940, REFERITOR LA POLITICA IMPERIALĂ A MOSCOVEI

Serviciul Secret al Armatei Române, devenit în urma reorganizărilor operate la mijlocul anilor '30 principala instituție de intelligence, a urmărit, cu ajutorul rețelelor informative create și dezvoltate în spațiile de interes strategic pentru

România, să informeze, multidimensional, factorii de decizie politici și militari pentru adoptarea unor măsuri în consecință.

Uniunea Sovietică era, de departe, cea mai periculoasă dintre statele vecine revizioniste, Ungaria și Bulgaria neavând capacitatea de a acționa individual fără asentimentul marilor puteri dornice să înlăture sistemul de pace de la Versailles. În acest sens, Serviciul Secret a elaborat numeroase note informative, sinteze și rapoarte pe marginea pregătirilor de război ale Moscovei, pregătiri amplificate odată cu izbucnirea conflictului european, la 1 septembrie 1939. Una dintre acestea, denumită „*Pericolul imperialismului rus*”, redactată la nivelul structurilor de analiză ale Serviciului Secret în primăvara anului 1940, scotea în evidență un aspect care reliefa cunoașterea în profunzime, de către specialiștii sistemului național de intelligence, a „lumii ruse”. Anume acela că



Moscova, 23 august 1939¹²

„ideea imperială” nu ținea cont de tipul de regim politic care guverna, la un moment dat, statul rus.

Spre deosebire de opinia general împământenită în Occident (inclusiv la nivelul serviciilor de informații vest-europene) că prăbușirea Uniunii Sovietice va însemna și oprirea politicii expansioniste în Europa, Serviciul Secret avertiza, pe baza recursului la istoria Rusiei din ultimele secole: „Sunt mulți în țările europene cari cred că regimul comunist, la un moment dat, se va prăbuși sub presiunea evenimentelor interne și că, prin urmare, pericolul întinderii comunismului va fi definitiv înlăturat, astfel că atât lumea întregă, cât și țările vecine URSS vor avea posibilitatea să răsufle ușurate.

Aceste păreri sunt cu totul greșite. Prin prăbușirea comunismului, pericolul comunist va putea fi înlăturat, pericolul rusesc însă, pentru țările vecine Rusiei, va dăinui, din cauza imperialismului rus, care și în prezent sub regimul roșu, este puternic întărit prin ura față de străini și care – sub un regim sau altul – va constitui o veșnică amenințare și pericol pentru țările vecine Rusiei”¹³.

Analiza realizată la nivelul sistemului național de intelligence reliefa obiectivele strategice

maximaliste pe care Rusia țaristă le-a avut în momentul în care a intrat în prima conflagrație mondială, în vara anului 1914. Acestea urmăreau ca, în câțiva ani, odată cu preconizata victorie în războiul împotriva Puterilor Centrale, să creeze un imperiu global, demn a fi adversar Imperiului britanic: „Intențiile imperialiste ale Rusiei țariste, în preajma războiului mondial, se prezentau astfel¹⁴:

- 1 Rusificarea Finlandei, pentru a-i răpi și resturile drepturilor ce-i rămăsese.
- 2 Ocuparea Prusiei Orientale pentru motive strategice, fiindcă – prin posesia ei – germanii amenințau frontierele rusești mult avansate în regiunea Lodz-Varșovia.
- 3 Ocuparea întregii Galiții, pentru a duce frontiera pe linia naturală a Carpaților.
- 4 Ocuparea Rusiei subcarpatine pentru a avea eșire în șesul Ungariei.
- 5 Ocuparea Cehiei, fiindcă cehii reprezintă o ramură a poporului slav.
- 6 Ocuparea Bucovinei, atât din motive naționale, cât și pentru realizarea unei frontiere naturale.
- 7 Pregătirea terenului pentru ocuparea

Constantinopolului, motivând aceasta prin „misiunea sfântă a eliberării Sfintei Sofii de sub domnia Turcilor”.

- 8 Pe frontul caucazian: ocuparea Armeniei turcești, pentru a avea posibilitatea de a exercita mai multă presiune asupra imperiului otoman, precum și asupra Persiei, cu scopul de a-și croi drum spre golful Persan, prin Bagdad.
- 9 Pe frontiera Asiei de Mijloc:
 - a. Pregătirea bazei pentru atacul împotriva Indiei în cazul unui războiu cu Anglia, precum și pentru a avea mai multă influență asupra Afganistanului.
 - b. Pregătirea bazei pentru ruperea dela China și a celeilalte părți a Turkestanului, care rămăsese sub imperiul Chinei.
- 10 În Extremul Orient:
 - a. Ocuparea Mongoliei Exterioare.
 - b. Ocuparea Mancuriiei¹⁵.
- 11 Până la războiul mondial, rușii și-au instituit suveranitatea asupra tuturor insulelor descoperite de ei în Oceanul Înghețat de Nord, însă în anul 1916, chiar în timpul războiului, și-au extins această suveranitate și asupra insulelor necunoscute, ce eventual s-ar descoperi în Oceanul Înghețat de Nord, dela coastele Siberiei până la Polul Nord. (...) Războiul mondial și Revoluția din anul 1917 nu numai că au oprit expansiunea rușilor, ci i-au făcut să piardă anumite teritorii. Cu toate acestea, „misiunea sfântă a Rusiei”, precum și toate visurile imperialiste ale vechii Rusii, găsesc și sub actualul regim bolșevic același imbold ca și în trecut, sporit încă de misionarismul comunist al conducătorilor lor de azi. Prin actualul regim, sfera ideii de expansiune s-a lărgit și mai mult, iar pericolul imperialismului rusesc a crescut”.

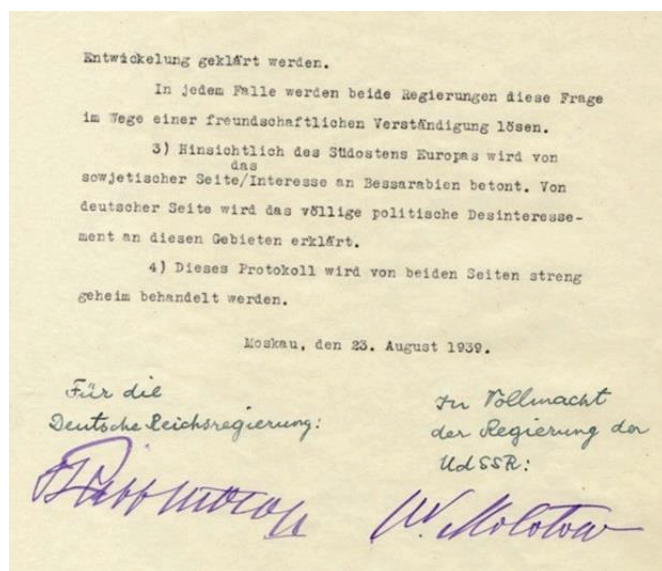
Astfel, documentul reliefa faptul că lozinca „proletari din toate țările, uniți-vă” nu este altceva decât adaptarea, contemporană, a ideii imperiale

țariste: „Scopul acestei lozinci nu se deosebește cu nimic de scopurile lozincelor lansate de Rusia imperială, fiindcă nu urmărește decât subjugarea țărilor libere sub imperialismul rus”¹⁶. De asemenea, pe lângă trecerea în revistă, din punct de vedere istoric, a manifestărilor expansioniste în ultimul secol, analiza scotea în evidență și aspecte de interes pentru înțelegerea mentalității elitei ruse („nostalgia imperială”), chiar și atunci când nu mai deține puterea. Referința era perioada de tratative diplomatice în urma înfrângerii Puterilor Centrale în războiul din 1914–1918, încheiat prin apariția unei noi scene internaționale, ca rezultat al „sistemului de pace Versailles” (1919-1923).

Deși elita politico-militară a Rusiei imperiale nu mai deținea puterea, fiind în mijlocul unui război civil devastator împotriva bolșevicilor, la Paris, în tumultuoasa vară a anului 1919, aceasta a depus eforturi demne de o cauză mai bună pentru a zădărnici unirea teritoriului dintre Prut și Nistru cu patria-mamă. A fost lansată inițiativa politică de a convinge factorii de decizie din Antanta învingătoare și opinia publică internațională de atașarea „pe nedrept” a fostei gubernii Basarabia la România, în anul 1918.

În acest sens, la Paris, Londra sau Roma, reprezentanții emigrației ruse au conceput și răspândit numeroase manifeste, au înaintat memorii au organizat conferințe de presă etc. pentru a reliefa „caracterul rusesc” al regiunii, politica „abuzivă și represivă” a autorităților românești în Basarabia, precum și existența unei presupuse rezistențe a populației locale împotriva Bucureștiului¹⁷.

Dar eforturile rusești au fost zadarnice, unirea Basarabiei cu România fiind consfințită, la nivel internațional, prin Tratatul de la Paris din 28 octombrie 1920 între Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia, pe de o parte, și România, pe de altă parte. Prin Tratat se recunoștea suveranitatea României asupra teritoriului dintre Prut, Nistru și Marea Neagră¹⁸, documentul urmând să reprezinte noua bază a relațiilor



Pasajul din Protocolul adițional (secret) încheiat la 23 august 1939, referitor la „interesul deosebit” al URSS față de Basarabia²¹

româno-sovietice, ghidată de normele dreptului internațional stipulat prin Pactul Națiunilor.

Analiza realizată la nivelul Serviciului Secret în anul 1940 arăta, paradoxal, faptul că victoria bolșevicilor în războiul civil s-a datorat, în bună măsură, expertizei militare de care au beneficiat prin înrolarea, în rândurile lor, începând cu 1920, a mii de ofițeri cu experiență de luptă din armata țaristă: „Cea mai evidentă dovadă a acestei susțineri este faptul că atunci când în războiul împotriva Poloniei, forțele comuniștilor au suferit eșec, patriotismul național s-a trezit imediat în ruși; generalul Brusilov a făcut apel către toți foștii ofițeri ruși, cerându-le înrolarea în armata comunistă, pentru a lupta împotriva Poloniei care nu dorea altceva decât independența ei. Apoi, tot cu sprijinul acestora, bolșevicii au zdrobit rezistența forțelor armate ale Ucrainei independente, precum și armatele lui Denikin, Colceac, Iudenici și Vranghel, fiindă rușii vedeau în armatele lui Denikin și ale celorlalți un pericol pentru integritatea Statului rus, care ar fi fost amenințată de către forțele străine ca Anglia și Franța. Dacă în anul 1920, foștii ofițeri țariști nu ar fi intrat în rândurile Armatei Roșii și ca atare nu le-ar fi condus cu pricepere, soarta regimului comunist și probabil a lumii întregi, ar fi fost cu totul alta”¹⁹.

Războiul civil din Rusia nu a fost un caz izolat, sprijinul emigrației ruse din Occident pentru „ideea imperială” fiind constant, chiar dacă însemna colaborarea cu dușmanul ideologic, comuniștii: „La fiecare ocazie, foștii conducători ai Rusiei țariste, în prezent emigranți, își exprimă părerile asupra atitudinii ce emigrația trebuie să aibă față de evenimentele externe ale Uniunii Sovietice. Aceste păreri nu sunt așa cum ar fi să fie formulate de către „dușmanii bolșevicilor”, emigranți cari și-au găsit salvarea în țările străine, ci din contră, ele au un substrat mult favorabil față de conducătorii actuali ai Uniunii Sovietice, în ceiace privește politica lor externă și prezintă mare pericol pentru țările unde acești emigranți ruși se află”.

Astfel, P.N. Miliukov (istoric, om politic liberal, unul din liderii proeminenți ai emigrației „albe”), liderul partidului rus „RDO” (Uniunea Democratică Rusă), susținea în multiplele conferințe și discursuri pe care le ținea în Franța, Belgia și Germania, că „emigrația rusă este obligată să susțină regimul comunist, care este apărătorul teritoriului Rusiei. Miliukov, în mod fățiș și îndrăzneț totodată față de țările străine, cere emigrației ruse să se abțină de la lupta împotriva bolșevicilor, pentru a sprijini împăcarea democrației europene cu bolșevicii,

ceiace este în folosul ultimilor. Pentru aceste păreri exprimate de curând la o adunare care a avut loc în sala inginerilor publici din Paris, Miliukov a fost viu aclamat de asistență”²⁰.

La întrebările puse lui Miliukov de către ziariști, despre cum este posibil ca emigrația rusă să aibă această atitudine față de regimul comunist, regim care omora milioane dintre proprii cetățeni, răspunsul omului politic liberal era edificator, exprimând o viziune care este valabilă și astăzi pentru Moscova: „Populația se completează prin nașteri, pe când teritoriile pierdute sunt greu de a se mai ocupa”. Astfel, Miliukov sintetiza principiul adoptat de toate guvernele ruse începând cu Petru cel Mare – „populația pentru teritorii și nu teritoriile pentru populație”²².

Pe aceeași linie imperialistă se aflau, practic, toate entitățile refugiaților ruși din Occident: „Aceleași păreri le au și „Uniunea imperialistă” și „Uniunea națională a tineretului rus” cari sunt de acord cu Miliukov că integritatea teritoriilor Uniunii Sovietice în tot cazul trebuie să fie apărată, chiar și atunci când prin aceasta se va sprijini întărirea regimului comunist”. Concret, emigrația rusă, deși fusese victima unor represalii care produsese războaie de milioane de morți, fiind obligată să își părăsească țara pentru a se salva, considera chestiunea integrității Rusiei ca fiind mult mai importantă decât cea a prăbușirii regimului comunist. „Ei nu admit răsturnarea regimului comunist dacă aceasta va avea drept consecință renașterea Statelor, cari și-au pierdut independența, ca: Ucraina, Crimeea, Georgia, Hiva, Bukara etc.”²³

Istoricul Pavel Miliukov reliefa, așadar, un adevăr care s-a concretizat în perioada de sfârșit a Războiului Rece: „Regimul comunist nu poate fi răsturnat fără o dezmembrare a Rusiei”.

Interesant de semnalat și războiul psihologic declanșat de Moscova la granițele României după înfrângerea Franței, pregătirile de războaie ale Armatei Roșii fiind făcute într-un mod care să creeze panică și frică în autoritățile



Pavel Miliukov (1859–1943)²⁴

noastre. Concludente sunt cuvintele generalului V. Melikov, într-un raport trimis comisarului adjunct al apărării URSS, E. Sciadenko, la începutul lunii iulie 1940: „Concentrarea și desfășurarea trupelor și mijloacelor de atac pe linia de plecare, linia Nistrului, a decurs fără nici un fel de camuflaj; armonicile, cântecele cu glas tare, zgomotul, iar noaptea farurile miilor de mașini de toate tipurile, le comunicau clar românilor pe celălalt mal că noi aduceam la Nistru, zi și noapte, forțe colosale. De aceea n-a existat elementul surpriză, totul a decurs în mod deschis”²⁶.

Căderea Franței la 22 iunie 1940 a reprezentat ultima piesă care trebuia adăugată pentru ca politica expansionistă sovietică să treacă, în mod direct, la acțiune²⁷. Ocuparea Basarabiei în urma ultimatumurilor din 26 și 27 iunie a demonstrat veridicitatea informațiilor transmise de Serviciului Secret al Armatei factorilor de decizie politico-militari, dar, în același timp, a reliefat și faptul că numai un flux de intelligence nu este suficient în atingerea unor obiective strategice, în lipsa unor factori interni și externi adecvați.



*Evoluția statului rus începând cu secolul al XV-lea.
Granițele URSS în anul 1941²⁵*

EPILOG

„Excepționalismul rus” justifica, în concepția Moscovei, politica expansionistă în Europa, iar sistemul de relații internaționale din care și URSS făcea parte la mijlocul anilor '30 (inclusiv din postura de membră a Ligii Națiunilor) nefiind altceva decât o etapă necesară pregătirii unei ofensive militare de amploare pe continent. Tratatul bi și multilateral semnat de Moscova cu vecinii în virtutea principiului prezervării păcii pe continent nu erau altceva decât „simple hârtii”

care nu mai aveau, în vara anului 1940, vreo importanță pentru statul sovietic.

De altfel, istoria ultimilor doi ani și jumătate reliefează justetea analizei Serviciului Secret realizată acum opt decenii, deoarece politica Federației Ruse față de „vecinătatea apropiată” urmează aceleași coordonate ca în perioada de început a celei de-a doua conflagrații mondiale: **„Cei care cred că imperialismul rus nu trăiește sub regimul comunist și nu va renaște odată cu prăbușirea acestui regim, comit o mare greșală, pe care o vor plăti nu numai cu sângele popoarelor lor, ci chiar cu existența țărilor lor (subl. n)”**.

BIBLIOGRAFIE

Arhive

Arhivele Naționale ale României, Fond PCM-SSI, Dosar nr. 139/1940.

Studii, articole, lucrări generale și de specialitate

1. CONSTANTINIU Laurențiu, *Uniunea Sovietică între obsesia securității și insecurității*, Editura Corint, București, 2010.
2. LUCINESCU Ioan Codruț, „România și Marea Britanie în perioada interbelică prin prisma interesului național. De la aliați de jure la adversari de facto”, în *Infosfera*, nr. 4/2018.
3. MITROKHIN Vasiliy, “CHEKISM”. *Tales of the CHEKA, A KGB Anthology*, The Yurasov Press, London, 2008.
4. MOISUC Viorica, Rauș Nicolae (ed.), *Carol al II-lea, Regele României. Însemnări zilnice*, vol. II, București, 1997.
5. SIȘCANU Ion, „Ocuparea Basarabiei, Herței și Nordului Bucovinei”, în *Revista de istorie militară*, nr. 4 (10)/1991.
6. SUVEICA Svetlana, *Post-imperial Encounters. Transnational Designs of Bessarabia in Paris and Elsewhere, 1917–1922*, De Gruyter Oldenbourg Publisher, 2022.
7. TĂNASE Tiberiu, *Fețele monedei. Mișcarea Legionară între 1941 și 1948*, Editura Tritonic, București, 2010.
8. TRONCOTĂ Cristian, *Mihail Moruzov și frontul secret*, Editura Elion, București, 2004.
9. ZOSSIMA Grigore, *Biografii politice ale oamenilor mișcării naționali din Muntenia la 1848*, Tipografia N. Minulescu, Bucuresci, 1884, Biblioteca Academiei Române.

- ¹ Grigore Zossima, *Biografii politice ale oamenilor mișcării naționale din Muntenia la 1848*, Tipografia N. Minulescu, București, 1884, p. 5-8, Biblioteca Academiei Române.
- ² Ibidem, p. 30.
- ³ *Răscoala din 1907*, vol. I, Editura de Stat, București, 1948, p. 49; apud Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 2, Editura RAO, București, 2001, p.134.
- ⁴ Ion C. Grădișteanu, Discurs rostit în ședința Senatului din 20 decembrie 1907, Imprimeria Statului, București, 1908, Biblioteca Academiei Române.
- ⁵ De regulă, cuvântul „bolșevic” este utilizat pentru a-i desemna pe comuniștii ruși care au preluat puterea după Revoluția din Octombrie 1917.
- ⁶ Laurențiu Constantiniu, *Uniunea Sovietică între obsesia securității și insecurității*, Editura Corint, București, 2010, p. 44.
- ⁷ Vasiliy Mitrokhin, “CHEKISM”. *Tales of the CHEKA, A KGB Anthology*, The Yurasov Press, London, 2008.
- ⁸ Despre infiltrarea comunistă în Mișcarea Legionară a se vedea *Fetele monedei. Mișcarea Legionară între 1941 și 1948*, Tritonic, București, 2010, autor Tiberiu Tănase.
- ⁹ Administrative map of Romania in 1930, https://en.wikipedia.org/wiki/File:Greater_Romania.svg.
- ¹⁰ Referitor la complexitatea relațiilor României cu aliații francezi și englezi în domeniul intelligence-ului din momentul declanșării războiului mondial a se vedea „România și Marea Britanie în perioada interbelică prin prisma interesului național. De la aliați de jure la adversari de facto”, Ioan Codruț Lucinescu, în *Infosfera*, nr. 4/2018.
- ¹¹ *Carol al II-lea, Regele României. Însemnări zilnice*, vol. II, ediție îngrijită de Viorica Moisuc și Nicolae Rauș, București, 1997, p. 182.
- ¹² Sursa: <https://communisticrimes.org/en/pact-started-world-war-ii>
- ¹³ Arhivele Naționale ale României (ANR), Fond PCM-SSI, Dosar nr. 139/1940, fila 4.
- ¹⁴ Ibidem, file 11-12.
- ¹⁵ Înainte de războiul ruso-japonez, 1904-1905, Rusia țaristă a avut intenția de a ocupa și anexa și peninsula coreeană, dar înfrângerea dezastruoasă a împiedicat îndeplinirea acestui obiectiv.
- ¹⁶ ANR, Fond PCM-SSI, Dosar nr. 139/1940, fila 14.
- ¹⁷ Svetlana Suveica, *Post-imperial Encounters. Transnational Designs of Bessarabia in Paris and Elsewhere, 1917–1922*, Publisher: De Gruyter Oldenbourg, 2022.
- ¹⁸ Silvia Corlăteanu-Granciuc, Recunoașterea internațională a Tratatului Basarabiei de la Paris, octombrie 2020, <https://www.slineamt.ro/apostolul/lectia-de-istorie/recunoasterea-internationala-a-tratatului-basarabiei-de-la-paris/>
- ¹⁹ ANR, Fond PCM-SSI, *Op. cit.*, file 14-15.
- ²⁰ Ibidem, fila 16.
- ²¹ Sursa: <https://communisticrimes.org/en/pact-started-world-war-ii>
- ²² ANR, Fond PCM-SSI, *Op. cit.*, fila 17.
- ²³ Ibidem.
- ²⁴ Sursa: <https://relstud-hist.spbu.ru/en/articles/en-milukov-pavel-nikolaevic>
- ²⁵ Sursa: <https://www.flickr.com/photos/vividmaps/49082940058>
- ²⁶ Ion Șișcanu, „Ocuparea Basarabiei, Herței și Nordului Bucovinei”, în *Revista de istorie militară*, nr. 4(10)/1991, p. 19.
- ²⁸ A se vedea, pe larg, Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și frontul secret*, Editura Elion, București, 2004.
- ²⁹ ANR, Fond PCM-SSI, *Op. cit.*, fila 60.